

”Ei ole helppoa mutta...mä pärjään.”

Suomeen ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten
pohdintoja aikuisuuteen siirtymisestä

Linda Andréa Rémy
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Sosiaalityö	
Tekijä/Författare – Author Rémy, <u>Linda</u> Andréa			
Työn nimi / Arbetets titel – Title ” <i>Ei ole helppoa mutta...mä pärjään.</i> ” Suomeen ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten pohdintoja aikuisuuteen siirtymisestä			
Oppiaine / Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika/Datum – Month and year Huhtikuu 2019	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 98 + 15	
Tiivistelmä/Referat – Abstract Ilman huoltajaa tulevia alaikäisiä turvapaikanhakijoita on usein kuvailtu haavoittuvaisena ryhmänä ja olosuhteidensa uhreina. Itse olen halunnut kuvata nuoret subjekteina ja tuoda kuuluviin nuorten omat äänet. Olen ollut kiinnostunut nuoruudesta ja orastavasta aikuisuudesta elämänvaiheena, nuorten muutosta perheryhmäkodista omilleen ja siihen liittyvästä siirtymästä. Tämän Pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää miten Suomeen ilman huoltajaa tulleet pakolaisnuoret kokevat elämäntilanteensa ja tulevaisuutensa. Olen tarkastellut tätä kolmen kysymyksen kautta: <ol style="list-style-type: none"> 1. Miten nuoret kuvaavat aikuisuushaasteitaan Suomessa? 2. Miten nuoret luonnehtivat itsenäistymistä ja siirtymää perheryhmäkodista omaan kotiin? 3. Miten nuoret kuvaavat ja kertovat tulevaisuudestaan? Tutkimusaineisto koostuu yksilöhaastatteluista ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten kanssa. Kuusi (6) nuorta osallistui tutkimukseen kahdesta eri perheryhmäkodista. Nuoret olivat haastatteluhetkellä 15–18-vuotiaita ja heille oli myönnetty oleskeluluvat. Haastatteluissa olen käyttänyt Tulevaisuuden muistelu -menetelmää, joka on ratkaisukeskeinen, positiivinen ja vahvuuksiin keskittyvä menetelmä, jonka avulla tutkimukseni nuoret ovat saaneet vapauden kertoa oman näkemyksensä tulevaisuudesta. Puolet haastatteluista tehtiin tulkin avustuksella ja tulkkauksen ongelmallisuutta olen myös käsitellyt tutkielmassani. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin, jonka jälkeen ne analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Lisäksi olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaa. Olen analyysini pohjalta tuonut esiin nelinkertaisen haasteen ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten aikuisuuteen siirtymisessä. Haasteet ovat 1) nuoruus ja orastava aikuisuus elämänvaiheena, 2) siirtolaisuus osana nuorten menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta, 3) varhainen omilleen muutto ja 4) huoli ja epävarmuus kotimaan tilanteesta, perheestä ja omasta tulevaisuudesta Suomessa. Haasteista huolimatta tutkimukseni tulokset osoittavat, että nuorilla on haaveita ja suunnitelmia tulevaisuuden suhteen sekä he ovat motivoituneita ja kyvykkäitä toteuttamaan niitä. Kaikki tutkimukseni nuoret näkivät tulevaisuutensa Suomessa, toivoivat perheenyhdistämistä, että oppisivat suomen kielen ja opiskelisivat mieleisen ammatin tai tutkinnon. Nuoret toivoivat elävänsä tulevaisuudessa aivan tavallista ja rauhallista elämää. Tärkein keino saavuttaa tavoitteet tulevaisuudessa oli opiskella ahkerasti koulussa ja oppia suomen kieli sekä pysyä poissa ongelmista. Puolet nuorista suhtautui kriittisesti perheryhmäkotiin, etenkin sen sääntöihin ja ohjajiin. Omilleen muuttamista nuoret kuvailivat pääosin hyvänä asiana. Tärkeimmät elementit olivat vapaus ja oman kodin rauha. Vastuunottamista pidettiin sekä haasteellisenä että hyvänä ja voimaannuttavana asiana. Tutkimukseni huolestuttavin tulos oli, etteivät nuoret puhu huolistaan kenellekään. Samalla moni toivoi, että tulevaisuudessa olisi joku, jolle voisi puhua. Ilman huoltajaa tulleet pakolaisnuoret tulisi ensisijaisesti nähdä toimijoina, passiivisten uhrien sijaan. Heidät tulisi kuitenkin kohdata sitä taustaa vasten, että heillä on moninkertainen haaste siirtyä aikuisuuteen; he ovat nuoria, siirtolaisia, varhain joutuneet eroon vanhemmistaan, muuttavat jo 18-vuotiaina omilleen ja kantavat paljon huolta ja epävarmuutta mukanaan. Nämä haasteet eivät kuitenkaan määrittele pakolaisnuoria ja on tärkeä nähdä nuori haasteiden takana.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat, pakolaisnuoret, nuoret, orastava aikuisuus, Tulevaisuuden muistelu, tulkki, siirtymävaihe, haasteet ja toimijuus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston arkisto, verkkojulkaisu			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information Ohjaaja Ilse Julkunen			

Omistettu kaikille ilman huoltajaa Suomeen tulleille pakolaisnuorille.
Kiitos kun opetatte minulle elämästä ja ihmisyydestä.
Teissä on voimaa, viisautta ja rohkeutta.
Erityskiitos tutkimukseni nuorille.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ja pakolaisuus.....	6
2.1. Tutkimuksessa käytettävät käsitteet.....	6
2.2. Kotimaasta lähteminen: yksin Euroopan halki.....	9
2.3. Suomeen saapuminen: turvapaikkamenettely ja -päätös.....	10
2.4. Oleskeluluvan jälkeen: perheryhmäkoti ja perheenyhdistämisprosessi.....	15
2.5. Lapsuus loppuu: omilleen muutto ja jälkihuolto.....	18
3. Tutkimuksen viitekehys: pakolaisnuoret aktiivisina toimijoina.....	19
3.1. Suhde aikaisempaan tutkimukseen.....	20
3.2. Teoreettiset lähtökohdat.....	28
3.2.1. Nuoruus, orastava aikuisuus ja siirtymävaihe nuoruudesta aikuisuuteen.....	28
3.2.2. Toimijuus.....	30
3.3. Menetelmälliset lähtökohdat: Tulevaisuuden muistelu.....	33
4. Tutkimusongelman spesifiointi ja tutkimuskysymykset.....	34
5. Tutkimusaineisto ja -menetelmät.....	35
5.1. Aineistonkeruu.....	35
5.2. Työskentely tulkin kanssa ja ilman tulkkia.....	41
5.3. Aineiston analyysi sisällönanalyysillä.....	43
5.4. Eettisiä pohdintoja nuoriin ja tulkkaukseen liittyen.....	44
6. Nelinkertainen haaste nuorten aikuisuuteen siirtymisessä.....	49
6.1. Nuoruus ja orastava aikuisuus elämänvaiheena.....	50
6.2. Siirtolaisuus osana nuorten menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta.....	56
6.3. Varhainen omilleen muutto.....	63
6.4. Huoli ja epävarmuus kotimaan tilanteesta, perheestä ja omasta tulevaisuudesta Suomessa.....	66
7. Ilman huoltajaa tulleiden nuorten toimijuus – haasteet ja mahdollisuudet.....	71
8. Yhteenvetoa ja pohdintaa.....	82
8.1. Tulevaisuuden muistelu haastattelumenetelmänä.....	88
8.2. Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimuksen tarve.....	92
Lähdeluettelo.....	99
LIITE 1: Tietoa tutkimuksesta ja suostumuslomake.....	109
LIITE 2: Haastattelurunko.....	111

1. Johdanto

*“Sorry that we are here
That we take your time
Sorry
Sorry that we breathe your air
That we walk on your ground
That we stand in your view
Sorry
Yes sorry
Sorry that we look like we do
Sorry that we disturb your rest
You do enough for us already
Sorry that we are not grateful and
happy
Not grateful enough*

*And that my name is not David
Or Catherine
Or May
But Rashed
Holta
And Ardita
Sorry that we sit in your trains and
buses
And on your benches in the sun
And that we brought nothing
And the only thing we have is a story
Not even a happy story...”*

“A Bosnian Boy”
(Kohli 2011, 312-313)

Törmäsin tähän nuoren turvapaikanhakijan kirjoittamaan runoon jo tutkielmani suunnitteluvaiheessa. Se on kulkenut mukana ja olen lukenut sen monesti prosessin edetessä. Nyt kun työni on tulossa päätökseen, sen luettuani huomaan, että runon merkitys on muuttunut. Se on edelleen sydäntä riipaisevan surullinen ja mutta se on myös voimaannuttava. Se kertoo siitä, ettei tunne oloaan tervetulleeksi, mutta on täällä siitä huolimatta. En näe runoa enää uhrin anteeksipyytelevänä kirjoituksena vaan jopa satiirina yhteiskunnalle ja ihmisille, jotka uskovat, että turvapaikanhakijat ovat täällä huvikseen häiritsemässä heidän elämäänsä. Varmasti tähän uuteen tulkintaani on osaltaan vaikuttanut tämän tutkielman kirjoittaminen. Uskon että se, miten näemme ja puhumme ihmisistä ympärillämme, vaikuttaa siihen, miten suhtaudumme heihin ja miten kohtaamme heidät. Voimme itse valita, näemmekö ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ensisijaisesti uhreina vai selviytyjinä. Sen jälkeen voimme kuulla mitä heillä on kerrottavana. *“And the only thing we have is a story”*. Ja nämä tarinat ovat kuulemisen arvoisia.

Olen aidosti halunnut ymmärtää pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden elämäntilannetta. Mielenkiintoni konfliktialueilla eläviin lapsiin alkoi jo teini-iässä toimiessani UNICEFin ja Suomen Punaisen Ristin lipaskerääjänä. Koska halusin ymmärtää maailmaa ja niitä mekanismeja jotka luovat siihen epäkohtia, hain lukemaan

kehitysmaatutkimusta valtiotieteelliseen tiedekuntaan. Samaan aikaan pääsin kuitenkin lukemaan sosiaalityötä ja ymmärsin nopeasti, miten kehitysmaatutkimus ja Afrikantutkimus sivuaineinani, vaihto-opinnot Tansaniassa ja työharjoittelu yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden parissa, kaikki tukivat toisiaan. Saatoin tämän palapelin avulla syventää ymmärrystäni. Minulle oli jo varhain selvää, että myös Pro gradu -tutkielmani tulee käsittelemään samoja aiheita. Olen viimeisen vuoden aikana työskennellyt pakolaisnuorten jälkihuollon sosiaalityöntekijänä ja olen voinut hyödyntää osaamistani myös käytännössä.

Työharjoittelussa tutustuin ensimmäistä kertaa turvapaikkaprosessiin ja siinä oleviin nuoriin turvapaikanhakijoihin. Tänä aikana myös tulkin käyttö asiakastyössä tuli tutuksi. Nuorten turvapaikanhakijoiden lisäksi työharjoitteluni tärkein anti oli ohjaajani, johon minulla muodostui lämmin ja tärkeä luottamussuhde. Hän on toiminut minulle mentorina ja sosiaalityöntekijän esikuvana monen vuoden ajan. Mentorini avulla ideoin ja toteutin maisteriopintoihin liittyvän käytännöntutkimukseni ryhmäkodin ja edustajien välisestä yhteistyöstä. Hän on myös ollut tärkeä tuki ja yhteyshenkilö Pro gradu -tutkielmani suunnitteluprosessissa.

Paras keino pysyä ajan tasalla maailman tapahtumista on seurata yhteiskunnallista keskustelua ja osallistua siihen. Olen seurannut tiiviisti mediaa ja etenkin sosiaalista mediaa syksystä 2015 lähtien ja nähnyt, miten ihmiset aktivoituivat auttamaan turvapaikanhakijoita ja osoittamaan solidaarisuutta heitä kohtaan, muun muassa Facebookin Refugee Hospitality Club¹ ja Rasmus² -verkostoissa. Seurasin myös Stop Deportations: Oikeus Elää-mielenosoitusta³ ja siihen liittyvää keskustelua läheltä. Samalla minulle tuli tutuksi äärikansallismielisten ja maahanmuuttovastaisten Rajat kiinni! -kansanliikkeen ja Suomi Ensin-yhdistyksen toiminta ja ajatusmaailma (ks. esim. Sallamaa 2018, 20-31). Median ja politiikan seuraamisen lisäksi erinäisiin keskustelutilaisuuksiin ja seminaareihin osallistuminen on lisännyt omaa ymmärrystäni aiheesta ja antanut uusia näkökulmia. Osallistuin marraskuussa 2017 Ensi- ja

¹Refugee Hospitality Club (RHC) on avoin verkosto, joka perustettiin Suomessa vuonna 2009. RHC koostuu ihmisistä, jotka haluavat osoittaa tukensa turvapaikanhakijoille, toivottaa heidät tervetulleiksi ja edistää positiivista vuorovaikutusta turvapaikanhakijoiden ja muiden Suomessa asuvien ihmisten välillä. RHC-ryhmän jäsenyys on kannanotto sellaisten arvojen puolesta, jotka kunnioittavat jokaisen ihmisoikeuksia ja ihmisarvoa.” (Refugee Hospitality Club (RHC) Facebook-ryhmä 2019)

²Rasmus on valtakunnallinen rasismien ja muukalaispelon vastaista työtä, yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia edistävien tahojen ja toimijoiden verkosto ja yhdistys.” (Rasmus Facebook-ryhmä 2019)

³Stop Deportations vastustaa epäinhimillisiä pakkopalautuksia.” (Stop Deportations Twitter-sivu 2019)

turvakotien liiton *Lapsiperhe turvapaikanhakijana* -projektin päätösseminaariin *Turvassa Suomessa!* Kansanedustaja Pekka Haaviston puheenvuoro sotien ja konfliktien vaikutuksesta pakolaisuuteen oli pysäyttävä. Haavisto lainasi YK:n aikaisen kollegansa Virginia Gamban ajatuksia häpeästä, joka leimaa tiettyjä sotia ja ajanjaksoja historiassamme. Gamban mukaan ensimmäinen maailmansota muistetaan kaasuaseista, toinen maailmansota keskitysleireistä ja käsillä oleva aika tullaan muistamaan erityisesti lapsiin kohdistuneesta väkivallasta aseellisissa konflikteissa sekä lasten käytöstä niissä, ja niiden välineenä. (Rémy 2017a; Gamba 2017.) Ilman huoltajiaan Suomeen tulevat alaikäiset turvapaikanhakijat ovat osa tätä kokonaiskuvaa.

Ihmiset ovat aina liikkuneet ja muuttaneet tuntemattomiin maihin ja maanosiin, osittain myös etsien turvaa. Ihmiset pakenevat konflikteja, sotaa, vainoa, väkivaltaa ja ihmisoikeusloukkauksia. Tällä hetkellä maailmassa on enemmän pakolaisia kuin koskaan aiemmin. Vuonna 2016 pakolaisia oli maailmanlaajuisesti 65,6 miljoonaa. Näistä noin kaksi kolmasosaa (40,3 miljoonaa) ovat evakkoja eli he ovat jättäneet kotinsa ja elävät pakolaisina oman maansa rajojen sisäpuolella. Kaikista maailman pakolaisista noin puolet, 51 % on alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria. Pakolaisista ainoastaan 2,8 miljoonaa on turvapaikanhakijoita. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n mukaan vuonna 2016 arviolta 75 000 ilman huoltajaa olevaa tai vanhemmistaan erilleen joutunutta lasta jätti turvapaikkahakemuksen 70: een eri maahan. UNHCR epäilee kuitenkin tätä lukemaa aliarvioiduksi. (UNHRC 2017, 2-3; Suomen pakolaisapu 2018a.)

Suomesta turvapaikkaa hakevien määrä on, maailmanlaajuisen trendin mukaan, kasvanut ennätysmäisesti viime vuosina. Erityisesti vuosi 2015 oli poikkeuksellinen turvapaikanhakijamäärien suhteen. On puhuttu ”pakolaiskriisistä”, ”-vyörystä” ja ”-aallostaa”.⁴ Euroopan muuttoliikeverkoston julkaiseman raportin mukaan, turvapaikanhakijoiden määrä Suomessa on 9-kertaistunut vuosien 2014 ja 2015 välillä. Vuonna 2014 turvapaikanhakijoita oli 3 651, kun taas vuonna 2015 määrä oli noussut 32 479: ään. Vuonna 2015 suurin osa turvapaikanhakijoista oli lähtöisin konfliktialueilta ja olivat kansalaisuuksiltaan irakilaisia (20 484), afganistanilaisia (5 214), somalialaisia (1 981) ja syyrialaisia (877). Sukupuolijakauma oli 81 % miehiä ja 19 % naisia. (Euroopan muuttoliikeverkosto 2016, 36–38.)

⁴ Ei ole yhdentekevää, mitä termejä käytämme, käsitellessämme erilaisia ilmiöitä. Pakolaiskriisillä, -vyöryllä ja -aallostalla on kaikilla luonnonkatastrofeihin ja tuhoavaan voimaan viittaavia negatiivisia konnotaatioita. Käytän tutkielmassani tietoisesti mielummin määrällisiä kuvauksia, kuten lukumäärältään suurin, ennennäkemätön, ennätysmäinen, poikkeuksellinen, huippuvuosi jne.

Vuonna 2015 Suomeen saapui 3 024 ilman huoltajaa tullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa. Määrä oli 15-kertainen edelliseen vuoteen verrattuna. (Euroopan muuttoliikeverkosto 2016, 47.) Pakolaisneuvonta ry:n mukaan määrät ovat vaihdelleet 20:n viime vuoden aikana, alle sadasta yli 3 000:een; vuosi 2015 oli siis selkeästi (ks. Graafi 1) lukumäärältään suurin tähän mennessä (Pakolaisneuvonta ry 2019). Erityisesti syksyn 2015 tulijamäärät ovat ennennäkemättömät. Pelkästään marraskuun aikana tulijoita oli 1 099, mikä on enemmän kuin yhtenäkin kokonaisuena kalenterivuotena aiemmin (Snellman 2016, dia 10). Tätä edeltänyt huippuvuosi oli 2008, jolloin hakijoita oli 706. Maahanmuuttoviraston (Migri⁵) tilastojen mukaan, vuonna 2016 Suomeen tuli 401 alaikäistä turvapaikanhakijaa ilman huoltajaa ja vuonna 2017 enää 179. (Maahanmuuttoviraston 2019e.) Yleisin yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija on afganistanilainen (63 %), 15–17-vuotias (86 %) poika (94 %) (Euroopan muuttoliikeverkosto 2016, 47).

Graafi 1. Suomeen ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat 2011-2017.⁶

Yksintulevat alaikäiset turvapaikanhakijat ovat haavoittuvaisessa asemassa olevia lapsia, jotka joutuvat pärjäämään ilman omien vanhempiensa tai huoltajiensa tukea vieraassa maassa. Turvapaikkamenettely voi kestää yli vuoden ja tämän ajan lapset ja

⁵ Jatkossa tulen käyttämään sekä Maahanmuuttovirastoa että lyhyempää ja yleisesti käytettyä Migriä, puhuessani Maahanmuuttovirastosta.

⁶ Lähde: Euroopan muuttoliikeverkosto 2018, 39

nuoret asuvat yleensä ryhmäkodissa tai tukiasumisyksikössä, muiden yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kanssa. Prosessi on lapselle henkisesti rankka, erilaisine haastatteluineen ja mahdollisine testeineen. Lopuksi Migri antaa päätöksensä ja jos se on myönteinen, lapsi muuttaa yleensä perheryhmäkotiin, jossa hän asuu, kunnes täyttää 18 vuotta tai kunnes oma vanhempi tai huoltaja on saapunut Suomeen. Turvapaikkaprosessista kerron tarkemmin luvussa 2.3. *Suomeen saapuminen: turvapaikkamenettely ja päätös.*

Länsimaisen ajattelun mukaan elämä muodostuu vaiheista, jotka asettuvat kronologisesti peräkkäin ja etenevät lineaarisesti, samalla kun ihminen kehittyy ja etenee elämässään (Juvonen 2015, 24). Siirtymävaiheella tarkoitetaan ihmisen elämässä erilaisia ajallisia murroskohtia tai nivelvaiheita, jolloin ihminen siirtyy, yleensä eteenpäin, elämänvaiheesta toiseen (Juvonen 2015, 30). Ilman huoltajaa tulleilla turvapaikanhakijoilla on edessään monta erilaista siirtymävaihetta ja kasvun paikkaa. Tässä tutkielmassa keskityn nuoruuden ja orastavan aikuisuuden väliseen siirtymään. Minua kiinnostaa, miten nuoret tämän itse kokevat ja miten he kuvailevat elämäntilannettaan ja tulevaisuuttaan sekä niihin liittyviä haasteita. Lisäksi olen ollut kiinnostunut pakolaisnuorten toimijuudesta. Olen käyttänyt *Tulevaisuuden muistelu* haastattelumenetelmänä, koska sen on todettu luovan toiveikkuutta ja tulevaisuudenuskoa (ks. Kokko 2007); ominaisuuksia, joita usein oletetaan puuttuvan ilman huoltajaa tulleilta alaikäisiltä turvapaikanhakijoilta. Menetelmä näkee haastateltavan aktiivisena toimijana, jolla on arvokasta sanottavaa, antaa hänelle puheenvuoron ja vapauden kertoa oma näkemyksensä tulevaisuudesta. Menetelmän avulla voi siis fokusoida sekä tulevaisuuteen ja sinne sijoittuvaan siirtymävaiheeseen, että haastateltavien toimijuuteen. Tulevaisuuden muistelu -menetelmästä kerron tarkemmin luvussa 3.3. *Menetelmälliset lähtökohdat: Tulevaisuuden muistelu.*

Valitsemani tutkimuksen aihe on ajankohtainen useasta syystä. Polarisoitunut maahanmuuttokeskustelu ja turvapaikanhakijoiden lisääntyminen Suomessa ja Euroopassa on päivittäin esillä mediassa sekä yhteiskuntakeskustelussa. Etenkin turvapaikanhakijoiden oleskeluluvat, niin kielteiset kuin myönteiset, pakkopalautukset ja paperittomuus puhuttavat. Myös maahanmuuttajien kotoutuminen ja kotouttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan sekä pelko terrorismin lisääntymisestä ovat jatkuvasti otsikoissa. (ks. esim. Karkkola 2017; Keski-Korpela 2017; Kerola 2017; Niemelä 2017;

Rautio 2018.) Lisäksi jo pidemmän aikaa jatkunut keskustelu nuorten syrjäytymisestä ja pahoinvoinnista on edelleen ajankohtainen. Nuorisotutkimuksessa ja yhteiskunnan tarjoamissa palveluissa on puutteita juuri nuorten aikuisten osalta (Juvonen 2015, 14). Kun nämä kaksi yhdistää ja puhutaan syrjäytymisvaarassa olevista maahanmuuttajanuorista, on mielestäni perusteltua pitää aihetta tärkeänä ja ajankohtaisena. Tutkimuksessani käyttämä *Tulevaisuuden muistelu* -menetelmä keskittyy ongelmien sijaan voimavaroihin ja antaa nuorille mahdollisuuden kertoa, miten he itse näkevät tulevaisuutensa. Tämä lisää nuorten toimijuutta, johon olen halunnut tässä tutkimuksessa fokusoida. Haluan myös välttää sitä stereotypiaa, jonka mukaan haavoittuvaisessa asemassa olevat henkilöt ovat olosuhteidensa passiivisia uhreja (vrt. Wrede-Jäntti 2010, 33–34). Lisäksi haastattelumenetelmän käyttö aineistonkeruussa tässä kohderyhmässä on vähintäänkin harvinaista, eikä samantyyppistä tutkimusta ole tietääkseni aiemmin tehty.

2. Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ja pakolaisuus

Tässä luvussa tulen esittelemään ilman huoltajaa tulleen alaikäisen turvapaikkaprosessin Suomessa. Aloitan pohtimalla pakolaisiin ja turvapaikanhakijoihin yleisesti liittyviä käsitteitä, sekä perustelemalla, miten olen itse käyttänyt niitä tutkielmassani. Seuraavaksi esittelen turvapaikkamenettelyn ja sen eri vaiheet. Tämän jälkeen siirryn kertomaan ajasta oleskeluluvan saamisen jälkeen, perheryhmäkodissa asumisesta ja perheenyhdistämisprosessista. Lopuksi käsittelem nuoren aikuistumista ja muuttoa omilleen, joka on myös tämän tutkimuksen fokus.

2.1. Tutkimuksessa käytettävät käsitteet

Turvapaikanhakijoihin ja turvapaikkaprosessiin liittyy monenlaisia eri termejä ja käsitteitä, joita on syytä eritellä ja käsitellä tässä vaiheessa tutkielmaani (ks. Kuva 1). Yleiskielessä pakolaisuudella ja pakolaisilla viitataan yleensä kaikkiin ihmisiin, jotka ovat joutuneet jättämään oman kotiseutunsa hakeutuakseen turvaan ja myös heihin, jotka ovat kohdemaassa saaneet suojeluperusteisen oleskeluluvan tai turvapaikan. Nämä ihmiset ovat paenneet aseellisia konflikteja, levottomuuksia, sotaa, vainoa ja ihmisoikeusloukkauksia. Suomen ulkomaalaislaissa (L 301/2004) pakolaisella tarkoitetaan kuitenkin vain virallisen pakolaisstatuksen saaneita henkilöitä

(Pakolaisneuvonta ry). Lain mukaan *pakolainen* on YK:n Geneven pakolaissopimuksessa määritelty henkilöksi ”---jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, oleskelee kotimaansa ulkopuolella ja on kykenemätön tai sellaisen pelon johdosta haluton turvautumaan sanotun maan suojaan; tai joka olematta minkään maan kansalainen oleskelee entisen pysyvän asuinmaansa ulkopuolella ja edellä mainittujen seikkojen tähden on kykenemätön tai sanotun pelon vuoksi haluton palaamaan sinne.” (Pakolaisopimus 77/1968).

KÄSITTEITÄ

Pakolainen	=	Henkilö, joka pakenee vainoa. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka YK:n pakolaisjärjestö UNHCR määrittelee pakolaiseksi.
Turvapaikanhakija	=	Henkilö, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Henkilöllä ei ole vielä oleskelulupaa Suomessa. Turvapaikanhakija saa pakolaisaseman, jos hänelle annetaan turvapaikka.
Kiintiöpakolainen	=	YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n pakolaiseksi määrittelemä henkilö, jolle on myönnetty oleskelulupa valtion talousarviossa vahvistetussa pakolaiskiintiössä.
Kansainvälistä suojelua saava	=	Henkilö, joka on saanut pakolaisaseman tai oleskeluluvan toissijaisen suojelun suojelun perusteella. Henkilö on voinut saapua Suomeen turvapaikanhakijana tai kiintiöpakolaisena.

Kuva 1. Pakolaisuuteen ja turvapaikanhakijoihin liittyviä käsitteitä⁷.

Suomi on sitoutunut vastaanottamaan tietyn määrän YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n kautta tulevia pakolaisia. Näitä pakolaisia kutsutaan *kiintiöpakolaisiksi* ja heidät valikoidaan ulkomailta, usein suoraan pakolaisleireiltä (Pakolaisneuvonta ry 2019). Suomi on yleisesti vastaanottanut 750 kiintiöpakolaista vuosittain, poikkeuksina vuodet

⁷ Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2019a

2014 ja 2015, jolloin kiintiötä nostettiin 1050: een (Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2019b). Kiintiöpakolaiset saavat automaattisesti pakolaisstatuksen, eli turvapaikan Suomessa. Sisäministeriö kertoi, joulukuussa 2017 julkaistussa tiedotteessaan, että ”Suomi sitoutuu vastaanottamaan vuoden 2018 kiintiössä syyrialaisia pakolaisia Turkista ja kongolaisia pakolaisia Sambiasta.” (Sisäministeriö 2017).

Turvapaikanhakijat ovat henkilöitä, jotka hakevat *kansainvälistä suojelua* vieraasta valtiosta. Maahanmuuttovirasto voi myöntää kansainvälistä suojelua turvapaikan eli virallista pakolaisaseman muodossa tai oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella. Turvapaikanhakija voi myös saada oleskeluluvan muusta syystä, esimerkiksi yksilöllinen inhimillinen syy on yleinen oleskeluluvan peruste ilman huoltajaa tulleilla pakolaisnuorilla. Turvapaikkaprosessista kerron tarkemmin luvussa 2.3. *Suomeen saapuminen: turvapaikkamenettely ja -päätös.*

On tärkeä pohtia, millä tavalla ja millä käsitteillä puhumme ihmisistä sekä ilmiöistä. Olen tutkimuksessani käyttänyt enimmäkseen käsitettä *ilman huoltajaa tullut alaikäinen turvapaikanhakija*, mutta myös *yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija*. Molemmat ovat Suomessa yleisesti käytettyjä käsitteitä kyseessä olevalle ihmisryhmälle. Useimmiten käytän kuitenkin pelkästään sanaa *nuori* käsitellessäni tutkimukseeni osallistuneita 15–18-vuotiaita. Lalander & Raof (2016) muistuttavat ettei *yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija*⁸ ole arvovapaa ilmaisu, vaan ennemminkin sosiaalinen kategoria. Tämän avulla viranomaiset ja yhteiskunta laajemminkin pystyy kategorisoimaan ja näin myös toiseuttamaan nimityksen saaneet lapset ja nuoret. *Alaikäinen* ei ole vielä aikuinen samalla tavalla kun *turvapaikanhakija* ei ole suomalainen. Molemmat käsitteet luovat mielikuvan keskeneräisyydestä ja samalla siitä olettamuksesta, että lapsesta tulee aikuinen ja turvapaikanhakijasta enemmän suomalainen ja kotoutunut. *Yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija* -nimityksen saaneilla henkilöillä oletetaan myös olevan jotain yhteistä, jonka takia heitä kohdellaan yhtenäisenä, homogeenisenä ryhmänä. (Lalander & Raof 2016, 220-221.) *Yksintullut* taas viittaa yksin olemiseen ja yksinäisyyteen, vaikka tosiasiaassa harva ”yksintullut” saapuu maahan yksin. Ei myöskään ole selvyyttä siitä, missä määrin ”yksintullut” kokee itsensä yksinäiseksi saavuttuaan maahan (Herz & Lalander 2017, 1063). Näin ollen olisi

⁸ Lalander ja Raof käyttävät Ruotsissa yleisesti käytettyä käsitettä *ensamkommande flyktingbarn* jonka suora suomennos on yksintuleva pakolaislapsi.

perusteltua käyttää neutraalimpaa ja kuvaavampaa käsitettä *ilman huoltajaa tullut alaikäinen turvapaikanhakija*.

Olen tässä tutkielmassa *ilman huoltajaa tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan* rinnalla käyttänyt vakiintunutta *yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija* -käsitettä. Yksintullut-termiä on käytetty laajasti alan julkaisuissa (mm. Alanko & ym. 2011 *Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa*; Björklund 2014), mutta yleisesti näitä käytetään rinnakkain (Euroopan muuttoliikeverkosto 2009 *Yksintulleet – näkökulmia ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten asemasta Suomessa*). Tutkielmani otsikossa ja tutkimuskysymyksissä olen päätenyt käyttämään *ilman huoltajaa tulleet pakolaisnuoret* siitä syystä, etteivät kaikki haastattelemani nuoret ole olleet enää alaikäisiä. Lisäksi kukaan nuorista ei ollut enää turvapaikanhakija, vaan kaikille haastattelemistani nuorista oli myönnetty oleskelulupa. Pohdin myös *oleskeluluvan saaneet nuoret* -käsitteen käyttämistä. Se kuulosti mielestäni kuitenkin harhaanjohtavalta, kun kyseessä saattaa olla vain vuoden mittainen määräaikainen oleskelulupa.

2.2. Kotimaasta lähteminen: yksin Euroopan halki

Lapsipakolaisuudelle on lukuisia syitä, niin kuin pakolaisuudelle yleensäkin. Alaikäiset pakolaiset lähtevät usein samoista syistä kuin aikuisetkin, mutta lapsilla ja nuorilla on myös spesifejä syitä paeta. Yleensä paetaan konflikteja, sotaa ja vainoa. Vainotuksi joutuminen voi johtua uskonnolliseen tai etniseen vähemmistöön kuulumisesta, tai syynä voi olla esimerkiksi perheenjäsenen poliittinen toiminta tai muu profiloituminen. Lapsille ja nuorille spesifejä syitä voi olla sotilaaksi joutumisen uhka tai aseellisiin konflikteihin muuten osalliseksi joutumisen uhka. Myös mahdollisuus joutua kunniaväkivallan tai pakkoavioliiton kohteeksi voi olla paon syynä. Lapsi tai nuori lähetetään usein matkaan huoltajien toimesta, mutta hän on voinut joutua eroon vanhemmistaan myös matkan aikana, sekasortoisissa oloissa. Lapsi voi myös paeta omaa vanhempaa tai vanhempiaan. Tässä tapauksessa syynä voi esimerkiksi olla kotiväkivalta, seksuaalinen väkivalta tai yllämainitut pakkoavioliiton, kunniaväkivallan tai aseellisiin konflikteihin joutumisen uhka. On kuitenkin erittäin harvinaista paeta ilman vanhempien tai muiden sukulaisten apua, koska usein tähän tarvitaan salakuljettajaa, jolle on maksettava verrattain suuria summia. Raha on myös yksi syy

lähettää ainoastaan yksi henkilö matkaan; ei yksinkertaisesti ole varaa maksaa koko perheen salakuljetuksesta. (Euroopan muuttoliikeverkosto 2009, 6; Björklund 2015b.)

Suurin osa ilman huoltajaa matkustavista pakolaisista ovat 15–17-vuotiaita poikia. Tyttöjä ja pieniä lapsia on selvästi vähemmän, koska matka on heille usein turvattomampi ja vaara joutua raiskauksen tai sieppauksen uhriksi suurempi. Lisäksi kulttuuriset syyt, kuten tyttöjen ja naisten matkustuskielto, estävät tyttöjä lähtemästä yksin matkaan. Teini-ikäiset pojat matkustavat usein yksin, kun taas nuoremmat lapset usein tulevat Suomeen jonkun aikuisen, esimerkiksi sukulaisen tai perhetutun saattamina. (Euroopan muuttoliikeverkosto 2009, 6.)

2.3. Suomeen saapuminen: turvapaikkamenettely ja -päätös

Suomessa turvapaikanhakijoiden, ja näin ollen myös yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koordinoi sisäministeriö ja sen alaisuudessa toimiva Maahanmuuttovirasto (Migri). Migrin vastuulla on muun muassa turvapaikanhakijoiden vastaanoton suunnittelu ja ohjaus, turvapaikkapuhuttelut ja -päätökset ja oleskelulupien jatkamispäätökset. Maahanmuuttohallinto, -politiikka sekä -lainsäädännön kehittäminen kuuluu sisäministeriölle, joka säätää lait joiden mukaan Migri toimii. (Maahanmuuttovirasto 2019a.) Migri pystyy myös lain nojalla tekemään omia linjauksiaan. Migrin tekemistä linjauksista ja sen antamista turvapaikkapäätöksistä on ollut paljon puhetta mediassa viimeisten vuosien aikana (esim. Karkkola 2017; Kerola 2017).

Ilman huoltajaa tulleen alaikäisen turvapaikkamenettely kestää puolesta vuodesta yli vuoteen ja siihen kuuluu monta eri vaihetta (ks. Kuva 2). Heti Suomeen tultuaan, henkilön tulee hakea turvapaikkaa, joko rajavartiolaitoksella tai poliisiasemalla. Siellä olevat viranomaiset laittavat hakemuksen vireille, ja ottavat hakijasta valokuvan ja sormenjäljet. Tämän jälkeen lapsi sijoitetaan erityisesti yksintulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille suunnattuihin ryhmäkoteihin tai tukiasumisyksiköihin. Alaikäisyksiköiden toiminnassa korostuu hoito- ja kasvatustyö, ne ovat pienempiä kuin aikuisten ja perheiden vastaanottokeskukset ja niissä on enemmän myös enemmän henkilökohtaa per asiakas. Myöhemmin on myös mahdollista siirtää lapsi sukulaisperheen luo yksityismajoitukseen, mikäli se selvityksen jälkeen, nähdään lapsen kannalta parhaaksi ratkaisuksi. (Maahanmuuttovirasto 2019f; Kuosma 2016, 32-33.) Ryhmäkotien toiminta perustuu vastaanottolakiin (746/2011), jonka mukaan vastuu

lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja majoituksesta on ryhmäkodilla. Lisäksi lapsella on oikeus vastaanottolain (746/ 2011) mukaisiin vastaanottopalveluihin eli tarvittaviin sosiaali- ja terveystalveluihin, käyttörahaan ja tulkkaukseen.

Kuva 2. Turvapaikkamenettely⁹

⁹ Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö 2018

Kaikille alaikäisille turvapaikanhakijoille, jotka saapuvat Suomeen ilman huoltajaa, määrätään edustaja käräjäoikeuden toimesta vastaanottolain (746/2011, 39§) nojalla. Edustajan tehtäviin kuuluu hoitaa lapsen asioita, jotka normaalisti kuuluisivat lapsen huoltajalle. Edustaja valvoo, että lapsen etu toteutuu ja että hän saa oikeudenmukaista kohtelua turvapaikkaprosessin aikana ja niin kauan, kun on alaikäisenä Suomessa ilman huoltajaa. Edustaja on mukana kaikissa lapsen virallisissa tapaamisissa turvapaikanhakuun liittyen, esimerkiksi Maahanmuuttoviraston puhuttelussa, mutta tarvittaessa myös esimerkiksi ryhmä- tai perheryhmäkodin ja koulun yhteistyötapaamisissa. Edustajuus voidaan tietyissä tilanteissa siirtää toiselle edustajalle. Näin voidaan toimia, jos lapsi esimerkiksi muuttaa toiselle paikkakunnalle. Edustajuus myös puretaan, jos lapsi karkotetaan maasta tai jos hänen laillinen huoltajansa saapuu Suomeen. (Maahanmuuttovirasto 2019g; Pakolaisneuvonta ry.) Tätä tutkimusta tehdessäni, minun oli saatava haastattelua varten lupa paitsi nuorelta itseltään, myös tämän edustajalta, mikäli nuori vielä haastatteluhetkellä oli alle 18-vuotias.

Maahanmuuttoviraston puhuttelija vastaa, tulkin avustuksella, turvapaikanhakijan turvapaikkapuhuttelusta. Ilman huoltajaa Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan edustajan tulee olla turvapaikkapuhuttelussa läsnä (Kuosma 2016, 36). Puhuttelu kestää usein tunteja ja joskus sitä jatketaan seuraavana päivänä. Usein vaaditaan lisäselvityksiä ennen turvapaikka-asian eteenpäin viemistä, jotka alaikäisten kohdalla voivat olla esimerkiksi kieli- tai ikätestejä. Kielitestissä arvioidaan henkilön kotipaikka hänen puhumansa murteen perusteella, mikäli on syytä olettaa, ettei henkilön ilmoittama kotipaikka pidä paikkaansa. Turvapaikan kannalta on esimerkiksi väliä, onko kotoisin Somalian Mogadishusta vai Somalian pohjoisemmista osista. Lääketieteellisellä iän arvioinnilla pyritään selvittämään henkilön kronologinen ikä, mikäli on syytä olettaa, ettei henkilö ole alaikäinen. Arviointi voidaan tehdä esimerkiksi hammas- ja luustoikatutkimuksilla, röntgeniä käyttäen (Euroopan muuttoliikeverkosto 2009, 15).

Migrillä, ja myös poliisilla ja rajavartiolaitoksella, on oikeus saada tietoja ilman huoltajaa tulleesta alaikäisestä turvapaikanhakijasta tämän vastaanottokeskukselta. Sosiaalityöntekijän on tällöin, salassapitovelvollisuudestaan poiketen, annettava pyydyt tiedot yllämainituille viranomaisille. Näitä tietoja voi esimerkiksi olla hakijan syntymäaika, perheenjäsenten tiedot ja olinpaikat. Tietoja käytetään muun muassa

hakijan henkilöllisyyden, matkareitin tai turvapaikan ja oleskeluluvan perusteiden selvittämiseksi. Tietoja käytetään myös ilman huoltajaa olevan alaikäisen vanhemman tai muun tosiallisen huoltajan jäljittämiseen, johon Migrin on lain mukaan ryhdyttävä viipymättä. (Kuosma 2016, 40-41.) Lisäksi ilman huoltajaa tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan sosiaalityöntekijällä on velvollisuus lausua Maahanmuuttovirastolle lapsen edusta, usein kirjallisena lausuntona.

Migrin työntekijöillä on myös käytössään Maahanmuuttoviraston maatietopalvelu, josta he saavat lisätietoa muun muassa eri maiden ja alueiden ihmisoikeus- ja turvallisuustilanteesta, lainsäädännöstä, sekä yhteiskunnallisista ja poliittisista olosuhteista. Maahanmuuttoviraston mukaan lähtömaatieto huomioidaan päätöksenteossa hakijan oman selvityksen lisäksi. (Maahanmuuttovirasto 2019c.) Lisäksi puhuttelija saa maatietopalvelusta pyytäessään spesifimpää tietoa, mikäli sellaista vaaditaan päätöksentekoon (Rémy 2017c).

Maatietopalvelu tuottaa myös tietoa Migrin tiedotteita varten. Migrin joulukuussa 2017 julkaisemassa lehdistötiedotteessa *Afganistanin, Irakin ja Somalian tilannekatsaukset päivitetty* kerrotaan tilanteen pysyneen ennallaan tai pahentuneen näissä konfliktimaissa. Esimerkiksi Afganistanin tilanteesta sanotaan näin;

”Afganistanin sota on pattitilanteessa

Taliban ei ole vuoden 2017 taistelukaudella vallannut suuria asutuskeskuksia, mutta on laajentanut valtapiiriään maaseudulla. Afganistanissa toimiva ISIS-haara on tehnyt terrori-iskuja erityisesti Afganistanin shiiavähemmistöä vastaan.”

”Maan tietyissä osissa mielivaltaisen väkivallan uhka on äärimmäisen korkea, eikä niihin palauteta ketään. Näitä alueita ovat:” [lista konfliktialueista]

”Jokaisen hakijan kohdalla tutkitaan myös mahdollisuus sisäiseen pakoon, eli se, onko hänen mahdollista asettua asumaan kotimaassaan

toiselle alueelle. Harkinta on yksilöllinen ja siinä otetaan huomioon hakijan henkilökohtaiset olosuhteet kokonaisuudessaan. Siksi yllä mainituilta alueilta tuleville ei myönnetä automaattisesti kansainvälistä suojelua.

Esimerkiksi yksin Suomeen tulleiden alaikäisten lasten ei kuitenkaan edellytetä pakenevan maan sisällä. Myöskään yksinäisen naisen ei edellytetä pakenevan maan sisällä alueelle, jossa hänellä ei ole turvaverkkoa.

Sisäistä pakoa ei myöskään sovelleta, jos on todennäköistä, että hakija joutuisi palatessaan asettumaan maansisäisten evakkojen leiriin asumaan.” (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Turvapaikkakäsittelyssä arvioidaan aina henkilön kotimaan turvallisuustilanne. Esimerkiksi monet yksin Suomeen alaikäisinä tulleet afganistanilaiset turvapaikanhakijat eivät ole asuneet Afganistanissa moneen vuoteen, eikä heillä ole siellä turvaverkkoa, kun perhe on aikoinaan paennut kotimaastaan ja asettuneet asumaan esimerkiksi Iraniin. Jos siis tällainen henkilö pakkopalautetaan, hänet lennätetään usein Kabuliin, Afganistanin pääkaupunkiin, jonne hänellä ei ole mitään siteitä.

Lopulta puhuttelijan tekemä selvitys esitellään esimiestasolla olevalle *ratkaisijalle*. Nämä kaksi ihmistä, puhuttelija ja ratkaisija, tekevät lopulta päätöksen siitä, myönnetäänkö hakijalle kansainvälistä suojelua tai oleskelulupa muulla perusteella. (Rémy 2017c.) Kansainvälinen suojelu tarkoittaa joko turvapaikkaa, eli Suomessa virallista pakolaisasemaa, tai toissijaisen suojelun perusteella myönnettävää oleskelulupaa (Kuosma 2016, 114). Oleskelulupa voidaan myöntää muullakin perusteella, kuten oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä. Esimerkiksi vuonna 2016 ilman huoltajaa tulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille tehdyistä päätöksistä noin 85% (1515 kpl) oli myönteisiä, joista lähes 60% (883 kpl) oli oleskelulupa muulla perusteella kuin kansainvälinen suojelu. Päätös voi myös olla kielteinen. Tämä on kuitenkin yleisesti ollut verrattain harvinaista yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kohdalla. Vuonna 2016 tehdyt turvapaikkapäätökset kuitenkin osoittavat että 8% ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden päätökset olivat kielteisiä, joka on huima nousu edellisvuoteen verrattuna. Vuonna 2015 kielteisiä

päätöksiä oli 1,2% (Maahanmuuttovirasto 2019b). Kun päätös on tehty, seuraa päätöksen tiedoksianto lapselle. Hakijalla on oikeus saada päätös omalla äidinkielellään tai muulla ymmärtämällään kielellä tulkittuna tai käännettynä (Kuosma 2016, 84).

Maahanmuuttoviraston turvapaikkapäätöksistä voi valittaa Helsingin hallinto-oikeuteen, joka joko kumoo Maahanmuuttoviraston antaman päätöksen ja lähettää asian sinne uudelleenkäsiteltäväksi. Mikäli Helsingin hallinto-oikeus hylkää valituksen, muutoksenhakua voidaan jatkaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen (Kuosma 2016, 76-80).

2.4. Oleskeluluvan jälkeen: perheryhmäkoti ja perheenyhdistämisprosessi

Myönteisen turvapaikkapäätöksen tai oleskeluluvan yhteydessä nuori saa suomalaisen henkilötunnuksen ja hänelle myönnetään kuntapaikka. Pyrkimyksenä on, että kuntapaikka olisi samassa kunnassa jossa nuori on viettänyt alkuaikansa Suomessa (Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2019c). Näin ei kuitenkaan aina välttämättä ole. Oleskeluluvan saatuaan yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija siirretään turvapaikkaprosessin aikaisesta ryhmäkodista sellaiseen perheryhmäkotiin tai tukiasumisyksikköön, joka sijaitsee nuorelle myönnetyn kuntapaikan kunnassa. Kuntapaikkaosoituksen jälkeen kyseinen kunta vastaa lapsen kotouttamisesta ja palveluiden järjestämisestä. Kotoutumisyksikön eli usein perheryhmäkodin tai tukiasumisyksikön toimintaa ohjaa laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Perheryhmäkoti on kodinomainen asumismuoto, jonka päätehtävä on vastata ilman huoltajaa maahan tulleen lapsen perushoivasta, huolenpidosta ja kasvatuksesta. Lapsi tai nuori saa tukea ja ohjausta yksikön ohjaajilta jokapäiväisessä elämässään. Arkeen kuuluvat ensisijaisesti koulunkäynti, vapaa-aika ja harrastukset.

Pitkän ja raskaan turvapaikkaprosessin jälkeen lapsille soisi kasvurauhan. Jatkuva odottaminen ja epävarmuus eivät kuitenkaan häviä, ne vaan muuttavat muotoaan. Oman työkokemukseni perusteella arvioin, että suurin osa Suomeen ilman huoltajaa saapuneista alaikäisistä turvapaikanhakijoista toivoo saavansa perheensä Suomeen. Kun lapselle on myönnetty oleskelulupa, hänen perheenjäsenillään on oikeus hakea oleskelulupaa perhesiteen perusteella, eli perheenyhdistämistä. Käytännössä tämä on tänäpäivänä tehty lähes mahdottomaksi. Lain mukaan perheenyhdistämistä voi hakea avio- tai rekisteröity puoliso, avopuoliso tietyin ehdoin, alaikäinen lapsi, alaikäisen huoltaja tai muu omainen esimerkiksi sisarus, isovanhempi tai täysi-ikäisen lapsen vanhempi. Suomessa olevaa pakolaista tai oleskeluluvan saanutta henkilöä kutsutaan

perheenkokoajaksi. Oleskelulupaa hakeva ulkomailla oleva perheenjäsen jättää hakemuksen itse Suomen edustustoon, joka toimittaa hakemuksen Migrille käsittelyä ja päätöksentekoa varten. Hakemusta varten tarvitsee passin, jonka omistaminen ei ole itsestäänselvyys esimerkiksi afganistanilaisille, ja sen hankkiminen on usein vaikeaa ja kallista. Oleskelulupahakemuksen jättäjän tulee oleskella laillisesti kyseisessä maassa, jossa hakemus jätetään Suomen edustustoon. Tämä vaatii passin lisäksi usein viisumin. Viisumi ja itse hakemus ovat maksullisia; hakemus maksaa 420-470€ per aikuinen ja 220-250€ per lapsi (Maahanmuuttovirasto 2019d).

Aikaisemmin alaikäisen perheenkokoajan tuli olla alle 18-vuotias hakemuksen jättöpäivänä, mutta elokuussa 2010 voimaan tulleen lainmuutoksen (Ulkomaalaislaki 301/2004 38§ lakimuutos 11.6.2010/549) mukaan, perheenkokoajan tulee olla alaikäinen vielä perheenyhdistämispäätöksen antamispäivänä. Pitkät käsittelyajat tarkoittavat sitä, että lapsi usein ehtii täyttää 18 vuotta ennen päätöksen saamista, jolloin perheenyhdistämistä ei enää myönnetä. Lain mukaan oleskelulupaa ei voida täysi-ikäisyyden takia kuitenkaan evätä, *”jos hakemuksen käsittely on merkittävästi viivästynyt hakijasta tai perheenkokoajasta riippumattomasta syystä ja tämä on myötävaikuttanut asian selvittämiseen”* (L 301/2004 38§). On kuitenkin tulkinnanvaraista mitä ”merkittävästi viivästynyt” käytännössä tarkoittaa.

Keväällä 2016 ulkomaalaislakiin lisättiin toimeentuloedellytys (L 301/2004 39§ lakimuutos 29.6.2016/505), joka viittaa siihen, että perheenkokoajan ja oleskelulupaa perhesiteen perusteella hakevilla perheenjäsenillä tulee olla turvattu toimeentulo, eikä näin ollen tarvetta Suomen toimeentulotuella. Jos esimerkiksi alaikäinen perheenkokoaja haluaa äitinsä ja siskonsa Suomeen ja he hakevat oleskelulupaa perhesiteen perusteella, tulee heidän yhteenlaskettu toimeentulonsa Suomessa olla noin 1 900€ kuukaudessa. (Pakolaisneuvonta ry 2017.) Ellei perheellä ole varallisuutta, tämä tarkoittaa käytännössä perheenkokoajan, tässä tapauksessa alaikäisen lapsen toimeentuloa, jolla on edes teoreettinen mahdollisuus ansiotyön tai muun vastaavan kautta saatuun toimeentuloon. Lain mukaan *”[t]oimeentuloedellytyksestä voidaan yksittäisessä tapauksessa poiketa, jos siihen on poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu sitä vaatii”* (L 301/2004 39§). Tässäkin kohtaa on tulkinnanvaraista, miten ”poikkeuksellisen painava syy” määritellään tai miten tarkasti lapsen edun toteutumista noudatetaan (Suomen pakolaisapu 2018b). Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen

oikeuksien sopimuksen mukaan ”[s]opimusvaltioille 9 artiklan 1 kappaleessa asetettujen velvoitteiden mukaisesti on lapsen tai hänen vanhempiansa hakemukset jotka koskevat sopimusvaltioon saapumista tai sieltä lähtemistä perheen jälleenyhdistämiseksi käsiteltävä myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti. Sopimusvaltiot takaavat lisäksi, että tällaisen hakemuksen esittämisestä ei ole epäedullisia seurauksia hakijoille eikä heidän perheenjäsenilleen” (UNICEF, YK:n Lapsen oikeuksien sopimus 1989, artikla 10, kohta 1).

Rahan puute ja esimerkiksi vamman, etäisyyden tai levottomuuksien takia hankala tai mahdoton matka lähimpään Suomen edustustoon voi muodostua ylitsepäasemättömäksi esteeksi perhesiteen perusteella haettavan oleskelulupahakemuksen jättöön. Puhumattakaan siitä, jos perheenkokoaja tulee täysi-ikäiseksi ennen päätöksenantoa tai jos toimeentuloedellytys ei täyty. Jos nämä kaikki vaatimukset täyttyvät, on edessä vielä Migrin turvapaikkakäytännöt, eikä myönteisestä päätöksestä ole takuita (ks. Kuva 3).

Perheenyhdistämishakemukset

2011	2012	2013	2014
1907	599	594	625

Yksintulleiden lasten huoltajien perheenyhdistämispäätökset

	2011	2012	2013	2014
Päätöksiä tehty	0	37	157	43
Myönteisiä	0	1	1	10

Kuva 3. Perheenyhdistäminen 2011–2014¹⁰

Nuorilla on oleskeluluvan saamisenkin jälkeen jatkuva epävarmuus siitä, saavatko he perheensä Suomeen tai koska he ylipäänsä tapaavat. Nuoret voivat myös olla epävarmoja vanhempien tai muiden perheenjäsenten tilasta, ovatko he elossa ja turvassa, sekä heidän olinpaikastaan. Perheenyhdistämisen lisäksi nykyisten lyhyiden, joskus vain vuoden mittaisten oleskelulupien takia, nuori joutuu pian oleskeluluvan saamisen jälkeen hakemaan jo jatkolupaa, eikä ole mitään takuita siitä, että se olisi

¹⁰ Lähde: Suomen pakolaisapu 2018b

myönteinen, etenkin jos nuori on ennen sitä täyttänyt 18 vuotta (ks. esim. Rautio/YLE 2018).

2.5. Lapsuus loppuu: omilleen muutto ja jälkihuolto

Kun ilman huoltajaa tulleet, oleskeluluvan saaneet nuoret täyttävät 18 vuotta, he muuttavat pois alaikäisille tarkoitetuista perheryhmäkodeista tai tukiasunnoista. Samalla edustajuus lakkaa ja yksi tärkeä tukihenkilö jää pois, tuttujen ohjaajien, omaohjaajien ja sosiaalityöntekijän lisäksi. Kuten kuka tahansa 18-vuotias, joka muuttaa pois kotoa, tarvitsevat myös täysi-ikäistyneet maahanmuuttajanuoret usein ohjausta ja neuvoja arjen askareiden hoidossa sekä tukea itsenäiseen elämään. Koska yksintulleet maahanmuuttajanuoret nähdään syrjäytymisvaarassa olevina ja näin enemmän tukea tarvitsevina, kuten myös tavanomaisen lastensuojelun piirissä olevat nuoret, järjestetään heille yleensä lastensuojelun jälkihuoltoon verrattavissa olevaa tukea. Lain mukaan (Kotoutumislaki 1386/2010 26–27 §) kunnat voivat tarjota nuorille jälkihuoltoa siihen asti kun nämä täyttävät 21 vuotta, mutta laki ei kuitenkaan velvoita tähän. Kunta voi myös omien palveluiden lisäksi, tai niiden sijaan, ostaa jälkihuoltopalveluita ulkopuoliselta palveluntuottajalta. Kummassakin tapauksessa valtio korvaa kunnalle siitä aiheutuneet kulut. (Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2018.) Maahanmuuttajanuorten jälkihuollon järjestämisessä on kuntakohtaisia eroja ja mikäli sitä tarjotaan, sen muoto saattaa vaihdella paljonkin kuntien välillä. Tämä asettaa nuoret eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, missä päin Suomea he asuvat.

Itsenäistyvien nuorten on kunnan omien sosiaalipalveluiden lisäksi mahdollista saada tukea muilta instansseilta, esimerkiksi nuorten asumisen etuja ajava Nuorisoasuntoliitto (NAL) ry:ltä ja sen tytäryhtiöiltä. NAL Asumus Oy tarjoaa nuorisoasuntoja 18–29-vuotiaille ja NAL Palvelut Oy tuottavaa asumisen sisältöpalveluita. NAL-nuorisoasunnoissa on mahdollista osallistua asukkaille tarkoitettuun ryhmä- ja vertaistoimintaan. NAL-palveluihin kuuluu muun muassa tuettua asumista 16–35-vuotiaille. Lisäksi NAL:n alla toimii 24 paikallisyhdistystä, esimerkiksi Pääkaupunkiseudun Nuorisoasunnot ry. (Nuorisoasuntoliitto 2019.) Erityisesti nuorille suunnattuja asuntoja sekä niihin liittyviä palveluita, kuten ohjausta, tuottaa myös esimerkiksi Nuorisosäätiö, Ehjä ry, Helsingin Diakonissalaitos ja Pelastakaa lapset ry. Muun muassa näitä palveluita kunnat voivat ostaa osaksi tarjoamiaan jälkihuoltopalveluita.

Kunnassa, jossa suoritin tutkimukseni, maahanmuuttajapalvelut ovat osa kunnan sosiaali- ja terveystaloutta. Se on erillään tavanomaisesta aikuissosiaalityöstä. Pakolainen voi olla maahanmuuttajapalveluiden asiakkuudessa korkeintaan kolme vuotta ensimmäisestä väestörekisterimerkinnästä, jonka jälkeen hän voi tarvittaessa saada sosiaalipalveluita kunnan aikuissosiaalityöstä. Myös yksin alaikäisinä Suomeen tulleiden jälkihuolto järjestetään maahanmuuttajapalveluiden alaisuudessa, toisin kuin yleinen lastensuojelun tarjoama jälkihuolto. Periaatteet ovat kuitenkin samat ja maahanmuuttajapalveluiden tarjoamaa jälkihuoltoa voi rinnastaa lastensuojelun jälkihuoltoon. Maahanmuuttajapalveluiden jälkihuolto on tarkoitettu 18–20-vuotiaille nuorille, jotka ovat tulleet Suomeen turvapaikanhakijoiksi ilman huoltajaa ja saaneet oleskeluluvan. He voivat olla tukitoimen piirissä siihen asti, kunnes täyttävät 21 vuotta, kunnes huoltaja saapuu Suomeen tai ensimmäisestä kotikuntamerkinnästä on kulunut kymmenen vuotta. Jälkihuollon tarkoituksena on auttaa nuorta kotoutumaan ja itsenäistymään. Työmuotoihin kuuluu muun muassa säännölliset yksilötapaamiset, ryhmätoiminta, kotikäynnit, terveystaloutta järjestäminen, harrastusten ja opintojen tukemista, taloudellinen tuki ja kotoutussuunnitelman seuraaminen yhdessä TE-toimiston kanssa. (Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus 2018.)

Marjatta Rautio kirjoitti maaliskuussa 2018 Ylelle artikkelin ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten jälkihuollon tilanteesta. Nuorten elämässä, itsenäistymisessä ja kotoutumisessa on 18–20-vuotiaana menossa kriittinen vaihe. Tämänhetkisen tilanteen mukaan jälkihuollon tarjoama arvokas tuki valuu suurilta osin hukkaan ammattilaisten lisääntyneiden paperitöiden takia. Tällä hetkellä Migrin myöntämien lyhyiden oleskelulupien takia suuri osa sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien nuorten kanssa työskentelyyn varatusta työajasta kuluu nuorten auttamiseen jatkolupahakemusten tekemisessä, Migrin täydennyspyyntöihin vastaamiseen ja saaduista oleskeluluvista valittamiseen yhdessä nuoren ja lakimiehen kanssa. Lisäksi sosiaalityöntekijät kirjoittavat lausuntoja oleskelulupahakemusten liitteiksi ja hankkivat tarvittaessa muita lausuntoja tai liitteitä hakemuksiin. (Rautio/YLE 2018.)

3. Tutkimuksen viitekehys: pakolaisnuoret aktiivisina toimijoina

Tässä luvussa tulen esittelemään tutkimuksen viitekehysten, eli sen taustan jota vasten peilaan aineistoani ja jonka pohjalta analysoin sitä. Esittelen aikaisempaa tutkimusta

ilman huoltajaa tulleisiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin liittyen, sekä kerron käyttämästäni teoreettisista ja menetelmällisistä lähtökohdista.

3.1. Suhde aikaisempaan tutkimukseen

Ilman huoltajaa tulleisiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin on viime aikoina kiinnitetty entistä enemmän huomiota tutkimuksissa, niin ulkomailla kuin Suomessa. Etenkin kansainvälisiä tutkimuksia löytyy paljon eri puolilta Eurooppaa. Tähän lukuun olen valinnut oman tutkielmani kannalta olennaisia tutkimuksia. Olen ennen kaikkea ollut kiinnostunut näiden nuorten toimijuudesta ja siirtymästä aikuisuuteen, jonka takia olen etsinyt relevantteja tutkimuksia erinäisistä tietokannoista hakusanalla ”unaccompanied minors” tai ”unaccompanied children”, yhdistettynä joko hakusanaan ”transition” tai ”agency”. Lisähakuja olen tehnyt sanoilla ”future” ja ”emerging adulthood”. Olen tutustunut laajasti aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja tätä kautta myös löytänyt useita oman työni kannalta relevantteja tutkimuksia, systeemaattisten hakujen ulkopuolella. Esittelen myös sellaisia tutkimuksia, joissa kohderyhmä ei ole ollut ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat, vaan kyseessä on tässä tapauksessa muut nuoret siirtolaiset. Tällöin argumentoin tutkimusten arvon omalle työlleni muuten kuin sen kohderyhmän kautta.

Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat kiinnostaneet tutkijoita jo pidemmän aikaa ja heidät on usein nähty erityisen haavoittuvaisena ryhmänä (mm. Wernesjö 2012). Tutkimuksissa on ennen kaikkea kiinnitetty huomiota lasten emotionaaliseen hyvinvointiin ja siihen liittyviin ongelmiin, kuten menneisyyden traumoihin ja varhain vanhemmista eroonjoutumiseen. On ajateltu, että erityisen haavoittuvaisuutensa takia, yksintulleet lapset ovat myös erityisen tuen ja suojelun tarpeessa. Samalla heidät on kategorisoitu ”normaalin” ja toivotun lapsuuden ulkopuolelle. Usein lasten oma kokemus ja näkökulma ovat kuitenkin tässä yhteydessä jääneet pimentoon, eikä niihin ole tutkimuksissa kiinnitetty tarpeeksi huomiota. (Wernesjö 2012, 504–505.) Lisäksi ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat on kuvailtu haavoittuvaisuutensa rinnalla passiivisina uhreina, aktiivisten subjektien ja selviytyjien sijaan (Ni Raghallaigh & Gilliganin 2009, 1-2). Olen omassa tutkimuksessani lähtenyt siitä ennakkokäsityksestä, että nuoret ovat aktiivisia toimijoita ja oman elämänsä subjekteja, ilman että se kuitenkaan on rajoittanut heikkouden, haavoittuvaisuuden tai tuen tarvitsevuuden näkemistä.

Kotimaisiin tutkimuksiin lukeutuva Mervi Kaukkon väitöskirja (2015) osoittaa, että tutkimukseen osallistuneet yksin maahan tulleet turvapaikanhakijatytöt ovat samaan aikaan haavoittuvaisia ja vahvoja. Kaukko tutki tyttöjen osallisuutta turvapaikkaprosessin aikana suomalaisessa vastaanottokeskuksessa, suorittaen tutkimuksensa osallistavan toimintatutkimuksen muodossa, jolloin tytöillä oli mahdollisuus osallistua tutkimuksen tekoon ja sen edetessä he pystyivät vaikuttamaan esimerkiksi tutkimuskysymysten laatimiseen. Tutkimustulokset osoittivat, etteivät osallisuuden kokemukset ole homogeenisiä, vaan monimuotoisia ja muuttuvia. Muun muassa intersektionaalisuus-teorioiden¹¹ kautta Kaukko näki, että tyttöjen turvapaikanhakijastatus, ikä ja sukupuoli ja muuttuvat positiot vaikuttivat myös tyttöjen osallisuuteen. Kaukko argumentoi, ettei tyttöjen kokemuksia voida pelkistää turvapaikanhakija-aseman mukana tuomaan haavoittuvaisuuteen. Haavoittuvaisuus tai tyttöjen elämäkokemusten kautta saatu vahvuus ja sinnikkyys eivät kumpikaan yksinään riitä selittämään tyttöjen kokemusmaailmaa. (Kaukko 2015, 5.) Näitä molempia, ristiriitaisiakin, ominaisuuksia tarvitaan ymmärtämään tyttöjen kokemuksia, jotteivät ne toimisi toisiaan poissulkevasti. Kaukko peräänkuuluttaa myös lapsuus-käsitteen laajempaa ymmärrystä pelkän ilon, turvallisuuden ja viattomuuden yli. On rajoittunutta ajatella, että lapsuus, jossa on ollut muutakin kuin iloa ja turvallisuutta, nähdään ”epäonnistuneena lapsuutena” ja lapset ”pysyvästi vahingoittuneina” yksilöinä. Jos lapset ja nuoret saavat hyödyntää elämäkokemustaan itselleen antoisalla tavalla, he voivat käyttää kokemuksiaan taakan sijaan resurssina. (Mt., 103–104.) Tutkimukseen osallistuneille tytöille osallisuus tarkoitti muun muassa sitä, että heillä oli oikeus ilmaista oma mielipiteensä, mutta myös oikeus olla ilmaisematta sitä ja valita hiljaisuus. Lisäksi tytöt kokivat tärkeäksi sisällyttää ”tavallisia asioita” arkeensa ja elämäänsä. (Mt., 3-5.)

Ulrika Wernesjö (2012) on väitöskirjaansa kuuluvassa kirjallisuuskatsauksessa argumentoinut, että koska ilman huoltajaa tulevia turvapaikanhakijalapsia pidetään erityisen haavoittuvaisina yksilöinä, olisi tärkeä tutkia millä tavalla näiden nuorten emotionaalinen hyvinvointi kehittyy pitkällä aikavälillä. Yksintulleista alaikäisistä

¹¹ Intersektionaalisuudella tarkoitetaan erilaisten sosiaalisten kategorioiden kuten iän, sukupuolen, ihonvärin, etnisyyden, äidinkielen, yhteiskuntaluokan, uskonnon, seksuaalisen suuntautumisen, toimintakyvyn jne. yhteisvaikutusta ja yksilön asemoitumista yhteiskunnallisissa valtasuhteissa. (THL 2019) Voidaan esimerkiksi nähdä, että somalialaisella kielitaidottomalla vammaisella naisella on suurempi todennäköisyys kokea sortoa ja epätasa-arvoista kohtelua Suomessa kuin kantasuomalaisella kolmannen asteen koulutuksen käyneellä vammaisella naisella.

turvapaikanhakijoista on kuitenkin tehty vain muutama seurantatutkimus. (Wernesjö 2012, 499.) Yksi näistä on ruotsalaisen psykologin Marie Hesslen (2009) väitöskirja, joka on kolmesta osasta koostuva seurantatutkimus. Hessle ei suoranaisesti ole tutkinut emotionaalista hyvinvointia, vaan laajemmin nuoren elämäntilannetta ja sopeutumista. Tarkemmin ottaen hän on tutkinut miltä kymmenen vuotta sitten Ruotsiin tulleiden, nyt nuorten aikuisten elämä näyttää; mitkä ovat nuorten elämänehdot ja haasteet ja mikä on mahdollistanut hyvän elämän luomisen¹² Ruotsissa. Hessle on myös ollut kiinnostunut siitä, minkälaiset olot kotimaassa oli, mitkä olivat syyt lähtemiselle ja minkälainen matka Ruotsiin oli. (Hessle 2009, 5.) Hesslen tutkimuksen keskeiset tulokset näyttävät, että suurin osa tutkimukseen osallistuneista, pysyvän oleskeluluvan saaneista nuorista, on luonut itselleen hyvän elämän Ruotsissa. Tutkimuksessa tuodaan esille nuorten transnationaaliset, eli ylirajaiset suhteet ja niiden merkitys nuoren hyvän elämän perustamisessa. Vaikka lapset tulivat maahan yksin, he eivät jääneet yksin; suurin osa otettiin Ruotsissa olevien, perheen transnationaalisiin verkostoihin kuuluvien sukulaisten huomaan. Ne, joilla ei ollut sukulaisia Ruotsissa, loivat omia rajoja ylittäviä verkostojaan, joiden avulla pystyivät luomaan hyvän elämän Ruotsissa. Hesslen tutkimus osoittaa kuitenkin, että nuorten matka aikuisuuteen ja Ruotsiin kiinnittymiseen on sisältänyt erinäisiä haasteita, riskejä ja mahdollisuuksia matkan eri vaiheissa. (Mt., 141–148.)

Uuteen kotimaahan sopeutumisen haasteita on tutkinut muun muassa Krister Björklund (2015) suhteellisen tuoreessa englanninkielisessä tutkimuksessaan, jossa hän on selvittänyt Suomeen yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kotoutumisen ongelmia ja hyviä käytäntöjä Pohjoismaisessa yhteydessä. Teoksessa käytetään Björklundin (2014) vuotta aiemmin tekemää tutkimusta *”Haluan koulutusta, haluan työtä ja elämän Suomessa”*. *Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa*. Siinä Björklund on haastatellut 13:a jo aikuista (kymmenen miestä ja kolme naista), Suomeen alaikäisenä yksintullutta turvapaikanhakijaa ja kahdeksaa asiantuntijaa. Tavoitteena oli haastatella 15:tä entistä turvapaikanhakijaa, joka kuitenkin osoittautui liian mahdottomaksi vähäisen osallistumishalukkuuden takia. (Björklund 2014, 17–20.) Tutkimuksen keskeisinä tuloksina voidaan pitää yleistä tyytyväisyyttä vastaanottojärjestelmään ja alaikäisenä yksintulleena turvapaikanhakijana saatua tukea.

¹² Hessle käyttää ruotsinkielistä termiä ”etablera” ja englanniksi ”establish”, joka käännettynä suomeksi on ”perustaa”, ”luoda”, ”vakiinnuttaa”. Olen itse käyttänyt sekä sanoja luoda että perustaa tässä yhteydessä.

Haastateltavat, sekä palveluiden asiakkaat että asiantuntijat, ovat pitäneet tukea hyvänä ja riittävänä. Koulutus nähdään merkityksellisimpänä kotoutumisedistäjänä. Kuitenkin riittävä suomen kielen oppiminen jatko-opiskeluissa pärjäämiseksi koetaan vaikeaksi ja usein yksintulleet nuoret hakeutuvatkin niin sanottuihin maahanmuuttajaohjelmiin tai maahanmuuttajavaltaisiin ammatteihin. Valintamahdollisuudet ovat siis käytännössä rajalliset ja riski pudota koulutuspolulta peruskouluiän jälkeen on suuri. Myös työllistyminen on haaste. Nuoret ovat kuitenkin luoneet omat kansainväliset sosiaaliset verkostonsa, eikä kukaan Björklundin tutkimukseen osallistuneista nuorista koe olevansa eristynyt. Nuorilla on paljon kavereita, mutta harvemmin hyviä ystäviä. Tärkeimmät aikuiskontaktit ovat yleensä ohjaajia. Resilienssin¹³ ja päättäväisyyden avulla yksintulleet nuoret ovat yleisesti kotoutuneet Suomeen hyvin. (Björklund 2014, 6, 81–86.)

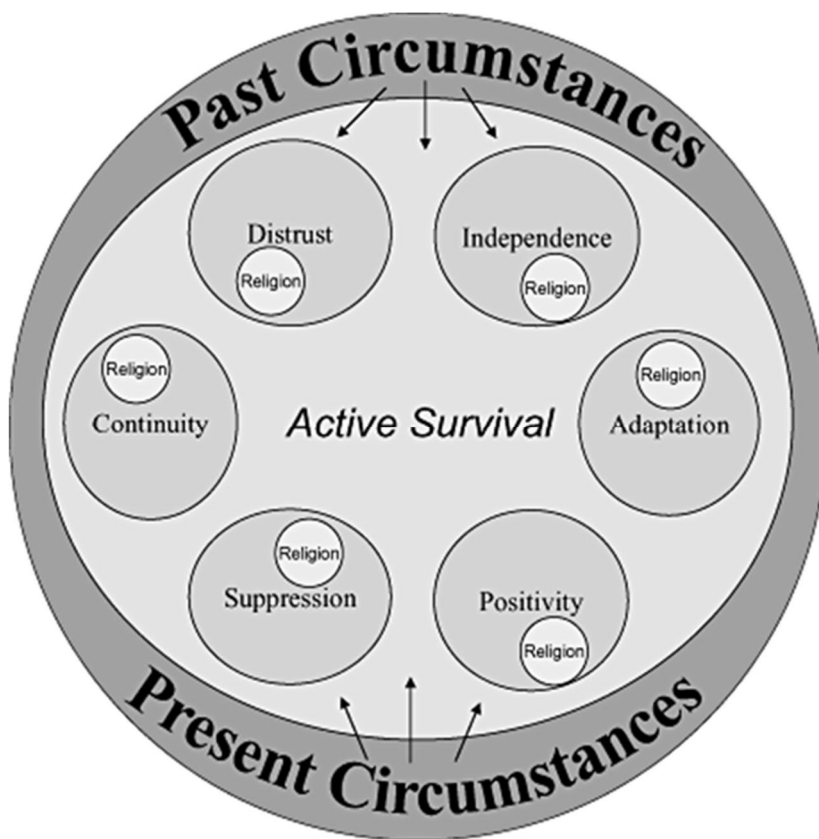
Yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita koskeva tutkimus on viimeisen vuosikymmenen aikana yhä enenevässä määrin nostanut esiin juuri lasten ja nuorten resilienssiä. Irlantilaiset Muireann Ni Raghallaigh ja Robbie Gilliganin (2009) valottavat yksityiskohtaisemmin miten tämä resilienssi ilmenee ja minkälaisia selviytymiskeinoja nuoret käyttävät haastavissa elämäntilanteissaan. Ni Raghallaigh ja Gilliganin tutkimuksessa nuoret nähdään subjekteina, aktiivisina toimijoina ja selviytyjinä. Tutkijat painoittavat kuitenkin Kaukkon (2015) tapaan, ettei haavoittuvaisuuden ja resilienssin väliin tehty dikotomia ole hedelmällinen, vaan molempia tarvitaan selittämään nuorten kokemuksia. Menneisyydessä koetut traumat, nykyhetken vaikeudet sekä epävarma tulevaisuus ovat asioita, joiden kanssa nuoret joutuvat kamppailemaan. Ni Raghallaigh ja Gilliganin tutkimuksessa selvitetään millä keinoilla nuoret selviytyvät. Tutkijat haastattelivat yhteensä 32:a (18: aa tyttöä ja 14: ää poikaa) Irlantiin yksin tullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa. Nuoret olivat 14–19-vuotiaita ja tulivat 13:sta eri maasta. Nuorista 23 olivat kristittyjä ja yhdeksän muslimeja. Ni Raghallaigh ja Gilligan ovat tutkimuksessaan eritelleet kuusi selviytymiskeinoa (ks. Kuva 3), joita yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat käyttävät;

- jatkuvuuden säilyttäminen muuttuneessa tilanteessa (continuity),

¹³ Resilienssillä tarkoitetaan kykyä selviytyä vaikeuksista mukautumiskyvyn ja joustavuuden avulla. Resilienssiin liitetään usein sinnikkyys, hyvä stressinsieto- ja ongelmanratkaisukyky sekä kyky hakea tarvittaessa apua.

- oppimisen ja muuttumisen kautta sopeutuminen (adaptation),
- positiivisuuden omaksuminen (positivity),
- tunteiden tukahduttaminen ja huomion kiinnittäminen muuhun (suppression),
- itsenäisesti toimiminen (independence) ja
- epäluottamus (distrust).

Näihin kaikkiin liittyi vahvasti myös uskonto. Uskonto vaikutti yhtä lukuun ottamatta kaikkiin tutkimukseen osallistuneiden käyttämiin selviytymiskeinoihin ja oli tärkeä osa elämää. Samalla myös menneisyyden ja nykyisyyden olosuhteet, kokemukset ja odotukset, vaikuttavat käytettyihin selviytymiskeinoihin. (Ni Raghallaigh & Gilligan 2009, 1-9.)

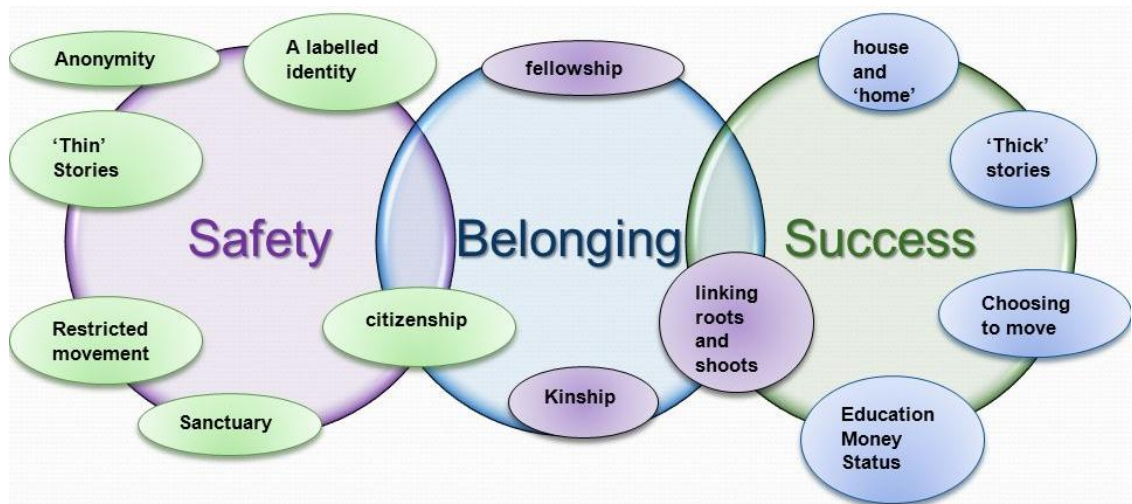
Kuva 4. Ni Raghallaigh & Gilligan (2009) aktiivisen selviytymisen malli ¹⁴

Nuorten käyttämien selviytymiskeinojen lisäksi on hyvä katsoa laajempaa kuvaa siitä, miten nuoret haasteista huolimatta asettuvat uuteen kotimaahansa. Bedfordshiren yliopiston sosiaalityön professori Ravi Kohli on tutkinut yksintulevia turvapaikanhakijoita yli vuosikymmenen ja julkaissut aiheesta useita eri tutkimuksia ja

¹⁴ Lähde: Ni Raghallaigh & Gilligan 2009, 7

artikkeleita. Artikkelissaan *Working to ensure safety, belonging and success for unaccompanied asylum-seeking children*, Kohli (2011) esittelee tutkimuksiin perustuvan mallin turvapaikanhakijoiden uudelleenasetumisen prosesseista. Tällä tarkoitetaan niitä mekanismeja, joilla lapsi tai nuori pyrkii rakentamaan itsellensä ”kodin” uudessa maassa. Malliin kuuluu kolme vaihetta;

turvallisuus -> yhteisöön kuuluminen -> menestys.

Kuva 5. Kohlin malli turvapaikanhakijoiden uudelleenasetumisen prosesseista.¹⁵

Jokaiseen vaiheeseen liittyy kuitenkin myös epävarmuutta tulevaisuudesta ja siitä, saako uuteen kotimaahan jäädä. Turvapaikkaprosessin lopputulos voi olla pysyvä oleskelulupa tai turvapaikka, lyhyempi oleskelulupa tai jopa kielteinen päätös ja käännytys. Kohli painottaa, että Iso-Britanniassa on vaikea saada pysyvää oleskelulupaa tai turvapaikkaa; vuonna 2009 yksintulleista hakijoista vain 11 % sai turvapaikan. (Kohli 2011, 316.) Myös Suomessa tilanne on vaikea ja vuoden määräaikaiset oleskeluluvat ovat yleistyneet. Kohlin mukaan lyhyissä oleskeluluissa on se huono puoli, ettei varmuutta jatkosta ole ja näin epävarmuus tulevaisuudesta on jatkuvasti läsnä nuorten arjessa. Toiveikkuus ja huoli vuorottelevat, ja menneisyyden epävarmuus toistaa itseään epävarmuutena tulevaisuutta kohtaan. Uudelleenasetumisen prosesseiden ensimmäiseen vaiheeseen (turvallisuus) kuuluvat muun muassa turvallinen majoituspaikka, rajoitettu liikkuminen, merkitty identiteetti (”turvapaikanhakija”), anonymiteetti ja ”ohuet” tarinat. Ohuilla tarinoilla viitataan lapsen kertomuksiin

¹⁵ Lähde: Kohli 2012,7

turvapaikkaprosessin aikana, eli lapsi kertoo ainoastaan turvapaikkaprosessin läpiviemiseksi tarvittavat tiedot, esimerkiksi pakolaisuuden syyt, tilanne lähtömaassa, pakomatkan kulku ja sen tapahtumat. Näin tarina on helppo toistaa ja muistaa. Usein joku aikuinen, esimerkiksi huoltaja, sukulainen tai salakuljettaja, on jo ennen turvapaikkaprosessin alkua kertonut lapselle, mitä tämän tulee sanoa ja myös mitä lapsi ei saa kertoa. Tämän uskotaan parantavan mahdollisuuksia turvapaikan saamiseen. Kohlin turvapaikanhakijoiden uudelleenasetumisen prosesseiden mallin seuraava vaihe on *yhteisöön kuuluminen*. Ensimmäisen ja toisen vaiheen väliin limittyy kansalaisuus¹⁶, joka käytännössä usein tarkoittaa jonkinlaisen oleskeluluvan saamista. Yhteisöön kuulumisen tunteeseen liittyy usein sielunveljeys¹⁷ ja toveruus¹⁸ muitten samassa tilanteessa olevien kanssa. Lopulta turvallisuuden ja yhteisöön kuulumisen tunteen jatkeeksi tulee *menestyminen*, johon nuoret mieltävät muun muassa kodin, koulutuksen, rahan ja statuksen. Tässä vaiheessa alun ”ohuet” tarinat saavat uusia sisältöjä ja nyansseja ja näin niistä tulee ”runsaita” tarinoita. (Kohli 2011, 313-321.)

Aineistohakujeni perusteella en löytänyt Pro graduni kanssa identtisiä tutkimuksia, joissa fokuksitaisiin pakolaisnuorten siirtymää perheryhmäkodista omilleen, ja ajatuksiin tulevaisuudesta sekä heidän toimijuuteen tässä siirtymässä. Löysin muutamia tutkimuksia, joissa on keskitytty näiden nuorten siirtymään pois perheryhmäkodista. Etsiessäni hakusanoilla ”unaccompanied minors” ja ”transition”, löysin muun muassa Åsa Söderqvistin (2014) artikkelin *Leaving Care with “Cultural Baggage”: The Development of an Identity within a Transnational Space* joka tulee lähelle oman tutkimukseni lähtökohtia ja fokusta. Söderqvist pohtii Ruotsiin alaikäisinä yksintulleiden turvapaikanhakijoiden kokemuksia heidän siirtyessään alaikäisyksiköstä omaan asuntoon. Tätä nuorten kokemusta Söderqvist peilaa suhteessa transnationaalisiin etnisyyden ja kulttuurin käsityksiin. Tutkimusta varten Söderqvist on haastatellut 11:ä Ruotsiin alaikäisenä yksintullutta turvapaikanhakijaa, jotka olivat muuttaneet pois alaikäisyksiköstä vähintään vuotta aiemmin tai asuivat erillisessä harjoitteluasunnossa alaikäisyksikön yhteydessä. Muutto omaan kotiin tuo mukanaan paljon muutoksia kaikille nuorille, mutta Söderqvistin mukaan erityisen haasteellinen siirtymä voi olla kodinulkopuolisesta laitoksesta käsin ja jos tämän lisäksi kuuluu etniseen vähemmistöön. Tulokset osoittavat, että tutkimuksen nuoret joutuvat

¹⁶ Englanniksi ”citizenchip”

¹⁷ Englanniksi ”kinship”

¹⁸ Englanniksi ”fellowship”

alaikäisyksiköstä lähtijöinä (care leavers) sopeutumaan uuteen tilanteeseen monella eri tasolla; he joutuvat sekä integroitumaan uudella tavalla yhteiskuntaan, että muokkaamaan omia käsityksiään ruotsalaisuudesta ja miten ”tulla ruotsalaiseksi”. (Mt., 39-40.)

Moninkertaisesta sopeutumisesta ja haasteista on kirjoittanut myös Adena A. Hoffnung Assouline (2014), joka on osana väitöskirjaansa tutkinut ainutlaatuista joukkoa nuoria maahanmuuttajia entisestä Neuvostoliitosta, jotka tulivat ilman huoltajiaan Israeliin opiskelemaan paikalliseen sisäoppilaitosohjelmaan. Hoffnung Assouline mukaan nuoret joutuvat kohtaamaan kolminkertainen haasteen (Triple Challenge); *nuoruus kehitysvaiheena, siirtolaisuus ja varhainen lapsuudenkodista poismuutto* (15-vuotiaana). (Hoffnung Assouline 2014, 199-205.) Vaikka Hoffnung Assouline keskittyykin enemmän tutkimaan perhesuhteiden ja perhedynamiikan vaikutuksia siirtolaisuuteen ja sopeutumiseen, moninkertainen haaste on hyvin samankaltainen oman tutkimukseni nuorilla. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden siirtolaisuuden syyt vaihtelevat. Esimerkiksi konflikteista ja sodan keskellä elämisestä johtuvat fyysiset ja psyykkiset vaivat sekä traumat saattavat aiheuttaa lisähaasteita. Tulen käyttämään tätä Hoffnung Assouline ajatusta mukautettuna omassa analyysissäni, jossa neljänneksi haasteeksi olen nimennyt *huolen ja epävarmuuden*.

Lopuksi haluan vielä nostaa esiin yksityiskohdan, jonka huomasin aineistohakuja tehdessäni ja lukuisiin tutkimuksiin tutustuessani. Esimerkiksi Hesslen (2009) väitöskirja toi esiin, kuinka nuorten transnationaaliset siteet ovat tärkeä osa heidän tukiverkostoaan ja edesauttavat sopeutumista uuteen kotimaahan. Sama pätee myös oman tutkimukseni nuoriin. Kommunikointitavat ovat kuitenkin muuttuneet viime vuosina digitalisaation myötä. Vuonna 2016 tehdyssä tutkimuksessa ilmeni, että 92% turvapaikanhakijoista Suomessa omistaa älypuhelimien (Merisalo 2017, 108-109). Digitalisaatio on myös helpottanut yhteydenpitoa kotimaahan tai muualla päin maailmaa oleviin perheenjäseniin tai läheisiin. Lukuisissa vanhemmissa tutkimuksissa, aikana ennen digitalisaation valtavirtaistumista, näkyy vielä selkeä ero nykypäivään verrattuna. Esimerkiksi Luster ym. on tutkimuksessa *The Lost Boys of Sudan: Ambiguous Loss, Search for Family, and Reestablishing Relationships With Family Members* (2008) todennut, että saapuessaan Yhdysvaltoihin vuonna 2001, oli hyvin epätodennäköistä, että sudanilaisnuoret enää näkisivät perhettään tai olisivat yhteydessä

heihin. Silloin, kuten tälläkin hetkellä, Etelä-Sudanissa oli meneillään sisällisota eikä puhelin- tai postiyhteyksiä ollut (mt., 450). Tänä päivänä älypuhelimien käytön myötä siirtolaisten on mahdollista olla yhteyksissä kotimaahan jääneisiin perheenjäseniin ja sukulaisiin aivan eri tavalla kuin 10-15 vuotta sitten. Nykyään on todennäköisempää, että pakolaiset ja näin myös yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat yhteyksissä läheisiinsä hyvinkin tiiviisti viestien, puheluiden, valokuvien ja videoiden avulla (Patrikainen 2017, 2; Björklund 2014, 63). Usein perheenjäsenten tilanne ja olinpaikka tiedetään, mikä ei muutama vuosi sitten ollut itsestänselvyys.

3.2. Teoreettiset lähtökohdat

Tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia voisi kuvata silmälaseina, joiden läpi aineistoa tarkastellaan. Niiden avulla pystyy fokusoimaan siihen mitä aineistossa haluaa tuoda esille, ilman että se kuitenkaan määritteli lopputuloksen. Tässä luvussa tulen esittelemään ne teoreettiset lähtökohdat, joista käsin olen halunnut analysoida aineistoni, tarkemmin ottaen siirtymävaihe nuoruudesta aikuisuuteen, orastava aikuisuus ja toimijuus. Kuten aiemmin olen tuonut esille, minulle on ollut tärkeä nähdä tutkimukseni pakolaisnuoret heille määrättyä kategoriaa laajemmin. Olen päässyt seuraamaan, kuinka nuoret elävät mielenkiintoista elämänvaihetta, nuoruutta ja orastavaa aikuisuutta. Tämän lisäksi heillä on lähitulevaisuudessa edessään tärkeä siirtymävaihe, kun he muuttavat perheryhmäkodista omilleen. Olen halunnut ymmärtää ja tuoda esille tätä ainutlaatuista elämänvaihetta. Kaiken tämän keskellä näen, että nuoret ovat toimijoita, joilla on halu ja kyky vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa, siitä huolimatta, että se saattaa olla epävarma ja haasteita täynnä.

3.2.1. Nuoruus, orastava aikuisuus ja siirtymävaihe nuoruudesta aikuisuuteen

Elämän ajatellaan etenevän tietyllä, suhteellisen yhtenäisellä tavalla, henkilöstä riippumatta. Tätä kutsutaan *elämänkulukseksi* (englanniksi *life course*, ruotsiksi *livslopp*). Elämänkulkuun kuuluu tiettyjä vaiheita ja siirtymiä ajanjaksosta toiseen. Nähdään, että ihmisen elämässä on ainakin lapsuus, nuoruus, aikuisuus, keski-ikä ja vanhuus. Siirtyminen yhdestä ajanjaksosta toiseen ei tapahdu yhdessä yössä, vaan niiden välissä on *siirtymävaihe*. (Juvonen 2015, 30.) Itse elämänkulku kuuluu yksilölle, mutta siirtymät yhteiskunnalle, joka niitä tuottaa (Juvonen 2015, 30; viitattu Böhnisch ym. 2003, 71). Vastuu siirtymävaiheista ja niiden onnistumisesta on kuitenkin pitkälti yksilöllä itsellään (Juvonen 2015, 30; viitattu Giddens 1991, 74-80). Juvonen on

tutkimuksissaan käyttänyt Jeffrey Jensen Arnettin (2006; 2004) teorian mukaista ajatusta elämänvaiheesta, joka sijoittuu teini-iän ja aikuisuuden väliin; *orastava aikuisuus*. Muita nimityksiä tähän elämänvaiheeseen kuuluvista henkilöistä on *nuori* tai *nuori aikuinen* ja elämänvaihetta voi myös kutsua nuoruudeksi. Ihminen voidaan luokitella nuoreksi monella tavalla. Eri määritelmien mukaan *nuoruus* alkaa noin 13:n vuoden iässä ja päättyy viimeistään 29:n vuoden ikään. Selkeä rajapyykki on 18-vuoden ikä, jolloin Suomessa nuoresta tulee lain mukaan aikuinen ja jolloin hän saa siihen kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet. Samaan aikaan alaikäisille lapsille ja teini-ikäisille kuuluvat palvelut ja tukimuodot lakkaavat. *Orastavaan aikuisuuteen* kuuluvat tietty piirteet, joita Arnett on myös kritiikkiä saaneessa teoriassaan esitellyt; 1) identiteetin tutkiskelu ja mahdollisuuksien kartoittaminen, 2) elämänvaiheen epävakaisuus, 3) vahvasti itseen keskittyneisyys, 4) välivaiheessa elämisen tunne (ei enää teini-ikäinen muttei kunnolla aikuinenkaan) ja 5) ”elämä on täynnä mahdollisuuksia!”-tyyppinen ajattelu. Nykyisessä, usein vauraassa länsimaisessa ympäristössä *orastavaa aikuisuutta* leimaa tietty naiivisuus; elämän kovat realiteetit voivat olla vielä suurilta osin kokematta (Juvonen 2015, 26-29; viitattu Arnett 2006; 2004). Juvonen lisää, että nämä realiteetit ovat kuitenkin usein varsin tuttuja syrjäytyneille tai syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Sama pätee tutkimukseni nuoriin maahanmuuttajiin.

Elämän kovat realiteetit ovat usein tulleet tutuiksi muun muassa lastensuojelun piirissä oleville nuorille. Harriet Strandell, Ilse Julkunen ja Katri Lamminen ovat julkaisemassaan artikkelissa *Det normalas lockelse – berättelser från marginalen* (2004) analysoineet lastensuojelunurten kertomuksia siitä, miten he rakentavat omaa identiteettiään, samalla kun yhteiskunta on jo valmiiksi leimannut heidät syrjäytyneiksi. Artikkelissa tarkastellaan aktivointiprojektiin osallistuneiden nuorten (17–21-vuotiaita) kertomuksia ennen kaikkea normaalibiografian (normaalina pidettyä ihmisen elämänkaaren kulkua) ja ongelmaidentiteetin välisestä jännitteestä. Aineistosta nousi esille kolme tarinatyyppiä, joista ensimmäinen, suhteellisen yleinen, painotti huonommasta paremmaksi *muuttumista*. Nykyhetkeä kuvaillaan hyväksi (on ryhdistäydytty, otettu vastuuta, itsenäistytty, rauhoituttu, elämä on onnellista, on saatu asunto/työ/opiskelupaikka/lapsi yms.) verrattuna huonompaan menneeseen elämään (päihteidenkäyttöä, työttömyyttä, masennusta, laiskottelua yms.). Toinen tarinatyyppi kertoo *sovelletusta normaalista pirstaleisen uran muodossa*. Tässä nähdään pirstaleinen urakulku, jossa työ/opiskelu- ja työttömät/vapaat/toimettomat kaudet vuorottelevat,

lineaarisen elämänkulun vaihtoehtona. Tämän tyyppinen elämänkulku on huomattavasti yleisempää tutkimuksen nuorten keskuudessa, kuin tasaisesti ylöspäin etenevä malli. Kun vapaat kaudet ovat tarpeeksi lyhyitä, ne koetaan yleensä hyväksi ja tervetulleiksi; sen jälkeen työt tai opinnot taas kiinnostavat. Kolmas ja viimeinen tarinatyyppi on kertomus siitä, että *normaali elämä on saavuttamattomissa*. Tässä toimetomat kaudet ovat venyneet ja ne koetaan ongelmallisiksi, eikä muutosta parempaan tai tavoitetta eteenpäin ole selkeästi näkyvissä. (Strandell ym. 2004, 136-148.)

3.2.2. Toimijuus

Toimijuuteen on yhdistetty muun muassa seuraavia käsitteitä; motivaatio, tahto, määrätietoisuus, tahallisuus, valinta, aloitteellisuus, vapaus ja luovuus (Emirbayer & Mische 1998, 2). Yksinkertaistettuna toimijuus siis voidaan nähdä yksilön määrätietoisena toimintana, jonka avulla hän voi ohjaila elämänsä suuntaa.

Toimijuus on monella tapaa aikaan sidottua ja siksi onkin toimijuudesta puhuttaessa tärkeä ottaa huomioon sekä menneisyys että tulevaisuus nykyisyyden lisäksi. Toimijuus on Mustafa Emirbayer ja Ann Mischen mukaan aikaan sidottua sosiaalista toimintaa, joka nivoutuu menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Toimimme siis sen pohjalta, miten olemme menneisyydessämme toimineet (totutut toimintamallit ja tietomme näistä), miten näemme tulevaisuutemme (kykymme kuvitella erilaisia mahdollisia skenaarioita) ja miten toimimme tässä hetkessä (kykymme kontekstualisoida menneisyytemme toimintatavat ja tulevaisuuden mahdollisuudet toimintaamme tässä hetkessä). (Emirbayer & Mische 1998, 3.)

Edellä kerrottu saattaa kuulostaa hyvin positiiviselta ja voimaannuttavalta, mutta tosiasiaassa toimijuudella ei aina tarkoiteta riippumatonta ja itsenäistä toimintaa. Toimijuus on usein yhteiskunnan vaade ja se kohdistuu usein juuri niihin yksilöihin, joilla toimijuus on kaikista heikoin (Juvonen 2015, 24). Tukitoimissa tyypillisesti käytetyt strategiat ja halu integroida syrjäytyneet yksilöt yhteiskuntaan, voivat usein juuri päinvastoin vaarantaa kyseisten yksilöiden toimijuutta. Esimerkkejä tällaisista strategioista ovat kontrolli, edustajuus ja ”paremmin tietäminen”. (Juvonen 2015, 35.)

Pro gradu -työssäni olen halunnut nähdä tutkimusongelmani samanlaisten menetelmällisten linssien läpi kuin Tarja Juvonen. Ajattelen, että nuoret turvapaikanhakijat tarvitsevat toimijuuttaan ja että he myös haluavat ottaa sen. Kun

tutkijana kuuntelee ja antaa nuorten itse kertoa elämästään ja miten he itse näkevät tulevaisuutensa Suomessa, nuoret voivat omistaa toimijuutensa ja toimia aktiivisesti tulevaisuutensa suhteen. Toki yhteiskunta ja sen eri instituutiot ovat tiiviisti läsnä turvapaikkahakijanuorten arjessa ja muodostavat rajoilla, ”pakoilla” ja mahdollisuuksilla sävytetyt raamit, joiden sisällä nuori voi toimia.

Juvonen (2015) toteaaakin väitöskirjassaan, että yhteiskuntarakenteet ja sen viranomaiset vaikuttavat nuoren toimijuuden rakentumiseen; ei ainoastaan syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien osalta, vaan myös itsenäisten nuorten osalta. Yhteiskunnan ja lähipiirin kulttuuriset ”pakot” rajoittavat kaikkien nuorten toimijuutta ja valintojen vapautta. Syrjäytyneet ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten on, osana avustustyön asiakkuuttaan, neuvoteltava toimijuudestaan, itsenäisyydestään ja valinnoistaan monen eri toimijan ja tahon kanssa, samalla kuin vahvemman toimijuuden vaade on jatkuvasti läsnä. Vahvistaaksemme näiden nuorten toimijuutta tarvitaan pitkäjänteistä tukea ja yhteistyötä, jolloin myös siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen voi haasteista ja ”pakoista” huolimatta onnistua. (Juvonen 2015, 239.)

Helsingin yliopiston sosiologian apulaisprofessori Lena Näre kertoi marraskuussa 2017 Kepan¹⁹ järjestämässä seminaarissa *Monikulttuuriset nuoret Euroopassa – yhdenvertaisuus, osallisuus ja identiteetti* käynnissä olevasta tutkimuksestaan²⁰, jonka fokuksena on yleisten kotoutumisen ja kotouttamisen teemojen sijaan osallisuus, kuuluminen sekä yhteiskunnan jäseniksi tunnistaminen ja tunnustaminen. Näre on huomannut tutkimushaastatteluisaan, miten turvapaikanhakijoiden osallisuus ja toimijuus vaihtavat muotoa Suomeen tullessa. Näre puhuu toimijuuden riistämistä ja siitä, miten puhe ja tarinan subjekti muuttuvat turvapaikanhakijoiden puheessa. Kun turvapaikanhakijat puhuvat ajasta ennen Suomeen tuloa, he käyttävät usein minämuotoa, mutta Suomeen saapumisen jälkeen subjekti muuttuu puheessa passiiviseksi objektiksi, ”meidät vietiin paikasta x paikkaan y”. (Näre 2017; Rémy 2017b.) Näreen esimerkissä näkyy hyvin, miten tilanne- ja paikkasidonnaista toimijuus on ja miten nopeasti se on ihmiseltä riistettävissä.

¹⁹ Kepa ry (entinen Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa ry) oli suomalainen globaalien kehityskysymysten asiantuntijajärjestö. Kepa yhdistyi kesäkuussa 2018 Kehys ry:n kanssa, jolloin järjestöt muodostivat uuden globaalien oikeudenmukaisuuden ja kestävä kehityksen katto- ja yhteistyöjärjestön nimeltä Fingo ry.

²⁰ Tutkimus on osa Suomen Akatemian hanketta *Epävarma elämä. Epävirallinen maahanmuutto ja prekaari työ Suomessa* (2015–2018).

Maija Jäppinen (2015) on väitöskirjassaan *Väkivaltatyön käytännöt, sukupuoli ja toimijuus. Etnografinen tutkimus lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttamistyöstä Venäjällä* käsitellyt muun muassa toimijuuden rakentumista. Tutkimuksessa toimijuus nähdään suhteellisena, tilapäisenä ja tilannesidonnaisena (Jäppinen 2015, 53). Toimijuuden mahdollistamiseksi tarvitaan valinnanvapaus, joka tarkoittaa sitä, että on käytännössä oikeasti mahdollisuus tehdä, valita tai ajatella toisin (Jäppinen 2015, 53; viitattu Ronkainen 2006, 531-532). Toimijuudella tarkoitetaan siis ihmisen omaa kykyä muokata elämäntilannettaan valitsemalla toisin. Toisaalta toimijuutta on myös *toisteinen toimijuus*, jolla viitataan siihen, että henkilö valitsee olla tekemättä mitään muuttaakseen vallitsevaa tilannetta, mikäli olisi olemassa todellinen vaihtoehto tehdä toisin. Emirbayer & Mische (1998) liittävät toisteisen toimijuuden (iterational agency) osaksi toimijuuden kolmea ulottuvuutta; toisteinen ulottuvuus (the iterational element), projisoiva ulottuvuus (the projective element) ja käytännöllis-arvioiva ulottuvuus (the practical-evaluative element) (Emirbayer&Mische 1998, 11). Ensimmäisessä valitaan olla tekemättä mitään vallitsevan tilanteen muuttamiseksi. Toisessa vallitseva tilanne tai toimijuus heijastetaan johonkin toiseen ihmiseen tai ulkoiseen kohteeseen tai rakenteisiin, eikä näin koeta, että itse pystytään sitä muuttamaan. Kolmannessa käytännöllis-arvioivassa ulottuvuudessa toimija arvioi käytännössä vallitsevan tilanteen ja voi omalla toiminnalla muuttaa sitä viidessä eri vaiheessa;

- 1) ongelman näkeminen ja halu tehdä asialle jotain (problematization)
- 2) ongelman hahmottaminen (characterization)
- 3) ongelman pohtiminen ja vaihtoehtojen punnitseminen (deliberation)
- 4) päätöksen tekeminen (decision) ja
- 5) päätöksen toimeenpano (execution). (Emirbayer&Mische 1998, 37-40.)

Olen itse valinnut käyttää termiä “klassinen toimijuus” puhuessani käytännöllis-arvioivasta ulottuvuudesta koska se kuvastaa mielestäni sitä spontaania tai tavanomaista miellelyhtymää joka toimijuudesta usein tulee. Eli se, että aktiivisesti tehdään x muuttaakseen tilannetta y. Kun jatkossa käytän tätä klassisen toimijuuden termiä, tarkoitan sillä nimenomaan aktiivista, määrätietoista toimintaa ja toimijuutta, niin kuin se tässä Emirbayerin ja Mischen jaottelun kolmannessa ulottuvuudessa esitetään.

Jäppisen väitöskirjan (2015) keskeisimmät toimijuuteen liittyvät tulokset osoittavat, että kriisikeskusten asiakkailta, perheväkivaltaa kokeneilta naisilta, odotettiin vahvaa toimijuutta. Tilanteen tai ongelman ratkaiseminen jää siis naisten omaksi tehtäväksi; joskus naisten autonominen toimijuus oli jopa avunsaamisen ehto. Heikkouden ja pelon kokemukset jäävät pakotetun toimijuuden varjoon. (Jäppinen 2015, 4.) Tässä voi nähdä samankaltaisuuksia edellä esittämäni Juvosen väitöskirjan tuloksiin, jossa yhteiskunta tai sen eri instituutiot vaativat vahvaa toimijuutta juuri heiltä, joilla on tilanteensa takia heikoin toimijuus, esimerkiksi syrjäytyneet tai haavoittuvaisessa asemassa olevat.

3.3. Menetelmälliset lähtökohdat: Tulevaisuuden muistelu

Olen halunnut tutkimuksessani tuoda nuorten äänet kuuluviin ja nähdä heidät toimijoina. Tulevaisuuden muistelu keskittyy voimavaroihin ja sen on todettu luovan tulevaisuudenuskoa (Kokko 2007). Näistä syistä olen, hieman soveltaen, käyttänyt sitä haastattelumenetelmänäni. Tutkimukseni nuoret ovat menetelmän avulla saaneet vapauden kertoa oman näkemyksensä tulevaisuudesta.

Tulevaisuuden muistelu on Tom Erik Arnkil ja Esa Erikssonin kahden vuosikymmenen mittaisen kehittämistyön tulos. Teoreettisen tutkimustyön ja käytännönkokeilujen kautta menetelmä on erityisesti kehitetty verkostotyöhön, Stakesin Verkostotutkimus ja kehittämismenetelmät (Verk) -ryhmän ja koulutuksiin osallistuneiden kuntien työntekijöiden kanssa. Menetelmä on ratkaisukeskeinen, positiivinen ja vahvuuksiin keskittyvä. Tulevaisuuden muistelun kehittäminen on lähtenyt alkujaan tarpeesta selkeyttää ja kehittää 1990-luvulla yleistynyttä verkostotyöskentelyä, aluksi erityisesti lastensuojelun piirissä. Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos (THL)²¹ kouluttaa tulevaisuuden muistelu -palaverien verkostokonsultteja, jotka toimivat palaverin vetäjinä tai puheenjohtajina ja ovat verkostosta ulkopuolisia, eivätkä tunne osallistujia tai taustoja. Tulevaisuuden muistelu -palaverin vetää aina kaksi verkostokonsulttia ja siihen osallistuu kyseessä oleva verkosto, johon saattaa kuulua asiakas itse, omaisia, tukihenkilöitä ja eri alojen ammattilaisia, jotka ovat tekemisissä asiakkaan kanssa. Palaverin perusajatuksena on se, että kaikki osallistujat saavat omalla vuorollaan vastata tulevaisuuteen liittyviin kysymyksiin ilman muiden keskeyttämistä. Tämä takaa sen, että kaikkien äänet saadaan kuuluviin. (Eriksson ym. 2010; Eriksson ym. 2006;

²¹ Stakes ja Kansanterveyslaitos yhdistyivät vuonna 2009 jolloin uuden organisaation nimeksi tuli Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos (THL)

Seikkula & Arnkil 2005.) Riitta-Liisa Kokko (2006) on tutkinut tulevaisuuden muistelu-palaverieihin osallistuneita. Tutkimuksen mukaan asiakkaat kokivat muun muassa löytäneensä omia voimavarojaan ja usko omaan tulevaisuuteen vahvistui. Lisäksi verkosto- ja lähisuhteissa luottamuksen lisääntyminen ja tuen saamisen merkitys olivat keskeisiä löydöksiä. (Kokko 2006, 8.)

Haastattelumenetelmässä pohditaan omaa tilannetta tietty aika eteenpäin, muutamasta kuukaudesta muutama vuoteen. Miltä tilanne näyttää silloin? Mitä ihminen itse on tehnyt päästäkseen siihen missä nyt on ja millaista apua hän on saanut ja mistä? Mitkä asiat huolestuttivat ”silloin vuosi sitten”? (Eriksson ym. 2006.) Alkuperäisessä ohjeessa ensimmäinen kysymys sisältää ennalta määrätyn ajatuksen siitä, että elämä näyttää hyvältä tulevaisuudessa. Itse pohdin eri vaihtoehtoja, mutta päädyin kuitenkin säilyttämään tämän ennakkokäsityksen aloittaessani haastattelun sanomalla, että ”*on mennyt 1-3v (riippuen nuoren iästä) haastattelustamme, olet 18-vuotias ja asiat ovat aika hyvin. Miltä elämäsi näyttää?*” Haastattelurunko kokonaisuudessaan löytyy tutkielman lopusta (ks. Liite 2).

4. Tutkimusongelman spesifiointi ja tutkimuskysymykset

Pyrin tutkimuksellani selvittämään, miten Suomeen ilman huoltajaa tulleet pakolaisnuoret kokevat elämäntilanteensa ja tulevaisuutensa.

Tarkemmin tarkastelen tätä kolmen kysymyksen kautta:

1. Miten nuoret kuvaavat aikuisuushaasteitaan Suomessa?
2. Miten nuoret luonnehtivat itsenäistymistä ja siirtymää perheryhmäkodista omaan kotiin?
3. Miten nuoret kuvaavat ja kertovat tulevaisuudestaan?

Tässä Pro gradussa keskeiset käyttämäni käsitteet liittyvät 1) tutkimukseni kohderyhmään; *ilman huoltajaa tullut alaikäinen turvapaikanhakija, nuoret, orastava aikuisuus*, 2) tutkimukseni lähtökohtaan; *tulevaisuuden muistelu* ja 3) tutkimukseni fokukseen; *siirtymävaihe, haasteet ja toimijuus*.

5. Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tässä luvussa kerron valinnoista, jotka olen tehnyt tutkimukseni aikana menetelmien suhteen, sekä miten olen edennyt aineistonkeruussa ja sen analyysissä. Käsittelen myös sitä, millaista oli työskennellä tulkin kanssa sekä siihen liittyviä eettisiä pohdintoja. Valotan pohdintoja otteilla tutkimuspäiväkirjastani.

5.1. Aineistonkeruu

Pro gradu -projektini alussa punnitsin erilaisia vaihtoehtoja haastateltavien ja aineistonkeruumenetelmien suhteen. Tukikohtani on ollut erään kunnan ryhmä- ja perheryhmäkoti, jossa olen suorittanut työharjoitteluni ja kirjoittanut käytännöntutkimukseni. Ryhmä- ja perheryhmäkodin johtava sosiaalityöntekijä on toiminut minulle myös mentorina ja ohjaajana vuodesta 2013, jolloin suoritin työharjoitteluni. Pohdimme yhdessä eri vaihtoehtoja siitä, keitä minun tulisi haastatella, jotta pystyisin vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Siinä vaiheessa prosessia lähtökohtana oli selvittää, miten nuoret aikuiset olivat aikanaan kokeneet siirtymän ryhmäkodista perheryhmäkotiin, eli oleskeluluvan saannin yhteydessä tapahtuvan siirtymän. Fokuksena oli tuolloin siirtymä, jossa perheryhmäkodin työntekijät olivat nähneet ongelmia ja myös muutoksen nuorissa. Vaihtoehtoina olivat ainakin jälkihuollon asiakkaat ja valmistavassa koulutuksessa olevat nuoret aikuiset, jotka jo osaisivat pohtia tapahtumia hieman etäämmältä. Kriteerinä pidin sitä, että tutkimukseen osallistuvat olisivat täysi-ikäisiä, enkä näin ollen myöskään tarvitsisi edustajien suostumusta. Myös tarpeeksi hyvä suomenkielentaito olisi suotavaa, jotta tulkinkäyttöä voitaisiin välttää. Tämä oli myös todennäköistä, koska nuoret aikuiset ovat yleensä olleet Suomessa jo pidemmän aikaa. Suunnitelmat kuitenkin muuttuivat, kuten usein saattaa käydä tutkimusta tehdessä. Kunnan työntekijät arvioivat, että maahanmuuttajapalveluiden jälkihuollon nuoret ovat liian hajanainen ryhmä ja heitä olisi vaikea tavoittaa ja motivoida osallistumaan tutkimukseeni. Tulin siihen lopputulokseen, että paras tapa löytää tutkimukseen haastateltavia oli kuitenkin alaikäisten nuorten perheryhmäkodit. Näissä nuoret olivat samassa paikassa yhtä aikaa ja tapaamisen järjestäminen sekä tutkimuksen esitleminen oli mahdollista.

Alkuperäisistä suunnitelmistani muuttui siis lähes kaikki, koska kohderyhmäni muuttui. Päädyin lopulta haastattelemaan alaikäisiä, perheryhmäkodissa asuvia nuoria,

pyytämään edustajilta suostumuksen ja käyttämään osassa haastatteluista tulkkia. Halusin kuitenkin säilyttää tutkimukseni fokuksen; siirtymävaiheen, haasteet ja toimijuuden. Lähtökohta kuitenkin kääntyi päinvastaiseksi alkuperäiseen ajatukseen nähden, koska siirtymävaihe johon nyt fokusoin, oli transiitio nuoruudesta aikuisuuteen ja orastava aikuisuus. Eli sen sijaan, että tutkimukseen osallistujat olisivat katsoneet taaksepäin menneitä tapahtumia, katse kääntyi tulevaisuuteen ja sen kuvittelemiseen. Tässä lähtökohtana toimi Tulevaisuuden muistelu -metodi.

Tutkimuksen aineisto koostuu laadullisista yksilöhaastatteluista. Kvalitatiivisissa haastatteluissa tutkijalla on tietty teema josta käsin hän esittää haastateltavalle kysymyksiä. Tavoitteena on ymmärtää maailmaa haastateltavan näkökulmasta. (Kvale & Brinkmann 2014, 17.) Koska tavoitteeni oli tuoda nuorten ääntä kuuluviin ja ymmärtää heitä, oli laadullinen haastattelu selkeä valinta. Fokusryhmähaastattelut aineistonkeruumenetelmänä olivat vaihtoehto, mutta luovuin tästä, kun ymmärsin että tulkkauksessa ryhmähaastattelussa ei välttämättä toimisi tarpeeksi hyvin, varsinkaan jos kieliä olisi haastattelutilanteessa enemmän kuin yksi. Tulkkauksen takia keskustelu keskeytyisi jatkuvasti, eikä keskustelu näin ollen kulkisi sujuvasti. Haastattelu myös kestäisi liian kauan ja litterointivaiheessa olisi haastavaa tietää kuka sanoi mitään ja niin edelleen. Tämän takia päädyin lopulta yksilömuotoiseen laadulliseen haastatteluun.

Tutkimustani varten olen haastatellut kuutta 15–18-vuotiasta nuorta, jotka ovat tulleet Suomeen yksin alaikäisinä turvapaikanhakijoina. Toteutin haastattelut keväällä 2017, helmi-toukokuussa. Nuoret asuivat haastatteluiden aikaan saman kunnan kahdessa eri kunnallisessa perheryhmäkodissa (kutsun näitä jatkossa nimityksillä Perheryhmäkoti A ja Perheryhmäkoti B) ja kaikilla oli oleskelulupa. Kolmessa ensimmäisessä haastattelussa käytin tulkkia ja kolmessa seuraavassa tein haastattelut ilman tulkkia suomeksi. Tieto haastateltavien äidinkielestä oli olennaista tulkkityöstä tehdessä ja ikä kohderyhmään kuulumisen kannalta, muuten taustatiedot eivät olleet tutkimukseni kannalta relevantteja. Koska tutkimusintressiini ei kuulunut nuorten tarkempi tausta, en kysynyt näitä, eikä minulla näin ollen ole varmaa tietoa nuorten kansalaisuudesta, kotimaasta, Suomeen tuloajasta tai -syistä, oleskeluluvan pituudesta tai perusteista, perhesiteistä tai terveydentilasta. Vaikka kyseiset tiedot toki olisivat olleet mielenkiintoisia, eivät ne ole olennaisia tutkimukseni kannalta. Näin ollen en halunnut pyytää nuoria kertomaan taustoistaan, tietäen että menneisyydestä puhuminen voi usein

olla nuorille stressaavaa ja epämiellyttävää (Ni Raghallaigh & Gilligan 2009, 3). Toki haastatteluisa tuli esiin erilaisia taustatietoja nuorten vastatessa esittämiini kysymyksiini tulevaisuudesta ja tämänhetkisestä elämästä. Tunnistettavuuden minimoimiseksi ei ylläolevia tietoja kuitenkaan julkaista, eikä haastateltavista kerrota tietoja, joista he voisivat olla tunnistettavissa.

Olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaa aineistonkeruu- ja litterointivaiheissa. Eniten tekstiä kertyi ensimmäisten haastatteluiden jälkeen, jolloin vielä hain rooliani tutkijana. Tuolloin myös pohdin paljon omaa toimintaani, sekä miten voisin sitä kehittää. Tutkimuspäiväkirjan pitäminen ja sen lukeminen jälkepäin osoittautuivat todella hyväksi välineeksi analysoida omaa tekemistä.

Kävin kummassakin perheryhmäkodissa esittelemässä tutkimustani nuorille helmi- ja maaliskuussa 2017. Sain osallistua nuorten kokoukseen, jossa käsitellään perheryhmäkodin ja nuorten asioita esim. talon sääntöjä, ongelmatilanteita, tulevaa ohjelmaa, viranomaisasioita ja niin edelleen. Tilanne oli itselle molemmilla kerroilla jännittävä. Kerroin lyhyesti gradustani ja että etsin nuoria haastateltavaksi. Kiitokseksi tutkimukseen osallistumisesta nuoret saivat minulta elokuvaclipun. Perheryhmäkoti B:n esittelyn jälkeen kuvasin tilannetta tutkimuspäiväkirjassani näin;

”Olin ensimmäisenä asialistalla, paikalla n.12 nuorta ja 4 ohjaajaa, minä ja työntekijä koto-palveluista. Tuntui, ettei kukaan nuorista ollut kiinnostunut siitä mitä sanoin, suurin osa selaili puhelimitään tai puhuivat toisilleen. Olin todella yllättyneet kun kaksi poikaa ilmoitti halunsa osallistua heti puheenvuoroni jälkeen, vaikka luulenkin että kyseessä oli enemmänkin ”läppä”, ”et salee uskalla”, ”no mennään molemmat”, ”saadaan leffalippu”-type of thing. Kysyin vielä erikseen kokouksen jälkeen yhdeltä tytöltä ja parilta pojalta, nämä eivät halunneet osallistua. [Nuoren nimi]lta (18 v., muuttamassa pois ensi(?) viikolla, ei tarvetta tulkille) ohjaajat lupasivat kysyä ja muiltakin jos joku vielä haluaisi osallistua.” (Tutkimuspäiväkirja 15.3.2017.)

Perheryhmäkoti A:sta yksi nuori suostui haastatteluun, Perheryhmäkoti B:stä kaksi. Myöhemmin Perheryhmäkoti B:n ohjaaja oli minuun yhteydessä ja ilmoitti, että lisäksi kolme nuorta olivat halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Nyt minulla oli siis kasassa kuusi haastateltavaa.

Kaikkien haastattelujen kautta opin paljon uutta, mutta ensimmäisestä opin kaikista eniten. Ensimmäisen haastattelun jälkeen olen myös pohtinut tapahtumia

tutkimuspäiväkirjassani tarkemmin. Omat virheet ja ajattelemattomuudet osoittautuvat kuitenkin arvokkaiksi opeiksi tulevien haastatteluiden kannalta. Ensimmäisen haastateltavani kohdalla haastattelu-aika sovittiin heti nuorten kokouksen jälkeen. Nuorten kokous oli perjantaina ja haastattelu sovittiin seuraavan viikon torstaille. Maanantaina tilasin tulkin haastattelua varten ja saavuin paikalle sovittuna haastatteluajankohtana. Tutkimuspäiväkirjaani kirjoitin näin;

”Ohjaaja yritti soittaa nuorelle, joka ei vastannut puhelimeen. Hän kysyi minulta koska olin viimeksi ollut yhteydessä poikaan. Vastasin että viime viikolla kun ensimmäisen kerran tavattiin ja sovittiin haastattelu-aika. Ohjaajakin vaikutti epäilevältä sen suhteen että poika saapuisi paikalle. Olin niin helpottunut ja iloinen siitä että nuori oli kotona sovittuun aikaan ja että tulkki oli ajoissa oikeassa paikassa. Olisi voinut kuitenkin käydä toisin, että nuori olisi unohtanut tapaamisemme.” (Tutkimuspäiväkirja 2.3.2017.)

Valmistautumiseen, tai pikemminkin sen puutteeseen, liittyivät myös tekniset ongelmat nauhurin kanssa ennen ensimmäistä haastattelua;

”Muutama tunti ennen haastattelua testasin nauhuria, jolloin kävi ilmi ettei se toimi (en osaa sitä käyttää). Paniikki meinasi iskeä, mutta päätin ratkaista tilanteen kysymällä opiskelukavereilta neuvoa. En voinut enää odottaa vastausta, joten kävin ostamassa uuden. Ei olisi ollut aikaa enää lähteä bussilla kouluun ja sieltä takaisin perheryhmäkotiin. Tulevaisuudessa voin sitten myydä pois tämän 40€:n sijoituksen. Haastattelun jälkeen sain tietää miten lainalaite toimii hahaa.” (Tutkimuspäiväkirja 2.3.2017.)

Kaikissa haastatteluissa oli omanlaisensa tunnelma ja se vaihteli myös haastattelun vaiheesta ja kysymyksestä riippuen. Joissakin haastatteluissa tunnelma oli kepeä alusta loppuun, kun taas toisissa se oli alakuloinen ja ahdistavakin. Suurin osa haastatteluista piti kuitenkin sisällään niin iloisia hetkiä kuin myös surumielisyyttä. Ilmapiiriin vaikuttivat monet asiat, kuten minä tutkijana, haastateltava nuori ja meidän välinen dynamiikka. Tilanne oli erilainen, mikäli paikalla oli tulkki. Tulkin läsnäolo sekä tila jossa haastattelu tehtiin, vaikuttivat haastattelutilanteeseen. Tunnelma saattoi muuttua hyvin nopeasti ja sen saattoi laukaista yllättäväkin asia, jota en ollut ajatelleeksi etukäteen. Näin kävi heti ensimmäisen haastattelun alussa. Yllätyin siitä, miten nopeasti tunnelma muuttui rennosta ja huolettomasta, kireään ja jäykkään, kun pyysin kirjallista suostumusta haastateltavalta nuorelta;

”Kerroin vielä nauhurista ennen kuin laitoin sen päälle. Käytiin läpi tulkin kanssa tärkeät suostumukseen liittyvät kohdat ja suostumus allekirjoitettiin. Tunnelma muuttui kireämmäksi ja virallinen lappu ja allekirjoitus tuntuivat jäykältä.” (Tutkimuspäiväkirja 2.3.2017.)

En ollut tullut ajatelleeksi, että suostumuksen voisi pyytää myös suullisesti, ennen kuin ohjaajani sitä ehdotti. Toki tiesin, että tutkimustyössä voi ja pitääkin tehdä omia valintoja, muutoksia ja parannuksia prosessin edetessä, mutta tämän myötä se kävi selväksi käytännössä. Pyysin siis jatkossa kaikki loput suostumukset suullisesti. Perustelen päätöstäni sillä, että näin tunnelma pysyi rennompana ja vältettiin turhaa virallisuutta.

Haastatteluiden tunnelmaan vaikutti myös suuresti tila, jossa olimme haastattelun aikaan. Haastattelut tehtiin neljässä eri tilassa; yksi tehtiin nuoren omassa huoneessa, yksi nuoren olohuoneessa, kolme vastaavan ohjaajan toimistihuoneessa ja yksi ohjaajien pienessä tietokonetilassa. Viimeiseksi mainitsemani osoitti sen, miten tärkeä hyvä tila on haastattelua tehdessä;

”Vastaavan ohjaajan huone alatalossa, jossa viimeksi tein haastattelut, oli varattu, eli siellä ei voitu olla. Nuori ei halunnut että tehdään haastattelu hänen huoneessaan joten ainoa tila oli n.1 m2 työtila jonne juuri ja juuri mahtui kaksi tuolia. Ei istuttu vastakkain, vaan vierekkäin, joka tuntui aika hassulta. Huoneessa oli myös todella kuuma. Eli tilana ihan umpisurkea. Tuntui ettei nuori oikein edes halunnut osallistua, tai oli vaivaantunut? Tarkistin kuitenkin moneen kertaan halusiko, niin sanoi että halusi osallistua.” (Tutkimuspäiväkirja 17.5.2017.)

Minulle jäi epäselväksi, johtuiko nuoren vaivautuneisuus hänen omasta levottomuudesta vai ahdistavan pienestä ja kuumasta tilasta? Toisaalta vaikka tila itsessään olisi hyvä ja tarkoitukseen sopiva, voivat muut asiat olla häiritseviä. Vastaavan ohjaajan huone, jossa tein puolet haastatteluistani, oli tilana hyvä, mutta sen vieressä oli henkilökunnan toimisto, jonka seinän läpi ajoittain kuului puhetta ja naurua meidän käyttämäämme tilaan. Se ei kuitenkaan häirinnyt yhtä paljon kuin ovikello, joka soi useaan otteeseen kahden haastattelun aikana. Ääni oli kova ja häiritsevä ja myös kesti suhteellisen kauan. Aina kun ovikello soi, puhe keskeytyi ja kun se vihdoin lakkasi, haastateltavilla ja minulla saattoi olla vaikeuksia muistaa mihin olimme jääneet ennen keskeytystä.

Jokaisen tekemäni haastattelun myötä opin uutta ja itsevarmuuteni sekä usko itseeni kasvoi. Kun kuuntelin nauhoja jälkepäin, huomasin, että viimeisessä haastattelussa olin jo varsin rento ja osasin kysyä oikeita kysymyksiä. Haastatteluiden edetessä osasin

suhtautua haastateltavaan rennommin ja paremmin ensimmäisiin haastatteluihin verrattuna.

Haastatteluja varten olin laatinut haastattelurungon, Tulevaisuuden muistelu -menetelmää (ks. Luku 3.3.) mukaillen. Haastattelurunkoni on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäinen käsittelee elämäntilannetta tulevaisuudessa, kun nuori on täyttänyt 18. Tämä aika vaihteli nuoren iästä riippuen; joka saattoi olla 1-3 vuoden päästä ja nuorella joka oli haastattelun aikaan jo täyttänyt 18, kysyin miltä elämä näyttää vuoden päästä, kun haastateltava on 19-vuotias.

1. On mennyt vuosi haastattelustamme, olet 18-vuotias ja asiat ovat aika hyvin. Miltä elämäsi näyttää?
 - Ensimmäinen osa sisälsi noin 11 lisäkysymystä, tarkennuksineen.
2. Eli olet nyt 18-vuotias ja asiat ovat aika hyvin. Mitä olet itse tehnyt päästäksesi tällaiseen määränpään?
 - Toinen osa sisälsi noin 4 lisäkysymystä, tarkennuksineen.
3. Mitä murehdit nyt ja miten olet käsitellyt näitä murheita siihen mennessä kun olet 18-vuotias?
 - Kolmas osa sisälsi noin 3 lisäkysymystä, tarkennuksineen.

Lopuksi kysyin vielä miltä haastattelu oli tuntunut, oliko nuorella lisättävää ja kiitin elokuvalipun kera haastattelusta.

Olen edennyt haastattelurunkoni mukaan kaikissa haastatteluissa. Toki olen joutunut tekemään pieniä muutoksia, lisäyksiä ja parannuksia haastattelurunkoon aineistonkeruun edetessä, mutta pääpiirteittäin olen noudattanut samaa kaavaa kaikissa haastatteluissa. Väli- ja lisäkysymyksiä olen esittänyt riippuen siitä mitä nuori itse on haastattelussa nostanut esille ja mitä ei.

Haastavinta aineistonkeruussa ja haastattelutilanteissa oli uusi omaksuttava roolini tutkijana, sosiaalityöntekijän sijaan. Monesti tuli tunne, että olisin halunnut syventyä johonkin asiaan enemmän, kannustaa, lohduttaa ja ”ratkaista”. Tutkijana oli kuitenkin todettava, että ”ei, tämä ei kuulu tutkimusintressiini, jätetään tämä tähän”. Se tuntui vaikealta. Vaikka tutkija saa olla empaattinen, se kuitenkin vaatii tietynlaista etäisyydenottoa, joka oli minulle uutta ja vierasta.

Nauhoitin kaikki haastattelut ja litteroin ne myöhemmin sanasta sanaan. Haastatteluiden pituus vaihteli noin 25:stä minuutista noin 50: een minuuttiin. Haastattelujen litterointi oli hidasta. Oli haastavaa olla kirjoittamatta jokaista pientä äännähdystä, vaikka ne eivät

olisi olleet olennaisia tutkimuksen kannalta, esimerkiksi tulkin sanojen hakeminen. Lisäksi kuuntelin nauhoituksia suoraan nauhurilta, ilman apuvälineitä (esimerkiksi poljin, puheen hidastin tai puheen sanelin). Litteroitua tekstiä oli lopulta 68 sivua. Kirjoitin myös tutkimuspäiväkirjaan jonkin verran aineistonkeruu- ja litterointivaiheissa.

5.2. Työskentely tulkin kanssa ja ilman tulkkia

Työskentely tulkin kanssa osoittautui haastavaksi ja koin, että paljon siitä mitä nuori sanoi, tippui tulkatessa pois. En myöskään ollut tyytyväinen tulkkauksien laatuun ja koin, että tulkin läsnäolo supisti haastateltavan ”tilaa”. Lisäksi huomasin, että monet nuorista puhuivat jo tarpeeksi hyvin suomea, jolloin haastattelu onnistuisi ilman tulkkia. Päädyin siis suorittamaan loput haastatteluista ilman tulkkia. Näin, ilman tulkkia, tehdyissä haastattelussa oli toki myös omat haasteensa.

Tulkin kanssa työskentely ei ollut minulle täysin uutta. Suoritin sosiaalityön tutkintoon kuuluvan kymmenen viikon harjoittelun yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ryhmä- ja perheryhmäkodissa, jona aikana osallistuin moneen asiakastapaamiseen, jossa myös tulkki oli läsnä. Tämän lisäksi minulla oli harjoittelun loppuvaiheessa muutama oma asiakastapaaminen, joissa paikalla oli ainoastaan minä, nuori ja tulkki, eli sama asetelma kuin tutkimushaastatteluissa. Osasin siis haastatella tulkin välityksellä niin, että katson haastateltavaani ja esitän kysymyksen hänelle: ”miten näet tulevaisuutesi?”, enkä esimerkiksi tulkille (”miten hän näkee tulevaisuutensa?”).

Sen lisäksi, että jännitin saapuuko haastateltava paikalle sopimaamme aikaan, jännitin myös sitä oliko tulkkityö mennyt oikein. Olin huojentunut, kun tulkki saapui hyvissä ajoin paikalle jokaisella kerralla.

Näin kirjoitan ensimmäisen haastattelun jälkeen tulkkauksesta;

”Tulkki oli mielestäni huono. Tuntui ettei tulkannut kovin tarkasti. Saattoivat keskustella pitkäänkin ja sitten palasi minulle yhdellä lauseella. Välillä jopa ”vihamielisesti”/”ärsyyntyen” puhuivat. Liittyy puhetapaan? Vai kinasivatko jostain? Välillä tuntui että tulkki lisäsi hieman omaakin näkökulmaa? Tuntui kanssa että [nuori] kysyi tarkennusta ja tulkki vastasi miten hän asian näki. Tulkki ei käyttänyt muistilappua yms. Toisaalta [nuori] osaa suomea niin hyvin että ehkä olisi puuttunut jos olisi mennyt ihan metsään tulkkaus. Tuntuu kuitenkin että paljon sisältöä hävisi

tulkkauksen mukana. Olisiko kuitenkin ollut parempi ilman tulkkia huonolla suomella?” (Tutkimuspäiväkirja 2.3.2017.)

Ensimmäisestä litteroidusta haastattelusta löytyy kuvaava esimerkki tulkin ja haastateltavan välille syntyvästä keskustelusta, jossa minut jätetään sen ulkopuolelle. Tässä korostuu myös nuoren hyvä suomenkielentaito ja se miten nuori ottaa ohjat käsiinsä puhuessaan suoraan minulle ja ohittaa tulkin;

Linda: mm öö mitä sä teet vapaa-aikanas vuoden päästä?

(Tulkki kysyy nuorelta. Nuori puhuu. Tulkki puhuu. Nuori vastaa. Tulkki puhuu. Nuori vastaa.)

Nuori tulkattuna: opiskelen sillon.

Linda: mm opiskelet myös vapaa-aikana? Mut mitä muuta sä sanoit?

Nuori itse: mitä vapaa-aikana? Loma loma vai jo kun tulen koulusta? Vapaa-aika.

Linda: no myös kun sä tuut koulusta ja sit jos sul on pidempii lomii, sä voit erotella ne. No mitä-

(Nuori puhuu)

Nuori tulkattuna: että koulun jälkeen niinku opiskelen sit käyn ehkä kävelyllä tai sit kuntosalilla mut jos on semmonen niinku loma koulusta ni mä saatan ottaa niinku lisää kursseja jos on niinku jos tarvitsee tai sitte jos ei tarvitse ni sitte oon ehkä töissä.

Linda: mm elikkä niinku eniten kouluu ja töitä sit vapaa-aikana.

(Tulkki kysyy nuorelta. Nuori puhuu.)

Nuori tulkattuna: joo on. Opiskelen ja oon töissä.

Seuraavat kaksi haastattelua tein toisessa paikassa, Perheryhmäkoti B:ssä ja silloin kerroin tutkimuksestani enemmän tulkille ennen haastattelua ja yritin painottaa, miten tärkeä tarkka tulkkaus on. (vrt. Wallin & Ahlström 2006, 724). Tästä huolimatta tulkki ei tehnyt muistiinpanoja ja omat ajatukseni tulkkauksen suhteen olivat haastattelujen jälkeen kutakuinkin samat kuin ensimmäisellä kerralla;

*”Tulkki oli suunnilleen samaa tasoa kuin edellinen, suomea osasi mutta puhetapa oli epäselvä. Jännitti että ymmärräköhän puhetta nauhalta kun rupean litteroimaan haastatteluja. Litteroidessa tulkin epäselvä puhe osoittautui välillä ongelmalliseksi, varsinkin kun haastattelun ja litteroinnin välissä kului aikaa. Tulkki myös tulkki tyyltiin: ”**hän** tekee nytki mut haluu jatkaa myös tulevaisuudessa.”---Puhuu niin epäselvästi,*

takeltelee sanoissa, ei käännä kaikkea, kääntää puutteellisesti, sanoo koko aika ”hän” viitaten tulkattavaan.” (Tutkimuspäiväkirja 24.3.2017.)

Opin kantapään kautta, miten tärkeää on litteroida haastattelu mahdollisimman nopeasti itse haastattelun jälkeen, varsinkin jos käyttää tulkkia. Kun aikaa oli kulunut, oli ajoittain hankala tietää ja muistaa kumpi puhui, nuori vai tulkki. Myös tulkin epäselvä puhe kuluneen ajan lisäksi vaikeutti litterointityötä.

Kolmen ensimmäisen haastattelun jälkeen päätin, etten enää lopuissa haastatteluissa käyttäisi tulkkia. Ilman tulkkia tehdyissä haastatteluissa oli omat haasteensa, mutta kaiken kaikkiaan olen tyytyväinen tekemääni päätökseen luopua tulkkauksesta. Toinen haastattelu ilman tulkkia oli haastavin. Tähän saattoi vaikuttaa ahdistavan pieni tila, jossa olimme ja se, ettei nuori välttämättä täysin ymmärtänyt mitä tarkoitin. Myös tottumattomuuteni puhua ilman tulkkia vaikutti tähän; saatoin puhua liian nopeasti ja käyttää vaikeita sanoja. Nuori vastasi usein ”en osaa sanoa” ja vasta muutaman tuollaisen vastauksen jälkeen havahduin siihen, että hän luultavasti ei ymmärrä puhettani tai kysymystä. Vaihdoin yksinkertaisempaan kieleen ja selitin tarvittaessa monella eri tavalla, kunnes nuori ymmärsi ja vastasi kysymyksiin parhaansa mukaan. Loppua kohden tuntui jo, että ymmärsimme toisiamme paremmin. Kahteen muuhun ilman tulkkia tehtyyn haastatteluun olin erityisen tyytyväinen; ymmärsimme toisiamme, nuoret puhuivat hyvällä suomen kielellä ja vastasivat perusteellisesti kysymyksiini. Vaikutti myös siltä, että he todella halusivat osallistua tutkimukseen ja kertoa ajatuksistaan. He myös sanoivat suoraan, jos eivät ymmärtäneet kysymystä ja näin selitin kysymykseni, kunnes nuori sen ymmärsi. Onnistuneisiin haastatteluihin vaikutti varmasti myös se, että olin itse rennompini ja tottuneempi haastattelija ja ettei tulkkia ollut paikalla.

5.3. Aineiston analyysi sisällönanalyysillä

Tutkielmani aineisto on analysoitu sisällönanalyysin avulla. Analysointi alkoi jo haastattelun aikana prosessoidessani haastattelutilannetta ja -tunnelmaa, minun ja nuoren sekä mahdollisesti myös tulkin välistä vuoropuhelua ja nuoren kertomia asioita. Näitä ajatuksia olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaani. Seuraava askel aineiston analyysissä oli litterointivaihe, jolloin samalla kun kirjoitin kuuntelemaani tallennetta tekstin muotoon, pohdin myös sen sisältöä ja merkityksiä. Olen tehnyt litteroituihin teksteihin merkintöjä ja kommentteja, joita olen myöhemmin hyödyntänyt analyysissä.

Koin, että siinä vaiheessa, kun analyysi varsinaisesti alkoi, aineisto oli jo itselleni varsin tuttu.

Aloitin sisällönanalyysin etsimällä aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Koska halusin edetä aineistolähtöisesti, ilman etukäteen määrättyjä teemoja, kesti analysointi ja erilaisten teemojen löytäminen suhteellisen kauan. Tutkimuskysymykseni oli tässä vaiheessa, *miten nuoret kuvailevat elämänsä ja tulevaisuuttaan?* ja *miten nuorten toimijuus ilmenee heidän kuvauksissaan elämästään ja tulevaisuudestaan?* Liian laajat tutkimuskysymykset hankaloittivat analyysia ja tuntui siltä, etten saanut otetta analyysini ytimeistä tai punaisesta langasta. Tästä syystä palasin analyysissäni monta kertaa alkupisteeseen ja jouduin tarkastelemaan tutkimuskysymyksiäni kriittisesti. Ei ole yllättävää, että laadullisen tutkimuksen tekemisen hankalammaksi vaiheeksi on todettu juuri aineiston analyysi ja tulkintojen tekeminen. (Eskola & Suoranta 2000, 137-145; viitattu Suoranta 1995b).

En ole tutkimuksessani ollut kiinnostunut esimerkiksi siitä, missä määrin nuorten tulevaisuudensuunnitelmat ja haaveet ovat toteutuskelpoisia, tai siitä, onko joku tietty nuoren kertoma asia totta vai ei. Sen sijaan olen ollut kiinnostunut siitä, mitä nuoret kertovat ja mitä he itse ovat halunneet tuoda esille. Näen nuorten kertomukset heidän käsityksinään todellisuudesta. (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 103-104.) Täten keskiöön nousee nuorten kertomat asiat elämäntilanteestaan, tulevaisuudestaan, aikuisuuteen siirtymisestä ja siihen liittyvistä haasteista. Mielestäni sisällönanalyysi mahdollistaa näiden asioiden esiintuomisen parhaalla mahdollisella tavalla ja olen sen avulla voinut vastata tutkielmani tutkimuskysymyksiin. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jonka avulla voidaan analysoida monenlaisten laadullisten tutkimusten sisältöä. Tuomi ja Sarajärvi (2009) määrittelevät laadullisen tutkimuksen analyysin neljä vaihetta. 1) Ensin tutkijan on tehtävä päätös; mikä aineistossa kiinnostaa? 2) Sitä seuraa aineiston läpikäynti, jolloin poimitaan ne asiat jotka kuuluvat kiinnostuksen kohteeseen. 3) Tämän jälkeen erilleen poimitut asiat luokitellaan eri teemoihin tai alaluokkiin. 4) Lopuksi näistä tehdään yhteenveto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-92).

5.4. Eettisiä pohdintoja nuoriin ja tulkkaukseen liittyen

Tutkimuksen lähtökohdaksi voidaan mieltää tutkimuksen suunnittelun ja tutkimuslupien hakemisen. Nämä ovat tutkimusetiikan ja tutkijan position pohtimisen kannalta tieteenteon olennaisia osia. (Juvonen 2015, 74). Tutkimustani varten hain

tutkimuslupaa sen kunnan sosiaali- ja terveystoimelta, jossa toteutin tutkimukseni. Tutkimuslupahakemuksen liitteeksi vaadittiin mahdollisimman tarkkaan tehty tutkimussuunnitelma. Tutkimusluvan saamisen edellytyksenä oli muun muassa lopullisen tutkimusraportin toimittaminen kunnan sosiaali- ja terveystoimeen sen valmistuttua. Tämä lisää tutkijan painetta tehdä eettisesti vahva tutkielma.

Haastattelemiani nuoret voidaan katsoa haavoittuvaiseksi ryhmäksi ainakin kahdesta syystä; he ovat lain mukaan vielä alaikäisiä (yksi oli juuri täyttänyt 18 vuotta) ja he ovat maahanmuuttajia. Tämä on täytynyt huomioida tutkimuksessa. Koska haastattelun kohteet olivat alaikäisiä, piti lupa tutkimukseen osallistumisesta kysyä paitsi nuorelta itseltään myös tämän edustajalta. Pyrin varmistamaan, ettei tutkimukseen osallistuminen olisi kuormittavaa ja että nuoret kokivat olonsa turvalliseksi. Koin tärkeänä sen, että nuoret luottivat minuun tutkijana ja että olin edes hieman tuttu jo ennen itse haastattelutilannetta. Tästä syystä halusin mennä henkilökohtaisesti esittelemään tutkimustani nuorten kokouksiin. Tulin hyvissä ajoin perheryhmäkotiin ennen haastatteluja ja varasin aikaa myös niiden jälkeen. Näin pyrin varmistamaan, etten olisi täysin tuntematon perheryhmäkodin nuorille ja työntekijöille.

Toinen suuri haaste oli kieli. Yhteisen äidinkielen puuttuminen toi mukanaan myös eettisen ongelman. Ilkka Pietilän (2010) mukaan voidaan puhua vieraskielisestä haastatteluaineistosta muun muassa silloin, kun ”haastatteluissa käytetty kieli on joko haastattelijan tai haastateltavan äidinkieli, jota molemmat kuitenkin ymmärtävät” tai ”haastattelut on tehty tulkin avustuksella” (mt., 411). Kun haastattelukieli ei ole haastateltavan äidinkieli (esimerkiksi haastattelut jotka tein ilman tulkkia suomeksi), on oltava erityisen varovainen tulkintojensa kanssa. Erityisesti kielenkäytön nyanssien kanssa on oltava varuillaan, eikä saa esimerkiksi antaa liikaa painoarvoa yhdelle sanalle, koska ei voi olla varma haastateltavan tarkoituksenmukaisesta sananvalinnasta. (Huttunen 2010, 42.)

Aineistonkeruun alkaessa minulla oli sellainen käsitys, ettei kaikkien haastatteluun osallistuvien nuorten suomenkielentaito tulisi olemaan tarpeeksi hyvä syvälliseen haastatteluun. Tämän takia koin, että tulkin käyttäminen olisi välttämätöntä suurimmassa osassa haastatteluja. Tulkin käyttö taas aiheuttaa seuraavan eettisen haasteen: haastattelutilanteessa on ulkopuolinen henkilö. Tulkillla on tulkattavissa haastattelussa yhtä tärkeä rooli kuin haastattelijalla ja on näin ollen tärkeä osa koko

tutkimusprosessia (Wallin & Ahlström 2006, 732; viitattu Edwards 1998, Temple 2002). Kulttuuriset normit, paineet ja odotetut käyttäytymismallit voivat olla läsnä tilanteessa, jossa saman kulttuurin edustaja toimii tulkkina, joita ei olisi, jos olisin kahdestaan haastattelemani nuoren kanssa. Tulkin käyttäminen aiheuttaa siis haasteita ja tulkin sukupuoli, ikä ja kulttuuritausta voivat vaikuttaa haastatteluun. Toisaalta kyseessä olevat nuoret ovat Suomessa oloaikanaan tottuneet tulkin läsnäoloon, eikä se välttämättä ole haitannut heitä. Itse en kokenut, että nuoret olisivat kärsineet tulkin läsnäolosta tai sen puutteesta.

Haluan tutkimuksellani nostaa esiin tulkkaukseen liittyviä ongelmia, joita aiemmissa tutkimuksissa yleisesti ottaen on huomioitu liian vähän, jos lainkaan. Tutkimuksissa on usein mainittu tulkinkäyttö, mutta erittäin harvoin pohdittu tulkin roolia haastattelussa tai tapaamisessa, pätevyyttä ja tulkkauksen luotettavuutta. (Wallin & Ahlström 2006, 726-731.) Olen tutkimuksessani joutunut punnitsemaan sitä, miten luotettavana olen pitänyt tulkkausta. Olen myös miettinyt, analysoinko tulkin vai haastateltavan puhetta? (vrt. Huttunen 2010, 42). Itse päädyin epäilemään tulkkauksien luotettavuutta, jonka takia olen joutunut karsimaan melkein kaikki nyanssit. Totesin, tai epäilin, myös asiavirheitä tilanteissa, joissa tulkki käsitykseni mukaan on oman tulkintansa tai arvauksensa perusteella antanut minulle vastauksen. Näitä en luonnollisesti ole voinut käyttää analyysissäni. Olen halunnut analysoida nimenomaan nuoren puhetta. Ne kohdat tulkkauksista, joita olen pitänyt luotettavina, olen pitänyt samassa arvossa niiden haastattelujen kanssa, joissa en ole käyttänyt tulkkia. Analyysissä tuon eron esiin kertomalla, onko kyseessä nuoren suora vastaus (*nuori*) vai tulkattu vastaus (*nuori tulkattuna*).

Suurimmat haasteet vieraskielisessä haastatteluaineistossa liittyvät mielestäni aineiston eräänlaiseen ”köyhyyteen”, jonka sekä tulkkauksen että vieraan kielen käyttäminen ovat aiheuttaneet. Aineiston analyysissä olen pyrkinyt olemaan varovainen ja välttänyt tulkittamisesta liian sanantarkasti pieniä nyansseja tai sanavalintoja koska a) tulkkauksen ja tulkin oma tulkinta ja käännös eivät välttämättä vastaa täydellisesti sitä, mitä nuori on sanonut sekä b) nuorella ei ole vielä niin hyvää suomenkielentaitoa ja sanavarastoa, että voisi vastatessaan valita juuri oikea sanan.

Ilkka Pietilä (2010) on nostanut esille seikkoja, jotka tulee tiedostaa vieraskielisten haastatteluaineistojen analyysissä. Tässä ei suoranaisesti viitata tulkkien kanssa

tehtäviin vieraskielisiin haastatteluihin, mutta koen kuitenkin, että voin hyödyntää Pietilän näkökohtia omassa tutkimuksessani. Ensinnäkin tutkijan on tiedostettava omat kielelliset ja kulttuuritietämykselliset rajoitteensa. Tätä näkemystä olen hyödyntänyt niin, että tiedostan haastateltavieni ja tulkkien kielelliset rajoitteet ja omat kulttuuritietämykselliset rajoitteeni haastateltavieni lähtömaan kulttuuria kohtaan. Toiseksi on pohdittava, puhuvatko haastateltavat eri tavalla suomalaiselle tutkijalle, oman kulttuurin edustajaan verrattuna. Pystyvätkö nuoret kertomaan minulle enemmän juuri siitä syystä, etten ole kotoisin samasta kulttuurista? Välillä koin, että tulkin läsnäolo rajoitti nuoria ehkä juuri siitä syystä, että tulkit edustavat samaa kieltä tai kulttuuria. Tästä en kuitenkaan ole analyysissäni voinut vetää johtopäätöksiä aineiston pienen koon takia. Samasta syystä voi myös olla pelkkää sattumaa, että koin muutamat ilman tulkkia tehdyt haastattelut nuoren kannalta vapaampina ja toisaalta taas muutamia tulkin kanssa tehtyjä haastatteluita pidättyväisempinä. Kolmanneksi on varmistettava, että analyysin tulkinnot perustuvat todellisille tuloksille eikä ainoastaan sellaisille jotka eroavat tutkijan omasta kulttuurista ja näin näyttäytyvät kiinnostavilta. (Jäppinen 2015, 111; Pietilä 2010, 412–420.) On totta, että monet tutkimukseni tuloksista ovat osin kulttuurieroista johtuvia ja tästä syystä myös mielenkiintoisia. Omassa tutkimuksessani tämä kuitenkin toimii, koska olen kiinnostunut nimenomaan maahanmuuttajanuorten elämästä ja tulevaisuudesta, ja silloin se vääjäämättä sisältää myös kulttuurieroista johtuvia tutkimustuloksia. Toki olen joutunut rajaamaan analyysin ulkopuolelle sellaistakin, joka on ollut mielenkiintoista, mutta selkeästi oman tutkimusintressini ulkopuolella.

Olen ollut tietoinen siitä, että perheryhmäkodin työntekijöiden tukemana ja heidän nuorille esittelemänä ulkopuolisena tutkijana, minun on otettava eettiset kysymykset huomioon. Tutkimusetiikan kannalta olennainen seikka on tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja käytännöistä kertominen ja suostumuksen pyytäminen mahdollisilta osallistujilta (Kvale & Brinkmann 2014, 107-108). Alkuun oletin, että on hyvin mahdollista, että nuoret kokevat velvollisuudekseen osallistua tutkimukseen, vaikka eivät oikeasti haluaisi. Tästä syystä painotin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta. Tämä osoittautui kuitenkin harhaluuloksi, koska nuoret eivät vaikuttaneet kovin innokkailta osallistumaan tutkimukseeni. Monet nuoret, joilta kysyin kokouksien jälkeen henkilökohtaisesti, vastasivat suoraan, ettei heitä kiinnosta osallistua tutkimukseeni.

Samaan aikaan pelkäsin, ettei kukaan nuorista olisi kiinnostunut osallistumaan tutkimukseeni. Tämän takia päädyin omakustanteisesti antamaan elokuvaalipun tutkimukseen osallistuneille nuorille kiitokseksi. Halusin myös korostaa sitä, että nuoret voivat myös itse saada jotain irti haastattelusta ja tutkimukseen osallistumisesta. Tulevaisuuden muistelu voi auttaa jäsentämään lähitulevaisuutta ja selkiyttämään tavoitteita, haaveita, ongelmia ja ratkaisuja. Toki unelmista ja tulevaisuudesta puhuminen voi herättää monenlaisia tunteita, jonka olen myös tutkijana prosessin aikana huomannut. Kysyin jokaisen haastattelun päätteeksi nuorelta miltä kysymykset ja tulevaisuudesta puhuminen tuntui. Ohjasin nuoria puhumaan ohjaajien kanssa, mikäli haastattelu herätti tunteita, joita haluaa purkaa haastattelun jälkeen. Annoin myös omat yhteystietoni nuorille, jos he halusivat olla minuun yhteydessä. Kukaan nuorista ei ole ottanut minuun yhteyttä haastatteluiden jälkeen. Muutaman haastattelun jälkeen jäin kuitenkin pohtimaan nuoren henkistä vointia;

”Tunnelma haastattelun jälkeen oli hieman surullinen ja vaivaantunutkin. Tuntui että jätin pojan yksin isojen tunteiden kanssa kun lähdin. Miten toimisikin paremmin? Oli vaikeaa olla tutkijan roolissa eikä sosiaalityöntekijän. Toisaalta haastattelun jälkeen voisi ehkä kysyä jos nuori haluaa jutella?” (Tutkimuspäiväkirja 2.3.2017.)

Toisinaan ikävien tunteiden kohtaaminen liittyy vahvasti kyseiseen asiakasryhmään, enkä kokenut, että omat kysymykseni olisivat laukaisseet nuoressa pahaa tai surullista oloa, vaan se oli jo valmiina nuoressa ennen haastattelua. Tässä korostui tutkijanroolin kantamisen vaikeus;

”Yleisvaikutelma on se että nuori on todella surumielinen. Haluaisin halata ja puhua vaikeista asioista ja itkeä yhdessä. Saada jotenkin tota huonoa oloa pois <3” (Tutkimuspäiväkirja 24.3.2017.)

Rikkaimmissakin aineistoissa on puutteensa; on hiljaisuutta ja aukkoja. On tärkeä muistaa, että tutkimukseen osallistujat tekevät valintoja siitä, mitä haluavat kertoa ja mitä haluavat jättää sanomatta. Tämän lisäksi on asioita, joita tutkija ei yksinkertaisesti voi, uskalla tai osaa kysyä. (Jäppinen 2015, 110.) En itse ole halunnut kysyä nuorilta heidän menneisyydestään tai siitä, miksi ja miten he ovat tulleet Suomeen ja mitä ovat kokeneet matkalla. Nämä asiat eivät olleet relevantteja tutkimukseni kannalta, enkä halunnut, että nuoret taas joutuvat kertomaan tapahtumista, joita ovat turvapaikkaprosessin aikana joutuneet kertomaan yhä uudestaan ja uudestaan.

6. Nelinkertainen haaste nuorten aikuisuuteen siirtymisessä

Adena A. Hoffnung Assouline (2014) väittää, että siirtolaiset jotka nuorina muuttavat vieraaseen maahan ilman huoltajaa, joutuvat kohtaamaan kolminkertaisen haasteen (Triple Challenge); *nuoruus kehitysvaiheena, varhainen lapsuudenkodista poismuutto ja siirtolaisuus*. Hoffnung Assouline tutkimuksen nuoret olivat vapaaehtoisesti lähteneet kotimaastaan ja muuttaneet vieraaseen maahan opiskeluiden takia. Oman tutkielmani nuoret ovat pakolaisia, jotka ovat olosuhteiden pakosta joutuneet jättämään kotimaansa, hakeakseen Suomesta turvapaikkaa. Näin ollen olen aiempien tutkimusten (esim. Ni Raghallaigh&Gilligan 2009, 1) perusteella ja tutkimusaineistoni analyysin kautta tunnistanut, Hoffnung Assouline kolmen haasteen lisäksi, neljännen, hyvin laajan haasteen; *huoli ja epävarmuus*. Tähän haasteeseen lukeutuu sekä huoli lähtömaahan²² jääneestä perheestä ja läheisistä sekä kotimaan tilanteesta, että epävarmuus omasta tulevaisuudesta, ja siitä, saako nuori oleskeluluvalle jatkoa ja saako hän perheensä Suomeen. Lisäksi olen analyysissäni muokannut Hoffnung Assouline kolmatta haastetta, varhainen lapsuudenkodista poismuutto, niin että se tutkimuksessani käsittelee perheryhmäkodista poismuuttoa ja sitä siirtymää, kun nuori muuttaa omaan kotiin. Varhainen ja pakotettu lapsuudenkodista poismuutto säilyy kuitenkin tärkeänä osana kokonaisuutta ja tulee ilmi kaikissa osioissa jollain tapaa.

Minun on ollut vaikea erotella nämä neljä haastetta toisistaan, koska ne limittyvät kaikki toisiinsa, käsittäen laajemman tutkimusongelmani selvittää, miten Suomeen ilman huoltajaa tulleet pakolaisnuoret kokevat elämäntilanteensa ja tulevaisuutensa. Olen kuitenkin halunnut käsitellä tutkimukseni löydöksiä näiden neljän alaotsikon kautta ja sijoittanut niiden alle haastatteluissa esiinnousseet eri teemat. Näen nelijaon hedelmällisenä keinona tuoda esiin ja käsitellä pakolaisnuorten kokemuksia.

Nelinkertaisen haasteen lisäksi käsittelen ilman huoltajaa tulleiden nuorten toimijuutta (ks. luku 7). Tavoitteenani on todentaa miten tutkimukseni nuoret, näistä neljästä haasteesta huolimatta, pystyvät toimimaan oman elämänsä aktiivisina subjekteina ja säilyttämään tai jopa vahvistamaan omaa toimijuuttaan. Olen lähestynyt tätä tulevaisuusperspektiivin kautta, fokuoimalla siihen kriittiseen siirtymävaiheeseen, jolloin nuoret muuttavat perheryhmäkodista omilleen.

²² Käytän vaihtelevasti termejä lähtömaa ja kotimaa. Näillä kummallakin tarkoitan kuitenkin sitä maata, jossa nuori on viettänyt lapsuutensa, jossa on kokenut kotinsa olevan, missä perhe ja sukulaiset ovat jne. joka usein voi olla eri kuin synnyinmaa tai virallinen kotimaa.

6.1. Nuoruus ja orastava aikuisuus elämänvaiheena

Nuoret olivat haastatteluhetkellä 15–18-vuotiaita ja elivät nuoruutta tai jo orastavan aikuisuuden vaihetta. Haastattelut keskittyivät tulevaisuuteen mutta usein nuoret puhuivat myös nykyisyydestä. Tulevaisuutta saattoi olla vaikea kuvitella ja hankala kuvailla. Samalla tulevaisuus on aina yhteydessä menneisyyteen ja nykyisyyteen (Emirbayer & Mische 1998, 3), eli on luontevaa kertoa tästä hetkestä ja eletystä elämästä tulevaisuudesta puhuttaessa. Näin ollen aloitin kaikki paitsi ensimmäisen haastatteluni kysymällä, miltä elämä näyttää nyt. Tarkoituksena oli saada tilanne ankkuroitua nykyhetkeen, jotta nuoren mahdollisesti olisi helpompi jatkaa pohtimista tulevaisuuteen. Nuoret vastasivat hyvin eri tavalla ensimmäiseen kysymykseeni. Muutama vastasi lyhyesti ja pinnallisesti, kun taas toiset kertoivat enemmän. Yhden nuoren vastaus jäi erityisesti mieleen.

Linda: okei, tota, ensin sä voisit kertoa miltä sun elämä näyttää nytte.

Nuori: mm. [mieltii] Valehtelenko tai sanonko ihan oikein?

Linda: sano ihan oikein miten sä niinku-

Nuori: vaikea

Linda: vaikea? Joo. Mikä siin on vaikeeta?

Nuori: tämä että nyt ollaan, ohjaaja sanoo että nyt te olette kotona ja tämä on teidän koti, mutta ei oo niin. Tää on niinku vankila ja me ollaan vankilassa. Mun mielestä se on niin.

Linda: nii nii tuntuu et on vankilassa, ei tunnu kodilta. Joo. Mikä siit tekee sen et se tuntuu vankilalta?

Nuori: mä oon puhunut monta monta kertaa täst asiasta

Linda: okei

Nuori: mun omaohjaajan kanssa ja [edustajan] kanssa ja kaikkien

Linda: mm mm

Nuori: joo

Linda: et halua nyt puhuu siitä?

Nuori: se ohjaaja, ohjaaja on tosi tosi tosi ärsyttävä

Linda: joo

Nuori: ja on tosi paljon asioita että. [vaikuttaa siltä ettei nuori halua puhua tästä enempää]

Yllä oleva katkelma haastattelusta on parilla tavalla merkityksellinen. Ensinnäkin nuoren ensimmäinen kysymys minulle oli pysäyttävä; haluanko kuulla totuuden vai silotellun version siitä. Eikö nuori ollut vakuuttunut siitä, kestänkö minä, kantaväestöä ja keskiluokkaa edustavana korkeakouluopiskelijana kuulla karun totuuden? Kun vakuutin haluavani kuulla totuuden, nuori kertoi asian niin kuin sen koki; perheryhmäkoti ei tunnu kodilta vaan pikemminkin vankilalta. Nuoren kertomuksesta päätellen, ongelman ytimessä on ohjaaja ja talon säännöt; toisin sanoin, nuoren vapautta ja vaikutusmahdollisuuksia on rajoitettu. Toiseksi, tapa jolla nuori asian ilmaisi, oli nuoren kokemusmaailmaa kuvaava. Ensin melkein vihaisen oloisesti ja selkeästi turhautuneena tilanteeseen, eikä lopuksi halunnut puhua asiasta sen enempää. Vaikutti siltä, että nuori on lopen kyllästynyt aiheeseen. Pari muutakin nuorta kertoi perheryhmäkodin tiukoista säännöistä, jotka vaikuttivat negatiivisesti kokemukseen perheryhmäkodin kodinomaisuudesta.

Kaikissa haastatteluissa kysyin ja myös nuoret itse ottivat puheeksi perheryhmäkodin ja sen ohjaajat. Koska minä kysyin miltä muutto perheryhmäkodista omaan kotiin on tuntunut, oli nuorten varmasti luonteva vastauksissaan kertoa sekä lähtötilanteesta (perheryhmäkoti) että muuton jälkeisestä tilanteesta (oma koti). Monet vertasivat näitä kahta tilannetta ja pohtivat niiden hyviä ja huonoja puolia.

Linda: miten muutto täältä perheryhmäkodista sinne omaan kotiin on menny?

Nuori: en tiedä [vähän naurua]

Linda: no miten sä luulet, miten sä haluisit?

Nuori: ei mitään, vain siellä voin tehdä mitä mä haluan

Linda: nii, onks se kivaa?

Nuori: on, koska täällä on...joskus menee tapaa...kun he ohjaajan kanssa, he niinku haluau jotain ja nuoret haluau jotain muuta ja he aina, meillä on ongelmia. Esimerkiksi jos kello yhdeksän [klo.21] jälkeen sulla on nälkä ja haluat syödä jotain, et saa, se on kielletty tässä. Jos olet oma kodin, asunnossa, se on ihan vapaa mitä haluat syödä

Monet nuorista ottivat puheeksi perheryhmäkodin haasteet sekä ongelmat ohjaajien kanssa. Oli järkyttävää ja huolestuttavaa kuulla miten nuoret puhuivat

perheryhmäkodista ja sen ohjaajista. Jotkut nuorista olivat jyrkempiä kannassaan kuin toiset. Kun puhuttiin siitä, kenelle nuoret puhuvat huolistaan, keskustelu meni yhden nuoren kanssa näin:

Linda: voiks tääl esimerkiks puhuu ohjaajille?

Nuori: ei voi. Tietysti ei voi.

Linda: tietenkään ei voi. Okei, minkä takia?

Nuori: [hymähtää] öö sen takia kun, sun pitää asua täällä kuukauden, sitten voit ymmärtää. [nauraa]

Linda: okei. Okei eli ohjaajille ei puhuta jos on joku ongelma tai joku huoli.

Nuori: ei voi, joo

Haastattelemani nuoren nauru, itseäni huolestuttavan asian yhteydessä on selitettävissä esimerkiksi Lalander & Raoofin (2016) tutkimustulosten valossa. Lalander & Raoofin mukaan tutkimuksen nuoret käyttivät näkyvän vastustuksen sijaan hienovaraisempaa vastustusta, kun eivät halunneet mahdollisten sanktioiden uhalla osoittaa mieltään niin näkyvästi. Tämä hienovarainen tai peitelty vastustus käsittää muun muassa perheryhmäkodin käytäntöjen, sääntöjen ja henkilökunnan näkemisen eräänlaisen satiirin kautta. Samalla, kun järjestelmää edustavat ohjaajat, heidän toimensa ja vallankäytönrytykset nähdään naurunalaisina, oma henkilökohtainen vapaudentunne vahvistuu ja nuori yrittää näin säilyttää kasvonsa ja häpäisemättömyytensä. Huumorin kautta nuori voi myös luoda etäisyyttä siihen todellisuuteen mikä laitosasuminen ja sen hierarkia tuovat mukanaan. (Mt., 235-236.) Tämä on samalla keino ottaa takaisin tai omistaa oma toimijuus, kun se on järjestelmän alaisien ohjaajien ja perheryhmäkodin toimesta nuorelta riistetty (vrt. Näre 2017: riistetty toimijuus).

Kaikilla nuorilla ei kuitenkaan ollut ylläolevan sitaatin kaltaista negatiivista kantaa ohjaajiin, vaan pikemminkin painottivat sen riippuvan ihmisestä ja ohjaajasta. Tärkeänä pidettiin sitä, että nuori kokee ohjaajan todella ymmärtävän hänen tilanteensa ja taustansa, pystyäkseen kuuntelemaan nuoren huolia ja auttamaan ja tukemaan oikealla tavalla. Nuoret puhuivat myös perheryhmäkodista hyvänä ja turvallisena paikkana olla. Ohjaajilta ja perheryhmäkodilta saatavaa käytännönapua arkiasioissa ja -ongelmissa nuoret arvostavat, kokevat tärkeäksi ja uskovat myös kaipaavansa muutettuaan omilleen. Toisaalta nuoret myös kertovat kaipaavansa enemmän konkreettista apua,

käytännön neuvoja, vastauksia kysymyksiin, ohjausta, kannustusta ja rinnalla kulkevaa aikuista. Nuoret kaipaavat ihmistä, joka uskoo heihin ja heidän kykyihinsä. Samaa mitä ehkä oma vanhempi pystyisi tarjoamaan lapselle.

Nuori tulkattuna: et ku oli se toinen ohjaaja siel [kaupungissa] ni hän oli vähä niinkun isä mulle et hän aina niinku neuvo mua et kannattaa niinku opiskella eikä kannata tehdä mitää turhii asioita; kyllä kaikkeen pystyy jos vaan halua, ni se oli niinku hyvä kun hän niinku neuvo mua tosi paljon.

Aikuisten tuki itsenäistymisen kynnyksellä on nuorille tärkeää, niin kun myös perhe ja ystävät. Sosiaalisilla suhteilla on keskeinen merkitys etenkin nuoruudessa, jolloin niitä pidetään elämän tärkeimpinä asioina (Juvonen 2015, 34; viitattu Nuorisobarometrit 2008, 2009 ja 2014). Nuoruuden ikävaiheeseen, ja näin myös perheryhmäkodissa eläville nuorille, kuuluu erityisen merkittävänä osana ystävät ja ikätoverit. Kysyin nuorilta, minkälaisia ystävyys-suhteita heillä on 18-vuotiaana ja minkälaisia ystäviä he toivoisivat itsellensä. Nuoret pitävät hyviä ystäviä mukavina, ystävällisinä ja rehellisinä. Lisäksi nuoret toivoivat, että ystävät olisivat samankaltaisia kuin he itse ja että heillä olisi yhteisiä mielenkiinnonkohteita. Yksi nuorista esimerkiksi toivoi, että ystävä olisi mukava ja pitäisi jalkapallosta niin kuin hänkin, toinen toivoi itselleen enemmän suomalaisia kavereita ja kaksi muuta nuorta vastasi näin:

Nuori: ää mulla on tullut tosi paljon kavereita, koska ne sanoo että mä oon ystävällinen ja rehellinen ihminen ja...ja joo ehkä sillon [18-vuotiaana] mul on tosi paljon kavereita.

Nuori tulkattuna: et semmosii ystäviä jotka kans niinku opiskelee tai sit käy töissä ettei tee tavallaa niinku mitää turhia asioita niitten vapaa-aikana et semmosii et ne tekee samoja asioita et yhdessä voidaan tehdä ja sit myös nauttii niistä asioista.

Linda: mm okei, sanoisit sä et sulle läheiset ihmiset on enemmän niinku tuttuja tai kavereita tai hyviä ystäviä?

Nuori tulkattuna: et ne on- mä oon niinku tutustunu näihin ihmisiin, mä haluan niinku niitten kaa sit niinku pitää yhteistä, ystävyyttä ku ei tääl oo niinku- et mä oon ihan yksin täällä, ni nyt niistä tulee vähä niinku perheenjäseniä.

Kun omat vanhemmat ja perhe puuttuvat nuoren ympäriltä, se rakennetaan muista komponenteista. Ystävistä, tutuista ja kavereista tulee perhettä. Hessle (2009) painottaa

lisäksi transnationaalisten suhteiden merkitystä yksintulleiden nuorten elämässä. Myös tutkimukseni nuorilla on transnationaalisia ystävyysuhteita eli kauempana asuvat ystävät voivat myös olla läheisiä muun muassa älypuhelimien WhatsApp-sovelluksen avulla. Yksi nuori kertoi ystävästä, johon oli tutustunut matkalla Euroopan halki. Ystävysten tiet olivat kuitenkin erkaneet matkan aikana ja he olivat päätyneet hakemaan turvapaikkaa eri EU-maista. Haastattelemanuori piti tiiviisti yhteyttä ystävänsä WhatsAppin kautta ja he ovat edelleen läheisissä väleissä. Nuoren toiveena oli matkustaa ystävän uuteen kotimaahan ja päästä tapaamaan häntä. Kun ystävä on kokenut samanlaisia asioita kuin itse, on myös helpompi puhua, tai olla puhumatta; ymmärtää toisiaan. Haastattelemanuoret painottivat samaa; on tärkeää, että ihminen kenelle kertoo huolistaan ja ajatuksistaan, todella ymmärtää tilanteesi ja taustasi. Eräs nuori kertoi, että Suomessa pidempään asuneilta ystävilta voi kysyä neuvoa esimerkiksi kouluasioissa (esimerkiksi missä koulussa kannattaa opiskella) ja tulevaisuudensuunnittelussa, koska heillä on enemmän kokemusta ja tietämystä näistä asioista. Hyvät ystävät pitävät sinut myös kaidalla tiellä.

Nuori tulkattuna: yritän ettii sellasia hyviä ystäviä. Ettei kukaan vie sinua väärälle polulle.

Linda: nii. Mikä ois se väärä polku?

Nuori tulkattuna: et just toi päihteiden kanssa tai peliriippuvuus

Linda: mm joo. Et sit semmonen hyvä seura ois parempi?

Nuori: mm-m

Monet (4/6) haastattelemistani nuorista ottivat itse puheeksi päihteet. Yksi kertoo välillä tupakoivansa, loput kolme puhuvat diskoon tai ravintolaan menemisestä. Näistä kaksi sanoo suoraan, ettei alkoholin juominen tai tupakan polttaminen kiinnosta heitä ja että haluavat itse pysytellä niistä erossa.

Linda: Okei no mitä sä teet sun vapaa-aikana sit ku sä oot 18-vuotias?

Nuori: mm vapaa-aikana...mä en, ehkää...jos mul olisi auto, mä meen kavereiden kanssa ulos, joo

Linda: ulos minne? Ulkoilemaan vai jonnekin muualle? [molemmat nauraa]

Nuori: talvella ei mennä mihinkään! [molemmat nauraa] Ehkä, en tiedä, diskoon? En mä haluu mennä diskoon.

Linda: et halua?

Nuori: ei, mua ei kiinnosta.

Linda: joo. Ei kiinnosta niinku se, niinku vaik alkoholin juominen tai? Ei kiinnosta sua?

Nuori: joo, mua ei kiinnosta.

Kukaan haastattelemistani nuorista ei vielä tässä vaiheessa ajattele parisuhdetta, perheenperustamista tai lasten saamista. Monet sanoivat, etteivät ole miettineet näitä asioita ja että ne tulevat ajankohtaisiksi vasta myöhemmin. Eräs nuori sanoi, että ehkä kymmenen vuoden päästä voi tulla ajankohtaiseksi. Nuoret tuntuivat myös ajattelevan niin, että parisuhde, perheenperustaminen ja lastensaanti kuuluvat yhteen. Yleisesti ottaen suomalaiset nuoret eivät ajattele, että esimerkiksi nuorena tapahtuva seurustelu automaattisesti tarkoittaisi perheenperustamista. En osaa sanoa johtuuko erilainen seurustelukäsitys kulttuurista vai pakolaisuudesta vai jostain muusta. Erään nuoren vastaus kysymykseeni parisuhteesta ja perheenperustamisesta kuitenkin yllätti minut siinä, miten järkipäisesti voi ajatella rakkausasiatkin.

Nuori tulkattuna: et siihen on vielä niinku tosi pitkä aika, et mä ajattelen et se parisuhde vie tosi paljon niinku sitä niinku aikaa opiskelusta että sit ku on opiskellu ja sit on saanu niinku sopivan työpaikan nii ehkä sillon sek in vois tavallaan sopii siihen elämään. Mut ei nytte, koska nyt on mun [jotain epäselvää] tuntuu kans et sillon aika menee koulusta.

Lopuksi haluan vielä tuoda esiin sen, minkä näin haastattelemissani nuorissa merkityksellisenä, vaikkakin itsestäänselvänä; he ovat ennen kaikkea nuoria. Monesta nuoresta huokuu tavallisen teini-ikäisen huolettomuutta ja rentoutta; haastatteluissa oli paljon naurua, iloa ja vitsin heittoa vakavienkin aiheiden lomassa. Nuoret kertovat olevansa muun muassa laiskoja.

Linda: onks sulla jotain muuta mikä on vaikeeta siinä et sä muutat pois täältä perheryhmäkodista sitte omaan kotiin?

Nuori: mm en tiedä. Sshh [mieltii] emmä tiä [hihitystä] jonkun pitää tehdä ruokaa mulle [molemmat nauraa]

Linda: et se on ehkä vaikeeta ku kukaan ei tee ruokaa sulle?

Nuori: joo ja jonkun pitäis siivota. Mä oon vähän laiska ehkä [viittaa sotkuiseen huoneeseensa jossa olemme]

Nuori: öö mä tykkäisin aina oma auto, koska se on vähän helpompi kun bussi, koska Suomessakin [naurua] mä aina piti kävellä. Se on vaikeaa. Mä olen ihan laiska, ehkä minä olen laiska joo. [naurua]

Nuoret eivät antaneet kielimuurin olla esteenä tilannekomiikalle. Eräs nuori hassuttelee haastattelun lopuksi esittämällä tutkimusetiikan kannalta arvelluttavan ehdotuksen, jota en sattuneista syistä voinut hyödyntää, mutta joka oli hauska lopetus haastattelulle.

Linda: Kiitos tosi paljon et sä halusit osallistuu ja autoit mua tässä et mä saan mun koulutyön tehty.

Nuori: ole hyvä. Mutta jos sä haluat minä voin olla toinen ihminen, minä voin vaihtaa mun ääni. [hitystä]

Linda: [naurua] ni et mä voin haastatella sua monta kertaa ja leikkii et sä oot Ahmed ja Ali ja sit mul on monta!

Nuori: joo! [naurua, hyvä tunnelma]

6.2. Siirtolaisuus osana nuorten menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta

Siirtolaisuus on toinen nuoria haastava tekijä. Siirtolaisuudella tarkoitetaan valtion rajojen yli tapahtuvaa muuttoa, joka on pitkäkestoista, Suomen määritelmän mukaan yli vuoden (Hartonen ym. 2013, 7). Tutkimukseni nuorten siirtolaisuus on pakolaisuutta, joka myös lisää sen haastavuutta. Monet nuorista ottavat puheeksi menneisyytensä, joka on luonnollinen jatkumo tulevaisuudesta ja nykyisyydestä puhuttaessa; kaikki nivoutuvat toisiinsa. Pakolaisuus, kotimaan tilanne ja näiden aiheuttamat jäljet nuoressa ovat selkeämmin esillä joidenkin nuorten kertomuksissa kuin toisten. Pari haastattelemaani nuorta puhui avoimemmin menneisyydestään, kun taas suurempi osa valitsi olla kertomatta menneisyydestään sen enempää. Vaikeneminen ajasta ennen Suomeen tuloa on tyypillistä ilman huoltajaa tulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille (mm. Kohli 2006; Björklund 2014, 57–61). Ni Rahallaigh ja Gilligan (2009) päättivät olla kysymättä nuorilta mitään kotimaasta lähtöön tai pakomatkaan liittyviä kysymyksiä, koska pelkäsivät etteivät nuoret olisi avoimia keskustelemaan näistä. Epämielilyttävät aiheet voisi myös vaikuttaa nuoren ja ennestään tuntemattoman tutkijan väliseen luottamukseen. (Mt., 2-3.) Päädyin itsekin samanlaiseen ratkaisuun. Tutkimukseni nuoret ovat turvapaikkaprosessin aikana joutuneet kertaamaan näitä tapahtumia useaan otteeseen, eikä tutkimusintressini kannalta ollut perusteltua erikseen kysyä näistä. Eräs nuori kertoi oma-aloitteisesti menneisyydestään:

Linda: Mm onks sul jotain muita asioita mitä sä mietit, tai murehdit, tai stressaat tai?

Nuori: aa ihmisillä on tosi tärkeää et mikä heillä oli menneisyys. Joo koska se on aina tulee sun päässä mitä sinulla oli ja sinä meet tosi surullinen, että miksi esimerkiks mulla oli näin mutta esimerkiks sinulla ei ollut. Joo esimerkiksi kun me olimme matkalla, [lähtömaasta] Suomeen, se oli todella todella paljon vaikeaa meille. Se on aina tulee kun olen nukkumassa, joskus tulee mikä tapahtui mulle ja mä pelkään todella paljon.

Linda: mm joo, et se vaikuttaa sun unensaantiin myös ku sä mietit näitä?

Nuori: öö joo se on vaikeaa mulle, joo

Linda: joo. Mm öö oot sä käsitelly näit murheita jotenki sitte vuoden päästä?

Nuori: en tiedä. En tiedä.

Linda: mm, joo. Mm no mitä sä luulet et sä murehdit sitte vuoden päästä? Onks samat asiat vai? Jotain muuta?

Nuori: en tiedä. Ehkä. Ehkä samat asiat. Koska menneisyys, menneisyydes on tärkeä ihmisille.

Linda: mm, nii oma historia

Nuori: joo. Aha mones ihmisille kuka on pakolainen, maahanmuuttaja, afganilaiset, syyria, iraki, kaikki ne niillä oli oikeesti, oikeesti todella paljon vaikeaa menneisyydessä. Esimerkiksi meidän mun sisarukset, paljon tapahtui, ei ollut rauhallinen meillä, elämässä. Se on todella vaikeaa että sä unohdat kaikki, ei kukaan voi unohtaa heidän menneisyydessä. Joo. Ja se vaikuttaa niinkun sun ää, miten sä puhut ihmisen kanssa, miten sä pystyt jatkaa elämässä. Esimerkiksi mun isoveljellä on migreeni, koska hänellä oli todella paljon stressi. Mulla on sydänongelma. Siskolla on, aina hän on vihainen. (hehe) Se on näin, koska meillä ei ollut oikeesti rauhallinen. Joskus ohjaajat kysyvät ”suomalaiset lapset eivät olla niinku näin vihainen, miksi te olette näin vihainen?” Yksi ohjaaja kysyi. Mä sanoin koska heillä on todella paljon vai- he ovat pienii mutta heillä on todella paljon ajatuksia, että he eivät voi olla niinkun rauhallinen ja niinkun...en voi selittää mitä. (heh)

Ylläolevassa pitkässä sitaatissa on paljon tärkeitä huomioita. Ensinnäkin nuori painottaa menneisyyden merkitystä ihmisen elämänkulussa ja miten se vaikuttaa nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Menneisyyttä ei voi unohtaa tai sivuuttaa. Nuori kokee menneisyytensä vuoksi surua, pelkoa, näkee painajaisia, kokee epäoikeudenmukaisuuden tunnetta, katkeruutta tai kateutta ”tavallisen lapsuuden” eläneitä kohtaan. Toiseksi nuoren pitää arjessaan selitellä ja oikeuttaa omaa ja sisarustensa pahaa oloa, kipuilua ja traumoja

ihmisille, ohjaajille, joiden pitäisi olla heidän apunaan ja tukenaan Suomessa, kun omat vanhemmat eivät ole.

Samaan aikaan kun menneisyys nähdään tiiviinä osana omaa historiaa, vaikeiden asioiden unohtaminen selviytymiskeinona kuitenkin toistuu nuorten tarinoissa. Vaikeat asiat yritetään unohtaa, annetaan menneiden olla ja keskitytään nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Samalla ongelmaksi muodostuu se tosiasia, että harvoin nuoret onnistuvat kumittamaan vaikeat muistot mielestään kokonaan. Ne palaavat mieleen, joko päiväsaikaan tai painajaisunissa. Unohtaminen toimii harvoin selviytymiskeinona, vaan muistot nousevat pintaan yhä uudestaan.

Linda: No mitä sä murehdit nyt ja miten sä oot käsitelly näit murheita siihen mennessä ku sä oot 18-vuotias?

Nuori tulkattuna: joo että jutellaan keskustellaan siitä ni sitte ratkasee se ongelma. Joo et ei täällä oo mitää semmosta niinku isoja ongelmia mitä ei pysty ratkomaan.

Linda: nii. Mut onks sul jotain murheita mitä sä niinku, mitä sä pohdiskelet?

Nuori tulkattuna: yritän niinku unohtaa sen ihan ensimmäiseks, jos tulee sellasia murheita. Pitää unohtaa se.

Linda: eli sun tapa käsitellä niit murheita on yrittää unohtaa ne?

Nuori tulkattuna: joo

Linda: mm mm. No mitä sä luulet et sä murehdit sit ku sä oot 18-vuotias?

Nuori tulkattuna: et ei vielä tiedä tarkkaan. Saattaa unohtaa siihen mennessä kaikkea. Et en mä usko et tulee mitää ongelmia. Jos on samanlainen tilanne. Hän uskoo että hän unohtaa sen siihen mennessä.

Nuori tulkattuna: et aina kun on niinku huono olo mä käyn aina ulkona kävelemässä ja sit tavallaan niinku keskustelen itseni kanssa ja ajattelen ettei tarvii enää niinku mieltii niinku menneitä et se on jo niinku ollu jo niinku menneisyyttä, et mä mietin niinku tulevaisuutta.

Linda: joo. Eli sä tavallaan haluat kattoo eteenpäin mielummin?

Nuori tulkattuna: et mä kyl yritin niinku aina unohtaa niitä ikäviä asioita joita on tapahtunu. Tietenki aina ei niinku voinu vaa unohtaa, kyl ne tuli mieleen, mut ainaki mä oon niinku yrittäny.

Menneiden asioiden taakse jättäminen saattaa olla myös nuorten keino sopeutua uuteen ja keskittyä tähän hetkeen ja tulevaisuuteen. Uuteen maahan muuttaminen pidemmäksi aikaa, jopa loppuelämäksi, vaatii sopeutumista ja kotoutumisen olisi yhteiskunnan ja yksilön kannalta toivottavaa. (vrt. Ni Raghallaigh & Gilligan 2009, 3-5.) Tutkimukseni nuorilla oli toisistaan erkanevat ajatukset kotoutumisestaan Suomeen. Ensinnäkin, sekä nuorilla että tulkeilla oli vaikeuksia ymmärtää termiä ”kotoutua” ja se aiheutti paljon päänvaivaa haastatteluissa. Päädyinkin vaihtamaan termiä ja käytin kotoutua-käsitteen rinnalla ”asettua” ja välillä myös ”tuntuuko Suomi kodilta?”, vaikka tiedostan että termit ja kysymyksen asettelut eroavat sisällöltään ja merkitykseltään toisistaan. Nuorten vastaukset erosivat toisistaan ja molemmat ääripäät tulivat esille. Yhtäällä nuorten vastauksista välittyi aito halu rakentaa tulevaisuutta ja elämää Suomessa ja päästä osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Nuori tulkattuna: et siit lähtien ku mä oon tullu tänne ni sit mä oon tajunnu et täällä ei oo sota, et tääl on ihan rauha, tääl on niinku rauhallista asua, et se on semmonen asia josta mä oon tykänny, tosi paljon, et mä luulen varmaan vuoden päästä jos kaikki menee hyvin ja opiskelut menee hyvin ni mä ajattelen että tai ois semmonen tunne et mä oisin ihan syntyny täällä.

Suomalaiset kaverit, tutut ja kummiperheet auttavat nuoria sopeutumaan ja kotoutumaan Suomeen. Heiltä nuoret oppivat suomalaisia tapoja ja kulttuuria. Suomen kielen oppiminen kuuluu tähän oleellisena osana. Kielen kautta nuori pystyy kommunikoimaan ja näin myös vahvistamaan toimijuuttaan. Nuorten usko omiin kykyihinsä oppia suomen kieltä ja sopeutua oli yleisesti hyvä, mutta tämäkin vaihteli. Eräs nuori ajatteli, että asettuminen Suomeen tulee olemaan hyvin vaikeaa, kun taas suurin osa ei nähnyt siinä ongelmaa. Ainoastaan yksi nuorista mainitsee rasismien syyksi sille miksi kotoutuminen olisi vaikeaa.

Linda: mitkä vois olla sellaset asiat mitkä vaikuttaa siihen et sust ei sit taas tuntuis et Suomi on sun koti?

Nuori: ääh sä tiiät että sss-jotkut suomalaiset on rasisteja ja

Linda: tiedän valitettavasti, joo

Nuori: puuh (huokaus) no se on vähän vaikeaa että, joo

On kuitenkin syytä uskoa, että useampi kuin yksi kuudesta haastattelemastani nuoresta on kohdannut rasismia Suomessa. Turvapaikanhakijoiden ei välttämättä ole helppo

kertoa kokemastaan rasismista tai negatiivisista kokemuksista, vaan painottavat mielummin kiitollisuuttaan ja hyviä kokemuksia (Wernesjö 2014, 22). Nuoret tuovat esiin myös muita haasteita kotoutumisessa, jotka liittyvät nimenomaan pakolaisuuteen ja turvapaikan tai pysyvän oleskeluluvan puuttumiseen. Epävarmuus tulevaisuudesta ja lyhyet, esimerkiksi vuoden mittaiset oleskeluluvat, luovat kierteen, jossa yhden päätöksen saamisen jälkeen alkaa seuraavan päätöksen odottaminen. Luottamus tulevaisuuteen rakoilee, kun ei ole varmuutta voiko sen viettää Suomessa. Tämä vääjäämättä vaikuttaa myös Suomeen asettumiseen ja kotoutumisen tunteeseen.

Linda: tuntuuks se et Suomi on niinku sun koti?

Nuori: mm ei vielä. Koska ää...koska ää mä näin, pitäis olla, odottaa sun passi sun aidikortti

Linda: ajokortti? Eiku ID-kortti, siis henkilöllisyyskortti?

Nuori: joo henkilö- he eivät tarkoita että sinä olet oma kodissa.

Linda: nii ne paperit ei tarkota sitä.

Nuori: joo joo

Linda: nii. No mikä aut- tai siis et-

Nuori: aina se on mun päässä että olen- en ole suomalainen. Koska en, mulla ei oo mitään tässä. Suomalaiset, esimerkiksi henkilötunnus, mitä kaikki tarvitsee. Ja pitää odottaa vastaus, mitä poliisi haluaa sanoo mulle. Joskus ehkä he sanoo ”mene pois Suomesta”. Sen takii en voi ajatella että tässä on mun koti.

Sitaatti kuvastaa juuri sitä epävarmuutta, jossa lyhyillä oleskeluluvilla Suomessa olevien on elettävä. Tässä toimijuus todella riistetään (vrt. Näre 2017) nuorelta, kun oma tulevaisuus on täysin viranomaisten käsissä. Poliisin tai tarkemmin sanottuna Maahanmuuttoviraston (joka tekee oleskelulupapäätökset) vallankäyttö ja sen aiheuttama epävarmuus kiteytyy nuoren kahteen viimeiseen lauseeseen; ”*Joskus ehkä he sanoo ”mene pois Suomesta”. Sen takii en voi ajatella että tässä on mun koti.*” Joskus ja ehkä. Niiden varaan on hyvin vaikea rakentaa tulevaisuutta.

Siirtolaisten ja varsinkin ilman huoltajiaan tulleiden nuorten kohdalla, uusien tukiverkkojen rakentaminen muodostuu tärkeäksi tavaksi selvitä uudesta elämäntilanteesta. Kavereiden ja mahdollisten sukulaisten lisäksi, nuorten tukiverkkoon Suomessa saattaa kuulua kummiperhe ja kaksi nuorta otti haastattelussa puheeksi oman

kummiperheensä. Helsingin Sanomissa uutisoitiin 5.4.2019 pakolaisnuoresta ja tämän suomalaisesta kummiperheestä. Artikkelissa käy ilmi, että kummiperheille on suuri tarve ja että moni pakolaisnuori odottaa edelleen oman kummiperheen saamista. Kummiperheestä muodostuu parhaimmassa tapauksessa nuorelle tärkeä tukiverkko ja kotoutumista edesauttava tekijä. Kummisuhde voi olla antoisaa ja voimaannuttavaa kaikille sen osapuolille ja yhdessä vietetty aika parantaa usein suomenkielentaitoa ja suomalaiseen kulttuuriin tutustumista. Kummiperheen aikuinen voi myös auttaa nuorta esimerkiksi kotitehtävissä tai toimia ajo-opettajana nuorelle ajokortin saamiseksi. (Pajuriutta 2019.)

Kukaan nuorista ei kertonut saavansa 18-vuotiaana tukea sosiaalityöntekijältä tai maahanmuuttajapalveluiden heille kuuluvasta jälkihuollosta ja muutenkin nuorten keskuudessa vaikutti vallitsevan epä tietoisuus siitä, minkälaista tukea tulevaisuudessa on saatavilla. Tähän osavaikuttaa varmasti nuorten ikä, kun itsenäistymiseen on vielä aikaa, eikä ole ajankohtaista juuri nyt. Tutkimuksissa on kuitenkin myös osoitettu, ettei nuorilla usein ole tarpeeksi tietoa ja ymmärrystä saatavilla olevista palveluista (esim. Pajamäki & Okker 2018, 78). Yksi nuori kertoi, että hänelle oli osoitettu ohjaaja Nuorisooasuntoliitosta (NAL), jolta voi kysyä apua ja neuvoa täysi-ikäisenä ja omilleen muutettuaan.

Siirtolaisuuteen liittyä usein myös uuteen ja mahdollisesti omasta paljonkin poikkeavaan kulttuuriin tutustuminen ja sopeutuminen (Ni Raghallaigh & Gilligan 2009). Länsimaalainen ja islamilainen kulttuuri eroavat paljon toisistaan. Ilmeinen osa islamilaista kulttuuria on usein Islamin usko ja olin haastatteluissani myös kiinnostunut sen merkityksestä nuorten elämässä. Tutkimusintressini kannalta on tarpeetonta lähteä analysoimaan uskontoa kovin syvällisesti, mutta haluan tuoda esille pari mielenkiintoista huomiota, jotka liittyvät uskontoon osana siirtolaisuutta. Ensimmäkin ymmärsin, etteivät nuoret koe moskeijassa käymistä kovin tärkeänä tai välttämättömänä uskonnon harjoittamisen kannalta. Moskeijassa on saatettu lähtömaassa käydä paljon, mutta Suomeen tultua vain muutaman kerran. Eräs nuori kertoi syyksi sen, että Suomessa on vähän moskeijoita muslimiväestöön nähden, kun taas lähtömaassa on paljon moskeijoita, joissa käy kerralla vähemmän ihmisiä.

Linda: haluaisitsä et täältä löytyis joku semmonen moskeija mis vois käydä?

Nuori: haluisin mutta siellä on paljon ihmisiä, mä en tykkää. Moskeija on hyvä olla vain vähän. Esim tässä ei oo öö islamin kulttuuri, sen takia on vähän moskeija mutta [lähtömaassa] oli paljon, ja kaikki ihmisiä menivät erilaisia ja ei ollut niin paljon.

Linda: mm nii koska tääl on nii vähän nii sit siel on aina paljo ihmisiä siin yhdessä moskeijassa?

Nuori: joo joo

Yksi nuori kertoi rukoilevansa paljon ja käyttävänsä sitä selviytymiskeinona, kaksi muutakin mainitsi rukoilevansa. Loput eivät maininneet rukoilua, vaikkakin kertoivat uskonnolla olevan tärkeä merkitys heidän elämässään. Erään nuoren haastattelu meni näin:

Linda: Minkälainen osa uskonnolla on sun elämässä vuoden päästä?

Nuori: se on vaikea kysymys, en vielä tiedä.

Nuori tulkattuna: et saattaa olla et ei oo sitte aikaa niinku rukoilla, koska me rukoillaan viis kertaa päivässä. Niin voi olla että silloin ehkä vuoden päästä ei oo niinku niin paljo aikaa sitä harjottaa sitä uskontoa nii paljon.

Linda: mm onks uskonnol ylipäänsä suurta merkitystä sun elämässä?

Nuori: mm

Linda: Mm joo, onks teil täällä joku tota niinku uskonnollinen yhteisö missä sä oot mukana, niinku joku tietty moskeija tai joku missä niinku käyt?

Nuori tulkattuna: et silloin ku me oltiin siellä [kaupunki Suomessa] ni meille näytettiin se moskeijan paikka nii siellä me niinku käytiin. Mut siit lähtien kun ollaan tultu [nykyinen kaupunki] nii tääl ei olla käyty, et ei tiedetä missä on semmonen sopiva paikka.

Linda: mm mm. Haluisitsä löytää sellasen sopivan paikan?

Nuori: ei vielä yrittänyt.

Linda: mm

[Tulkki puhuu nuorelle itsenäisesti, nuori vastaa]

Nuori tulkattuna: oishan se hyvä meille

Ylläolevasta sitaatista minulle jäi käsitys, ettei uskontoa tai ainakaan rukoilua, pidetty kovin tärkeänä, tai ainakin tämän nuoren kohdalla muut asiat, kuten opiskelu, koettiin tärkeämmäksi kuin rukoilu. Myös tulkin mahdollinen suora (muokkasi vastausta

tulkatessaan) tai epäsuora (paine) vaikutus nuorten vastauksiin jäi epäselväksi. On myös mahdollista, että nuoret kokivat uskontoon liittyvät kysymykseni kummallisiksi, koska uskonto oletettavasti koetaan eri tavalla. Tutkimukseni nuorille uskonto on luultavasti aina ollut läsnä ja itsestään selvä osa elämää, toisin kuin esimerkiksi minulle, tapakristitylle ja aikuisiällä kirkosta eronneelle.

Linda: Minkälainen osa uskonnolla on sun elämässä sit ku sä oot 18-vuotias?

Nuori: muslimi? (hehe)

Linda: nii (hehe) onks se tärke osa sun niinku arkea? Tai sun elämää?

Nuori: joo on se tärke joo

Linda: mm joo. Tuntuuks hassulta kysymys? (hehe)

Nuori: vähän joo

6.3. Varhainen omilleen muutto

Varhainen muutto pois lapsuudenkodista tuo mukanaan paljon vastuuta asioista, jotka ovat aiemmin kuuluneet jonkun aikuisen vastuulle. Se sisältää usein niin käytännön muutoksia kuin myös eron huoltajista. Käsittelen seuraavassa luvussa tarkemmin tätä eroa huoltajista, usein vanhemmista, huolen ja epävarmuuden yhteydessä (ks. luku 6.4.). Tässä luvussa keskityn lapsuudenkodista poismuuton sijaan käsittelemään muuttoa perheryhmäkodista omaan kotiin ja sitä siirtymää, joka kaikilla tutkimukseni nuorilla on edessä sen jälkeen, kun he ovat täyttäneet 18 vuotta. Erityistä tässä nimenomaisessa siirtymässä on ensinnäkin nuorten alhainen ikä. Harva kantaväestöönkään kuuluva muuttaa pois kotoa heti tullessaan täysi-ikäiseksi. Eurooppalaisessa vertailussa on kuitenkin osoitettu, että suomalaiset nuoret muuttavat omilleen verrattain nuorina. Suomessa tämä on taloudellisesti mahdollista tulosiirtojen ansiosta. (Juvonen 2015, 169.) Tästä voi vetää johtopäätöksen, ettei yksinasuminen luultavasti ole taloudellisesti mahdollista konfliktialueilla, joilta pakolaisnuoret usein ovat lähtöisin. Toiseksi kulttuurien välinen ero on tässä usein ilmeinen ja tekee siirtymästä, jos mahdollista, vielä suuremman loikan tuntemattomaan. Yksinasuminen ei monelle maahanmuuttajataustaiselle, yhteisöllisistä kulttureista tulevalle nuorelle ole normaalitila missään vaiheessa elämänkaarta.

Perheryhmäkodista omaan kotiin muuttamista nuoret kuvailivat pääosin hyvänä asiana. Tärkeimmät elementit olivat vapaus ja oman kodin rauha. Omassa kodissa nuori voi elää niin kuin haluaa, tehdä mitä haluaa, silloin kun haluaa. Perheryhmäkodin säännöistä ja ohjaajista eroon pääsyä pidettiin myös positiivisena asiana. Yksi nuori kertoi välillä tupakoivansa, vaikka tietää tämän olevan haitallista, eikä tekisi sitä, jos äiti olisi täällä. Holhouksen ja vanhemman puuttuessa, nuori saattaa myös tehdä asioita joita ei muuten tekisi, vaan koska se on mahdollista, ”teen, koska voin”-ajatuksella. Nuoret siis tiedostavat itse, ettei liika vapauskaan ole hyvästä. Vapauden kanssa tulee myös vastuu ja tämä oli hyvin tiedossa nuorilla. Vastuunottamista pidettiin sekä haasteellisena että hyvänä ja voimaannuttavana asiana.

Nuori tulkattuna: Tietenki ku nyt on niit ohjaajii ketkä on niinku auttanu meitä ihan niinku arkielämässä, mut sillon varmaan täytyy itse tehdä sit kaikki asiat, niinku täytyy ite järjestää kaikki ne mejän asiat et niinku ihan sitä arkielämää täytyy sit itse hoitaa paremmin.

Linda: Mm. Joo öö mikä siin muutossa on ollu hyvää?

Nuori tulkattuna: Et sit eihän se oo tietenkään ihan kiva asuu ihan niinku yksin yksin mut sitähän siel joutuu tekee paljon niinku asioita itse niinku et on sit oma itsenäisempi et joutuu hoitaa omii niinku elämän asioita ihan niinku itse nii se on niinku se hyvä juttu.

Linda: Mm. Nii et se on hyvä juttu et saa hoitaa niit asioita?

Nuori tulkattuna: mm et sillon on itsenäisempi ja voi tehdä omia päätöksiä.

Kaikki nuoret yhtyvät ajatukseen siitä, että muutto varmasti tulee olemaan vaikea, mutta samalla moni nuorista kuitenkin ajattelee pärjäävänsä. Nuoret tiedostavat sen, ettei täysi-ikäisenä ja omillaan asuvana ole samalla tavalla tukea ja apua saatavilla kuin nyt. Ilman huoltajaa alaikäisinä Suomeen tulleina turvapaikanhakijoina nuorille on määrätty edustaja siihen asti, kunnes he täyttävät 18 vuotta. Lisäksi ryhmä- ja perheryhmäkodeissa nuorilla on ohjaajien tuki ja apu arjen asioiden hoidossa ja ruokaa, vaatteita ynnä muita perustarvikkeita saa talon puolesta. Täysi-ikäisinä nuoret ovat itse vastuussa näistä. Arkiaskareiden lisäksi jännitystä aiheuttaa viranomaisasioiden hoito, esimerkiksi Kelassa asiointi.

Nuori: mm vaikeeta mm esimerkiksi Kelan papereita tai pankki siinä, esimerkiksi maahanmuuttajat ei puhuvat ihan hyvin suomea ja ehkä esim mulla mä en ymmärrä, en ymmärrä mitä se on. Ja mä en tiä mitä pitäis mä tehdä. Vähän tulee stressi mulle. Jos mä olen täällä ohjaajat auttavat

minua, mutta onneksi mulla on yks ohjaaja [NAL-palveiluista] jos mulla on ongelmia, hän auttaa mulle, mä voin kysyä häntä. Mutta esim mun veljellä ei ollut, mun kavereita ei ollut, he pitäis tehdä hänen, heidän asioita itse. Yksin. Joo se on vaikeaa joo. Ja tää, et tiedä, esim eilen mä vein Kelassa, ja siellä aina mä olin ohjaajan kanssa, mut eilen se oli ensimmäinen kerta että mä olin yksin ja mä en tiennyt mitä pitäis tehdä ja mä en pystynyt hoitaa.

Linda: nii joo. No mut noi Kela-asiathan on vaikeita ihan niinku suomalaisellekin ihmiselle, ne laput mitä pitää täyttää.

Nuori: joo aina todella paljon kysymyksiä ja se on ärsyttävää

Viranomaisasioiden hoito on harvoille kantasuomalaisillekaan täysin ongelmatonta ja heillä on parempi mahdollisuus saada tukea asioiden hoitoon vanhemmiltaan, vanhemmilta sisaruksilta, ystäviltä ja vaikka koulussa opinto-ohjaajilta ja tutoreilta, kuin alaikäisinä ilman huoltajaa tulleilla turvapaikanhakijoilla. Tutkimukseni nuorille lisähaastetta tähän tuo vieras kieli ja suomenkieliset byrokraattiset termit. Virkakieli voi tuntua ylitsepääsemättömän vaikealta vaikka ”arki-suomi” sujuisikin nuorelta jo hyvin.

Täysi-ikäistymisen suurimpia muutoksia on luonnollisesti asumismuodon vaihtuminen. Kaikki haastattelemiini nuoret uskovat asuvansa yksin täytettyään 18 vuotta ja muutettuaan pois perheryhmäkodista. Perheryhmäkodissa asumisen jälkeen voi olla mukavaa asua yksin ja rauhassa, mutta se voi samalla olla uutta, jännittävää ja jopa pelottavaa. Kaksi nuorta kertookin, ettei ole mukavaa asua täysin yksin, koska voi tulla tylsää ilman juttukaveria ja seuraa. Samaan aikaan kaksi muuta nuorta kertovat, että haluavat asua nimenomaan yksin. Uskon kuitenkin, että suurin osa nuorista kaikista mieluiten asuisi oman perheensä, esimerkiksi perheenyhdistämisen kautta mahdollisesti tulevien vanhempien ja perheenjäsenten tai jo Suomessa olevien sisarusten kanssa. Tästä myös yksi haastattelemistani nuorista kertoi.

Linda: Mikä sua jännittää eniten muutossa?

Nuori: öö mä ollenkaan, en ikinä mä nukkunu yksin yöllä

Linda: nii, sit sä oot yksin

Nuori: joo se on vähän, mä pelkään, mutta mun veljet ja kaikki he aina tulee käymään mun asunnossa joo. [---] mä haluisin me ollaan kaikki yhdessä, koska mun veljet ovat pieniä he tarvitsevat niinkun olla heidän vanhemmilla. Minä olen nyt heidän vanhempi, mutta mä meen pois, en ole aina heidän kaa. Se oli hyvä jos me olimme yhdessä yksi asunnossa. Mutta Suomessa se ei onnistu.

Nuoret joutuvat muuttamaan pois perheryhmäkodista täytettyään 18 vuotta. Tilanteessa ei huomioida sitä, vaikka heillä tällöin olisi perheryhmäkotiin asumaan jääviä nuorempia sisaruksia, kuten sitaatin nuorella. Vanhempien puuttuessa, sisarukset ovat toisilleen usein ne kaikista tärkeimmät tukihenkilöt ja perhe. Lapsen etu olisi varmasti useimmiten yhdessä pysyvä sisarkatras, eikä järjestelmä tässä kohtaa palvele ilman huoltajaa tulevia sisaruksia, jotka ovat matkanneet yhdessä Suomeen tai tavanneet täällä jälkikäteen ja tukeutuneet toisiinsa turvapaikkaprosessin aikana ja sen jälkeen. Voi myös käydä niin, että sisarukset, jotka ovat tulleet Suomeen yhdessä ja päässeet samaan ryhmäkotiin turvapaikkaprosessin ajaksi, joutuvat erilleen siinä vaiheessa, kun ovat saaneet oleskeluluvan ja kuntapaikan ja siirtyvät perheryhmäkotiin. Se voi myös tarkoittaa uudelle paikkakunnalle muuttamista. Yhdellä haastatteleistani nuorista oli toisella puolella Suomea sisarus, jonka kanssa hän oli yhteydessä puhelimitse pari kertaa kuukaudessa. Eli käytännössä se, että Suomessa on sukulaisia tai sisaruksia, ei välttämättä takaa sitä, että ilman huoltajaa tullut nuori saisi elää tai viettää aikaa heidän kanssaan.

6.4. Huoli ja epävarmuus kotimaan tilanteesta, perheestä ja omasta tulevaisuudesta Suomessa

Neljäs haaste nuorten aikuisuuteen siirtymisessä on huoli ja epävarmuus. Otsikko on laaja ja sen käsitteet liittyvät niin nuoreen itseensä ja hänen tulevaisuuteen Suomessa, kuin myös nuoren lähtömaahan jääneeseen perheeseen ja sukulaisiin sekä kotimaan tilanteeseen yleensä. Huoli ja epävarmuus yleisvireinä, kaiken tekemisen taustalla, on tutkimukseni nuorille todellisuutta, eikä sitä näin ollen voi sivuuttaa. Epävarmuus lähtömaan tilanteen kehittymisestä, konfliktien vaikutuksista läheisiin ja kyvyttömyys auttaa konfliktialueille jääneitä läheisiä näyttäytyy nuorille erittäin kuormittavana.

Nuori: tällä hetkellä mul on paljon stressiä mun perheestä. Siellä en tiedä siellä [kotimaassa] on se tilanne on tosi vaikea ja on tosi huononut, sen takia mulla on paljon stressiä mä kokoajan ajattelen mun äidistä, koska hän on siellä yksin. En tiedä mitä tapahtuu, jos jotain tapahtuu mun äitille, mun kaksi siskoo on siellä, mitä he mitä tekee? Sen takia olen. Mut täl hetkellä mul on paljon stressiä.

Monet nuorista kertovat olevansa huolissaan kotimaan tilanteesta ja sinne jääneistä läheisistä. Ainoastaan kaksi tutkimukseen osallistuneista nuorista kertoi hieman siitä, minkälaista kotimaassa oli ja on elää. Eräs haastattelemani nuori kertasi minulle mitä hänen ystävänsä oli kertonut kotimaan tilanteesta.

Nuori: joo, hän sanoi ”mä näin ihan tosi kun mä meen shoppailemaan, ihmiset oli niinku kuolevat ja lapset oli nälkäisiä.” Se on tosi huono.

Sitaatti kertoo karua totuutta sodasta. Se voi tapahtua missä vain ja ihmiset joutuvat joko elämään sen keskellä tai pakenemaan. Nämä nuoret ovat aivan tavallisia nuoria ja ihmisiä, jotka ovat eläneet arkea sodan keskellä ja lopulta paenneet. Nuoren käyttämä sana ”shoppailla” kiteyttää lauseen ristiriitaisuuden. ”Shoppailu” kuvastaa mielestäni huoletonta, ehkä jopa pinnallista, ostosten tekoa, kun taas lause loppuu kuolemaan ja kärsimykseen. Se kuvastaa myös hyvin ajatustani näistä nuorista; he ovat ennen kaikkea nuoria, teini-ikäisiä yksilöitä. He ovat huolettomia, hauskoja, laiskoja, fiksuja, määrätietoisia ja ahkeria. Samalla heissä elää vahvasti myös huoli, suru, pelko, epätietoisuus tulevasta ja traumat menneisyydestä.

Nuori tulkattuna: et aina kun mä katon niinku uutisissa kyl siellä on niinku, ei oo yhtään rauhallista, et siel on niinku [ääri-liike] ja toisenkin niinku yhteisöjä ja kaikki, et se ei oo mitenkään turvallinen paikka. [...] Et mä toivon et siellä ei olis sotaa vuoden päästä et siellä ois turvallista ja et ihmiset vois elää ihan niinku rauhallista elämää siellä.

Nuorten tarinoissa nousi keskiöön yksi asia yli muiden; perhe. Perhettä kaivataan, perheestä ollaan huolissaan, perhe puuttuu. Suurin osa nuorista kertoi toivovansa perheen yhdistyvän tulevaisuudessa ja näistä valtaosa kertoi halustaan yrittää saada perhe Suomeen perheen yhdistämisen kautta. Yksi nuori kertoi olevansa tietoinen perheen yhdistämisen vaikeasta tilanteesta tämän hetken Suomessa, mutta toivoo kuitenkin sen tulevaisuudessa onnistuvan. Muut nuoret vaikuttivat optimistisimmilta sen suhteen, että saisivat perheensä Suomeen.

Linda: No mitä toiveita sul on tulevaisuuden suhteen, vaikka viiden tai kymmenen vuoden päähän?

Nuori: hmm mä toivon että mä asun mun perheen kanssa silloin. Puhh [puhaltaa ilmaa ulos/huokaus] ja...toivon että opiskelen tarpeeksi. En tiedä. Meillä se on, perhe on tärkein asia. Joo.

Nuori: [...] perhe on tosi tärkeä. Ehkä suomalaisille ei, koska he menevät erosi²³ kun he ovat 18. Mutta meidän kulttuurissa ei oo näin. Kun sä

²³ =muuttaa omilleen/pois lapsuudenkodista

menet naimisiin, meet erosi. Vaikka olet 30 vuotta, olet äidin kaa. Se on tosi tärkeää meille. Ja jos perhe ei oo ja kaikki on ihan sekaisin perheessä, lapsilla ei ole niin kun rauhallinen ajatus.

Kolme haastattelemistani nuorista kertoi heillä olevan sisaruksia Suomessa²⁴. Sisarukset voivat olla erittäin tärkeä tuki ilman huoltajaa tulleelle lapselle tai nuorelle, samalla kun se usein kulttuurisista syistä sitoo ja velvoittaa vanhempia sisaruksia huolehtimaan nuoremmista ja toimimaan ikään kuin näiden vanhempina. Samalla vanhempi sisarus myös sivuuttaa oman roolinsa ja tarpeensa lapsena.

Nuori: mä toivotaan että [nuorempi sisarus] pääsee, pyytää mun äiti tulee Suomessa. Jos mun äiti tulee mun ajatukset menee ihan vapaasti. Koska jos om ei kukaan tule ja minä olen heidän vanhempi, se on vaikea mulle. Ja en voi niinku olla rauhallisesti ja aina mulla tulee huoli mitä he haluavat, miten he tuntee, tunne, feel.

Puolet nuorista kertoi halustaan matkustaa kotimaahan. Näin varsinkin, jos perheenyhdistämisen kautta perhettä ei saada Suomeen. Tässä tapauksessa nuoret toivoisivat pääsevänsä kotimaahan mahdollisimman pian täytettyään 18 ja kun rahatilanne sen sallii.

Linda: miten sä luulet et sä oot yhteydessä sun perheeseen sit ku sä oot 18-vuotias?

Nuori: mä luulen silloin mä voin käydä [kotimaassa] esim

Linda: sä haluisit käydä siellä?

Nuori: joo haluan

Linda: joo, sit ku sä täytät 18 vai?

Nuori: joo, huomennaki mä haluan (hehe) mut en voi

Linda: nii, onks se silleen et te ette saa mennä niinku ennen, sit ku te täytätte 18 ni saa mennä?

Nuori: joo

Haastatteluista nuorten vastuuntunto perhettä kohtaan näkyy selkeästi. Nuoret kantavat huolta ja vastuuta sekä Suomessa olevista sisaruksista että kotimaahan jääneestä perheestä; sisaruksista, vanhemmista ja isovanhemmista. Nuoret puhuvat siitä, että

²⁴ Monia asioita en systemaattisesti ole kysynyt ja tämän takia pystyn ainoastaan raportoimaan niistä asioista, joista nuoret itse ovat valinneet kertovansa. Eli kun kerron että puolet (3/6) haastattelemistani nuorista kertoi heillä olevan sisaruksia Suomessa, ei tämä välttämättä tarkoita sitä, että lopuilla kolmella nuorella ei olisi sisaruksia Suomessa. Pelkästään sen, ettei se haastattelussa ole tullut puheeksi.

heidän täytyy opiskella ahkerasti, jotta heillä olisi tulevaisuudessa mahdollista tuoda perhe Suomeen. Näin nuoret kouluttautuvat, työllistyvät ja ansaitsevat rahaa, jota tarvitaan perheen yhdistämistä varten. Yksi nuorista myös toivoi taloudellisen tilanteensa 18-vuotiaana olevan sellainen, että pystyisi taloudellisesti auttamaan isovanhempiaan kotimaassa. Perheen ja kotimaan tilanteen lisäksi nuoret kantavat huolta omasta pärjäämisestään koulussa ja elämässä. Nuoret toivat esille myös omaan terveyteen, niin fyysiseen kuin henkiseenkin, liittyvän huolensa. Muutama nuori kertoi huolen tai menneiden kokemusten vaikuttavan myös psyykkiseen hyvinvointiin, unensaantiin ja nukkumiseen. Eräs nuori kertoi usein näkevänsä painajaisia.

Kysyessäni nuorilta, kenelle he puhuvat, kun heillä on huolia, ilmeet muuttuivat usein vakaviksi, tunnelma laski ja nuorten äänistä pystyi aistimaan liikituksen ja surun. Kaikkien kuuden haastateltavan yhtenäinen ajatus oli, ettei omista asioista, huolista tai ongelmista juuri puhuta kenellekään. Kysymykseeni ”Kenelle puhut, jos sinulla on huolia?” puolet (3/6) nuorista vastasi ”en kenellekään”. Neljäs nuori kertoi puhuvansa itsekseen, viides sanoi, ettei puhu paljoa, mutta jos puhuu niin jonkun kaverin kanssa. Kuudes nuori sanoi, että puhuu tulevaisuudessa parhaalle kaverille, jota ei vielä haastatteluhetkellä ollut olemassa. Yksi nuorista kertoi käyneensä terapeutilla, mutta ei kokenut hyötyneensä siitä, koska terapeutti vaan kuunteli eikä antanut neuvoja. Nuoren kertomuksen voi tulkita niin, että hän kokee hyödyllisenä sen, jos saa konkreettisia neuvoja. Sen takia hän puhuu mieluummin itsekseen kuin toiselle ihmiselle.

Linda: Kenelle puhut jos sinulla on huolia?

[Ennen kun nuori aloittaa vastauksen on hetken hiljaa ja vaisun oloinen, liikuttuu.]

Nuori tulkattuna: että viime vuonna kun mä olin yksin niin mä puhuin aika paljon niinkun itsekseni tai sit mä olin niinku meren tai sit niinku siellä jonnekin jossa on ranta niin siellä mä sitten puhuin.

Linda: mm nii. Et sä et puhunu kenellekkää toiselle ihmiselle? Vaan enemmän ittekses?

[Nuori ja tulkki: nyökkäyksiä]

Linda: joo. Öö onks sul vaikeet luottaa sit muihin ihmisiin?

Nuori tulkattuna: et ku muut ihmiset saattaa vaan niinku kuunnella eikä niinku ne ei tavallaan anna mitään neuvoja et mä kävin terapeutilla täs niinku juttelemassa mut se oli enemmän semmosta että mä juttelin ja se

kuunteli. Mut sit ku mä kävin siellä rannalla ja olin siellä ihan yksin ja ajattelin mun isää ja äitiä ni se oli niinku mulle enemmän sellasta rauhottavaa ku mikään muu.

Yksi nuorista kertoi, miten hänellä ei ole sopivaa ihmistä jolle puhua. Hän ei kokenut voivansa puhua huolistaan ohjaajille, koska he eivät voi täysin ymmärtää hänen tilannettaan. Nuori ei myöskään voinut puhua nuoremmille sisaruksilleen, koska koki, että hänen piti pysyä vahvana ollessaan nuorempien sisarustensa silmissä esikuva ja vanhempi. Muutama nuori kertoi halustaan löytää sopiva ihminen, jolle voisi puhua huolistaan. Tutkimukseni nuorilla on kaksinkertainen ongelma siinä mielessä, että heillä on paljon ikäviä kokemuksia, traumoja ja huolia, usein paljon enemmän kuin kantaväestön nuorella keskimäärin. Samaan aikaan tutkimukseni nuorilla on vähemmän, jos ollenkaan, luotettavia ihmisiä ympärillään, joille voisi kertoa tuntemuksistaan avoimesti. Kokemukseni perusteella uskon, että tämä on valitettavan yleinen ongelma juuri ilman huoltajaa tulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille, joilta usein puuttuu läsnä olevien vanhempien, perheen ja läheisten ystävien tuki. Turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten on yleensä myös vaikeampi luottaa uusiin ihmisiin ja viranomaisiin, menneisyyden huonojen kokemusten takia. Ni Raghallaigh ja Gilliganin (2009) ovat tutkimuksessaan eritelleet kuusi selviytymiskeinoa (ks. Kuva 3), joita yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat käyttävät. Selviytymiskeinoihin kuuluu itsenäisesti toimiminen ja epäluottamus. (Mt., 1-9.) Luottamuspula korostuu, jos nuori kerran on luottanut esimerkiksi perheryhmäkodin ohjaajaan ja sittemmin kokenut, että luottamus on jostain syystä petetty.

Linda: Kenelle puhut jos sinulla on huolia?

Nuori: en kenellekkään

Linda: et kenellekkään?

Nuori: joo

Linda: toivoisit sä et sit ku sä oot 18, et ois joku semmonen kenelle sä voisit puhua?

Nuori: en tiedä

Linda: mm. Onks sun vaikee luottaa ihmisiin, et sä et sen takii puhu?

Nuori: mm joo tämä on se

Linda: on vaikee luottaa? Joo. Entä onk-

Nuori: esimerkiksi tässä täällä, joku ohjaaja sanoi...ääh...-ei mitään! Ei ei [nuori naurahtaa hieman vaivautuneesti]

Linda: et haluu?

Nuori: mä luotin jonkun ohjaajan ja sitten... -tai ei mitään!

Linda: et haluu kertoa?

Nuori: joo

Linda: okei

Nuori: se on mennyt.

Yksi haastattemistani nuorista kertoi ensin, että hänellä on paljon kavereita ja sitten ettei puhu kenellekään huolistaan. Tutkimukseni nuorten kaverisuhteet eivät siis perustu huolien ja murheiden jakamiseen, vaan muihin asioihin, kuten yhdessä oleiluun ja ”hengailuun”. Kyseinen nuori ei osannut sanoa, mikäli hän 18-vuotiaana puhuu huolistaan; ehkä kertoo jollekin, ehkä ei. Nuoren on vaikea puhua huonoista asioista ja toteaa lopuksi, että ”mä en vaan osaa”. Samainen nuori kertoi, että avun pyytäminen ja vastaanottaminen on hänelle erittäin vaikeaa. Hän haluaa mieluiten itse ratkaista ongelman, ennemmin kuin pyytää apua. Ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten ystävyysuhteet on todettu usein olevan pinnallisia. Nuorella ei välttämättä ole hyvää ja luotettavaa ystävää, vaikka hänellä olisi paljon tuttuja. Myös suomalaisiin tutustuminen on nähty vaikeana ja moni pakolaisnuori toivoisi itselleen suomalaisia ystäviä. (Björklund 2014, 71-74.)

7. Ilman huoltajaa tulleiden nuorten toimijuus – haasteet ja mahdollisuudet

Nelinkertaisen haasteen lisäksi tarkastelen tutkimusaineistostani pakolaisnuorten toimijuutta. Olen ollut kiinnostunut siitä, miten nuorten toimijuus ilmenee heidän kuvauksissaan elämästään ja tulevaisuudestaan. Haasteista huolimatta, nuorilla on kyky vaikuttaa omaan elämäänsä ja sitä haluan tässä luvussa tuoda esiin.

Haastattelurungossani ei ollut suoraa kysymystä toimijuudesta, emmekä me näin ollen ole haastateltavien kanssa keskusteltu aiheesta varta vasten. Toki muutama kysymys sivuutti toimijuutta ja niiden vastauksista olen voinut vetää tiettyjä johtopäätöksiä. Suurin osa nuorten toimijuuden tarkastelustani on kuitenkin heidän muusta puheesta

peilautuvaa. Halusin kiinnittää huomiota siihen, miten nuoret puhuvat tulevaisuudestaan ja omasta osastaan siinä. Tarkastelen, mitä sanoja ja käsitteitä nuoret käyttävät ja puhuvatko nuoret itsestään aktiivi- vai passiivimuodossa, esimerkiksi ”minä *teen X*” tai ”minulle *tapahtuu X*” (vrt. Näre 2017). Tämä on tietenkin omassa tutkimuksessani haastavaa, koska nuoret eivät käytä omaa äidinkieltään haastatteluissa ja kuten jo totesin, tulkkaukset eivät mielestäni olleet aukottomia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että monta kohtaa, jossa olisi voinut tulkita jotain, on pitänyt jättää tulkitsematta. On ollut epäselvää, onko asia juuri niin kuin se on sanottu vai onko kyseessä kenties huono sanavalinta, kielioppivirhe, väärä tulkinta, virheellinen tulkkaus tai tulkin oma tulkinta. Olen kuitenkin valinnut tarkastella nuorten toimijuutta, tutkimukseni asettamissa rajoissa ja alla tulen esittelemään tekemiäni huomioita.

Yleisesti koin, että nuoret olivat oman elämänsä subjekteja. Analyysini alussa jaottelin nuoret karkeasti aktiivisiin ja passiivisiin toimijoihin, jolloin ainoastaan yksi oli selkeästi aktiivinen ja kaksi koin passiiviseksi. Jälkimmäiset saatoinkin kuitenkin sekoittaa surumielisyyteen tai vähäpuheisuuteen. Tutkiessani litteroituja haastatteluja tarkemmin, huomasin, että näillä oman jaotteluni ”passiivisilla” ja ”neutraaleilla” nuorillakin oli haaveita, suunnitelmia, huolia ja selviytymiskeinoja, joita he käyttivät. Pakolaisnuorille tulevaisuudensuunnitelmat eivät ole itsestäänselvyksiä, vaikka ne minulle länsimaalaisena, ylempään keskiluokkaan kuuluvana tutkijana näyttäytyisivät sellaisina. Näin ollen tuon tässä luvussa esiin nuorten tulevaisuudensuunnitelmia, muun muassa kouluun, työhön ja talouteen liittyviä аспектеja juuri siitä syystä, että huomasin tässä ristiriidan omassa ajatusmaailmassani. Näillä asioilla on merkitystä minusta riippumatta ja vaikken niitä alkuun osannut nähdä.

Käyttämäni *Tulevaisuuden muistelu* -menetelmä muodostuu kolmesta osasta; 1) miltä tilanne näyttää tulevaisuudessa, jonkun tietyn ajan päästä, 2) mitä henkilö on itse tehnyt päästäkseen siihen tilanteeseen ja minkälaista apua hän on saanut ja 3) mitkä asiat huolestuttivat henkilöä ”silloin vuosi sitten”? Varsinkin toinen kohta, joka keskittyy haastateltavan omaan toimintaan, on toimijuuden analyysin kannalta kiinnostava. Tärkein ja myös yleisin nuorten haastatteluissa esiin noussut keino saavuttaa unelmat omalla toiminnalla, on opiskella ahkerasti. Mahdollisimman hyvä suomenkielentaito ja menestyminen opinnoissa koetaan kaikista tärkeimpinä välineinä toteuttaa haaveet. Ahkera opiskelu auttaa nuorta valmistumaan esimerkiksi ammattiin nopeasti,

pääsemään työelämään ja tienaamaan omaa rahaa. Se on siis myös keino vaikuttaa omaan tulevaisuuteen. Tämä on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jossa on todettu, että pakolaistaustaiset nuoret ovat erittäin motivoituneita oppimaan suomenkieltä, opiskelemaan ja työllistymään (esim. Björklund 2014, 83). Kaikki haastattelemani nuoret ajattelevat ensisijaisesti opiskelevansa 18-vuotiaina ja jatkavansa opintoja peruskoulun jälkeen. Puolet nuorista (3/6) kertoo suunnitelmistaan käydä toisen asteen koulutus, joko ammattikoulun tai lukion muodossa, kun taas loput kolme kertovat suunnitelmistaan käydä toisen asteen lisäksi kolmannen asteen koulutus, joko ammattikorkeakoulun tai yliopiston muodossa. Kaikilla haastattemistani nuorista on yksi tai useampi toiveammatti, joihin haluaisivat opiskella ja valmistua. Toiveammattit, jotka nuoret mainitsivat, olivat tunnettuja, legitiimejä ja suhteellisen stereotyyppisiä ammatteja; rekkakuski, räätäli, sisustussuunnittelija, lähihoitaja, palomies, poliisi ja lääkäri x2. Yhdellä nuorella oli hyvin selkeä suunnitelma opiskella lääkäriksi, kun taas toinen mainitsi kolme hyvin erilaista ja eritasoisia koulutuksia vaativaa toiveammattia; rekkakuski, poliisi ja lääkäri. Suurimmalle osalle nuorista toiveammatti ei ollut ehdoton. Usea nuori vastaa kysymykseen ensin ”en tiedä” tai jotain vastaavaa ja vasta sitten kertovat ideoistaan.

Nuori: ehkä silloin mä oon lukiossa, opiskelen jotain

Linda: mitä sä haluisit sit lukion jälkeen opiskella?[oletan että haluaa jatkaa opintoja]

Nuori: en miettiny mutta mua kiinnostaa kyl palomies

Linda: palomies joo

Nuori: joo se on vähän vaikeaa

Linda: mut se on ihan mahdollista

Nuori: joo. Musta ei tule lääkäri tai insinööri.

Linda: okei

Nuori: joo. Koska mua ei kiinnosta lääkkeet ja mua ällöttää jotenki

Linda: mm ällöttää?

Nuori: joo

Linda: joo (hehe) mut palomies ois hyvä.

Nuori: joo

Yllä oleva sitaatti kuvastaa hyvin nuoren ehkä hieman naiivia kuvaa työelämästä ja sen stereotyyppisistä ammateista; palomies, lääkäri ja insinööri. Toisaalta nuori tiedostaa kuitenkin sen, ettei pelastusopistoon pääse helposti opiskelemaan. Nuori puhuu tästä lisää myöhemmin haastattelun aikana ja kertoo, että pitäisi ruveta treenaamaan enemmän, että pääsee kouluun. Nuori myös tietää mitä ei halua. Pelastajan opintoihin kuuluu kuitenkin myös ensihoitoa ja sairaankuljetusta, joka on hieman ristiriidassa nuoren puheiden kanssa. Harva teini-ikäinen kuitenkaan tietää, mitä kaikkia eri koulutusmahdollisuuksia on ja mitä ne sisältävät.

Nuoret suhtautuvat vaihtelevasti kouluun. Monet nuorista painottivat opiskelun tärkeyttä tulevaisuutensa kannalta sekä haluavat panostaa koulunkäyntiin ja pitävät tätä tavoiteltavana ainakin ajatuksen tasolla. Nuorilla on usein myös kova paine pärjätä. Heillä on huoli perheestä ja perheen yhteisestä tulevaisuudesta. Nuoret voivat ajatella, että he ovat perheen viimeinen oljenkorsi parempaan elämään. Usein myös nuoren tulo Suomeen on vaatinut paljon ponnisteluja ja taloudellista panostusta perheeltä. Näin nuoret kokevat olevansa velvollisia olemaan ahkeria ja pärjäämään hyvin koulussa. Se ei kuitenkaan vieraalla kielellä ole helppoa ja nuori voi vaatia itseltään enemmän, kun mitä olisi kohtuullista. Alla esimerkki haastattelusta, jossa puhuttiin nuoren kanssa siitä, mitä hän murehtii tai stressaa tällä hetkellä.

Nuori: ja koulusta myös. Minä opiskelen tosi paljon ja minä haluan että minä saan enemmän arvosanaa, mutta minä sain tosi vähän. Että ehkä minä en pääse lukioon tai yliopistoon tai ammattikouluun.

Linda: nii sitä sä stressaat myös

Nuori: joo sen myös koska minä opiskelen tosi paljon että mä haluan että tulevaisuus mä käyn lukion. Mutta jos minulla on sellainen arvosana ehkä minä en pääse. Ja mulla on se mun äitistä. Kaksi asiaa mistä minä, mul on paljon stressiä.

Nuoret uskoivat pystyvänsä oppimaan suomen kielen hyvin ja pitivät sitä tärkeimpänä yksittäisenä taitona Suomeen sopeutumisen ja hyvän tulevaisuuden kannalta. Kielen oppimisella on myös suora yhteys nuoren toimijuuteen, joka vahvistuu kielitaidon myötä. Usko omaan kielitaitoon ei aina ollut vahva. Yksi nuorista mainitsi koulun syyksi omasta mielestään heikkoon kielitaitoonsa. Nuori kertoi tämän johtuvan siitä, että aikuislukiossa oppii huonommin suomen kieltä kuin peruskoulussa, koska siellä

käytetään enemmän englantia. Kyseinen nuori ei uskonut haastattelun aikaan omiin kykyihinsä, vaikka tein haastattelun suomeksi ja nuori puhui mielestäni verrattain selkeää ja hyvää suomen kieltä. Nuori kuitenkin luotti kykyynsä oppia tulevaisuudessa. Yleisesti usko omaan kykyyn oppia on haastattelemini nuorten keskuudessa todella vahva. Alla kahden nuoren ajatuksia kielestä ja sen tärkeydestä.

Nuori: mm on tärkeää, koska sinä olet joku maassa, kaikki puhuu suomea ja sä et osaa mitään. Se on pakko että opit. Ja pystyt huolehtimaan kaikki asiat.

Nuori tulkattuna: mä ajattelen että täytyy niinku koulussa opiskella ahkerammin tai sit niinku jos mä haluisin opiskella ahkerammin ni sit ois varmaan semmonen hyvä niinku tapa et mä oppisin niinku suomenkielen paljo paremmin ja sit niinku tosi moni muuki ovi niinku avautuis mulle paljo helpommin että se niinku suomenkielen osattua ni sit se on paljo helpompaa se elämä.

Vaikka nuorilla on edellä mainittuja haaveammatteja tai ajatuksia siitä, minkälaista työtä haluisivat tulevaisuudessa tehdä, suurin osa on kuitenkin avoimia kaikenlaiselle työlle ja ovat sen suhteen joustavia. Varsinkaan kesätyöhön ja opintojen ohessa tehtävään työhön ei ole suuria kriteerejä. Puolella nuorista ei ole mitään väliä millaista työtä he tekevät esimerkiksi kesälomilla ja muilla vapailla, ja puolella nuorista ei ole mitään absoluuttisia vaatimuksia työpaikkojen suhteen. Nuoret vaikuttavat nöyriltä työn suhteen, ”jos löytyy” ja ”jos on tarjolla” jotain, nuoret ottavat sen ilomielin vastaan. Yhdellä nuorella on ajatus siitä, minkälaisesta kesätyöstä voisi pitää:

Nuori tulkattuna: semmonen paikka jossa voi auttaa ihmisiä tai semmonen paikka jossa myydään esim jotain lippuja tai jotain semmosta niinku. Semmoses työpaikas.

Työnteon kautta nuoret ansaitisivat myös rahaa, sosiaaliturvan lisäksi tai tilalle, joka myös vaikuttaa toimijuuteen. Kysyin nuorilta, miten he näkevät oman taloudellisen tilanteensa tulevaisuudessa, kun ovat muuttaneet pois perheryhmäkodista; mihin nuoret käyttävät rahaa ja mihin he säästävät rahaa? Niin kuin ylempänä mainitsin, yksi nuorista toivoi rahatilanteen olevan sellainen, että pystyisi auttamaan perhettä ja isovanhempiaan kotimaassa. Toinenkin nuori pohti rahankäyttöään ja toivoi osaavansa käyttää sitä järkevästi, säästää eikä tuhлата niin paljoa. Muutama muu nuori ei usko pystyvänsä säästämään rahaa.

Linda: onks sul joku asia mihin sä vaik haluisit säästää rahaa tai niinku onks sul jotain tiettyy?

Nuori: mm mä en osaa säästää rahaa oikeesti

Linda: et? Okei. Sä käytät kaikki mitä tulee, ni kaikki menee?

Nuori: joo. Täl hetkellä ku mä saan rahaa mä meen shoppailemaan.

Linda: mm joo

Nuori: ja ravintolaan varmaan, joo

Linda: luuletsä et on sama tilanne sit ku sä oot 18?

Nuori: silloin mun pitäis säästää, mä luulen niin [molemmat nauraa] sillon on vaikeampi tilanne.

Kulutustarvikkeiden ja palvelujen ostaminen sekä oman rahan käyttäminen lisäävät vapautta ja toimijuutta ja luovat nuorissa varmasti myös mielihyvän, ”normaaliuden” ja yhteenkuuluvuuden tunnetta muihin nuoriin. Ulkonäkö ja muodikkaat vaatteet vaikuttavat olevan haastattelemilleni nuorille aivan yhtä tärkeitä kuin kenelle tahansa muullekin nuorelle.

Neljä kuudesta nuoresta mainitsee oman auton tai ajokortin tulevaisuuden haaveiksi ja uskoo säästävänsä ja käyttävänsä niihin tulevaisuudessa rahaa. Nuorten vastaukset eroavat toisistaan siinä mielessä, että yksi saattaa vaan mainita sivulauseessa ”jos minulla olisi oma auto...”, kun taas toinen kertoo käytännön suunnitelmastaan käydä autokoulu tai toiveestaan omaan autoon.

Nuoret ajattelevat käyttävänsä rahaa täysi-ikäisenä ihan tavallisiin asioihin ja joihinkin spesifimpiin menoihin, niin kuin; ruokaan x3, vaatteisiin x3, pesuaineisiin, kattilaan, paistinpannuun, kodintavaroihin, kuntosaliin, jalkapallo-harrastukseen, maksullisiin tietotekniikka-kursseihin ja vapaa-ajan viettoon. Yllämainitut on suoria esimerkkejä siitä mitä nuoret mainitsivat. Osa vastauksista saattaa kuulostaa oudolta, mutta on todella tärkeä ymmärtää, että rahaa kuluu myös yllättävän paljon ihan tavallisiin kodintarvikkeisiin, jotka kaikkien on hankittava, esimerkiksi juuri kattiloihin ja paistinpannuihin. Ylipäänsä nuorten oli vaikea vastata sen tarkemmin talouskysymykseen, yksi nuorista toteaakin avoimesti, ettei tiedä mistä täysi-ikäisenä saa rahaa.

*Nuori: raha-tilanne...mm...oikeesti mä en tiedä [molemmat nauraa]
Ehkä... [mieltii] Mistä me saadaan rahaa kun me ollaan 18? En minä
tiedä! [molemmat nauraa]*

Aina nuorelle ei siis ole selkeää, mitä tulevaisuudessa ja aikuisuuden kynnyksellä tapahtuu ja mitä itse voi tehdä omien suunnitelmien eteen tai sen eteen, että asiat olisivat mahdollisimman hyvin tulevaisuudessa. Seuraavan otteen nuori oli haastatteluhetkellä 16-vuotias.

*Linda: no mitä sä oot itse tehny et sä oot päässy tällaseen määränpäähän?
Mitä sä oot ite tehny niinku sen eteen et asiat on sit hyvin ku sä oot 18?*

*Nuori: mm mä en tiedä mitä pitää tehdä [nauraa] et asiat voisi olla hyvin,
mä en tiedä?*

Linda: mm no sä sanoit esimerkiks et sun pitää opiskella ahkerasti

Nuori: joo mä opiskelen

Linda: se on ainaki yks mitä sä voit itse tehdä

Nuori: joo, mitä muuta pitää tehdä? [molemmat nauraa] mä en tiedä?

Nuoren tietämättömyys ei kuitenkaan mielestäni ole mikään merkki heikosta tai passiivisesta toimijuudesta, vaan enemmänkin nuoruudesta ja siihen kuuluvasta tietämättömyydestä; on ymmärrettävää olla tietämätön siitä, mitä ”pitää” tehdä. Vaikka kyseinen nuori oli jo haastattelun aikana kertonut monta asiaa, mitä aikoo 18-vuotiaana tehdä ilman, että ehkä yhdisti niitä yllä olevaan kysymykseen; pitää käyttää rahaa järkevämmiin, siivota, tehdä ruokaa, opiskella ahkerasti, olla mukava ihminen ja haaveilla ammatista.

Kysyin myös nuorilta omaan toimintaan liittyviä tarkentavia kysymyksiä. Yksi näistä liittyi oman toiminnan muuttamiseen. Puolet nuorista ei osannut vastata kysymykseen oman toiminnan muuttamisesta. He vastasivat ”ei oo, tosi vaikee sanoo”, ”mm en tiedä, en ajattele sitä” ja ”ehkä en”. Kysymystä oli vaikea ymmärtää tai siihen ei osattu vastata. Toimijuutta on toki myös toisteinen toimijuus, se että valitsee olla tekemättä mitään muutoksia vallitsevaan tilanteeseen (Emirbayer&Mische 1998, 11). Kaksi nuorta toivoi pystyvänsä muuttamaan omaa käytöstään muita ihmisiä kohtaan mukavammaksi. Yksi toivoo, ettei hermostuisi niin nopeasti, vaan että osaisi tulevaisuudessa reagoida rauhallisemmin haastavissa tilanteissa. Toinen nuori toivoi, että elämässä olisi

vähemmän stressiä tulevaisuudessa, jolloin olisi myös helpompi olla mukava ja muitakin ihmisiä auttava kanssaihminen.

Linda: Ootsä tietosesti muuttanu jotain tapaa toimia, niinku sit vuoden päästä, mitä sä nyt vaik ajattelet et että tätä sun pitäis muttaa?

Nuori tulkattuna: et ainaki se että kun olin, nyt on niinku ollu niin paljon stressii, voi olla että mä oon vaikka vähä äkkipikainen, mä tavallaan oon puhunu ihmisille niinku rumasti. Ni sit se on semmonen asia mitä mä haluisin niinku muuttaa. Ja tekee, sit vuoden päästä ei oo niin paljo stressii, ni sit on niinku vapaampi mieli, ni vois sitte käyttäytyy myös, tai puhua nätimmin niinku muille ihmisille.

Linda: joo. Joo hmm onks jotain muuta mitä sä haluisit muuttaa siihen mennessä?

Nuori tulkattuna: et auttais enemmän niinku ihmisii, ne ketkä tarvitsee apua, nii ehkä siinä voisin auttaa heitä enemmän, et oisin parempi ihminen.

Monet nuorista tavoittelee sitä, että olisivat hyviä, mukavia ja parempia ihmisiä. Oli ilo huomata, että nämä nuoret osaavat tarkastella omaa toimintaansa ja käyttäytymistään rehellisesti ja kriittisesti. Nuoret näkevät, että moni asia on oman vaikutuspiirin sisällä.

Nuori: yksi sana mun isä sanonut mulle kun olen pieni lapsi että mä kuuntelin häntä, hän kerto mulle; jos sä haluat, sinä voit tehdä asioita. Jos sinä et halua, sinä et voi. Minä aina kuuntelen sitä ja minä yritän paljon.

Toimijuus näkyy nuorten puheessa muun muassa niin, että he ottavat vastuun ja yrittävät itse. Nuoret painottavat oikeiden valintojen tekemistä, parhaansa yrittämistä ja velvollisuuksien hoitamista. Oikeiden valintojen tekeminen ei aina ollut helppoa.

Linda: No miten sä selviit näist ongelmista? Onks sul jotain tapoja?

Nuori: ei

Linda: ei. Sä sanoit aiemmin et sä rukoilet. Onks sul jotain muita? Puhut sä jollekki tai...

Nuori: ei...mm ehkä mm viisi viikkoa mä itse menin ostaa kun olin 18, mulla oli tosi surullinen ajatus ja mä menin ostaan tupakoita. Ja jos esimerkiks äiti oli tässä, mull- mä pelkään et äidille että, vaikka olen tosi vanha, mä pelkään äidille että hänen mieli tosi surullinen. Nyt mä ajattelin ”ei, hän ei oo tässä” ja ei kukaan on niinku mä voin puhua heidän kaa. Mulla tuli tyhmä asia, mä tiedän se ei oo hyvä, mutta joskus

kun olen oikeesti tosi, en pääsen tehdä mitään ja mä meen tupakan, ei kukaan tiedä.

Linda: mm nii, et sillee sä- rauhottaaks se sua? Se tupakanpoltto.

Nuori: mm ehkä, en tiedä.

Edellä oleva ote nuoren haastattelusta kuvaa mielestäni hyvin sitä keinottomuutta, jonka aistin monen tutkimukseni nuoren kokevan. Nuoret voivat pahoin, mutta heillä ei ole tarpeeksi keinoja sen ilmaisuun tai käsittelemiseen. Pahan olon purkamiseen muutama nuori kertoi esimerkiksi rukoilevansa, piirtävänsä ja kirjoittavansa, mutta yleisesti ottaen keinoja oli liian vähän. Vaikuttaa siltä, että yllä olevan sitaatin nuori tupakoi monen mahdollistavan tekijän takia; hän on täysi-ikäinen ja saa laillisesti itse ostaa tupakkaa kaupasta eikä vanhempia ole lähettyvillä estämässä tai paheksumassa tupakanpolttoa. Lisäksi tupakoinnista annetaan kuva rauhoittavana, lohduttavana ja ehkä hieman kapinallisena toimintana. Nuori tietää, ettei tupakointi ole hyvä asia; se on ”tyhmä asia”, mutta samalla se on mahdollista. Kun nuori on surullinen, hänellä ei ole ketään kenen kanssa voisi puhua eikä hän pääse minnekään, hän käy tupakalla eikä kukaan tiedä siitä.

Yksi tärkeä keino, jonka nuoret nostivat esille, on pysyä poissa ongelmista. Nuoret ottivat itse puheeksi juuri päihteidenkäytön ja ”väärän polun valitsemisen”. Vaatii nuorelta itsekuria pysyä päihteettömänä, kun monet muut ikätoverit ja ystävät juhlivat, juovat alkoholia ja polttavat tupakkaa. Nämä kaksi kuitenkin nuorten mielestä myös tukevat toisiaan, eli jos ei käytä aikaa ”turhiin asioihin” on enemmän aikaa opiskella ahkerasti.

Linda: Okei eli ollaan siellä vuoden pääst keväässä 2018 ja asiat on aika hyvin. Mmm mitä sä oot itse tehny päästäkses tällaseen määränpäähän?

Nuori tulkattuna: ensin mä olen opiskellut. Et mä oon niinku yrittäny paljon elämää, et en oo niinku tuhlannu mun aikaa, et mä en oo käyny niinku polttamas tupakkaa tai niinku juomassa että, kavereita oon sit nähny sillon niinku vapaa-ajallani. Se ois varmaan se.

Linda: käyks sun monet kaverit niinku juhlimassa tai polttaa tupakkaa tai tekee tollasta mitä sä sit niinku tietosesti päätät et sä et mee tekee sellasta?

Nuori: joo- aah [naurahtaa ja jatkaa omalla äidinkielellään]

Nuori tulkattuna: okei et sillon kun me oltiin [toinen kaupunki] ni kyl siel oli niinku muita niinku ihmisii ketkä sit kävi ulkona ja polttamassa ja sit juomassa mut mä en, mä oon niinku itse enemmän opiskellu, mä oon kehittäny niinku mun suomenkieltä. Mä oon käyny niissä suomenkielisissä kokeissa ja mä oon päässy niistä läpi, ni mä alotan sit niinku peruskoulun, mut toiset on vielä niillä niinku valmentavilla luokilla et ne menee opiskella suomenkieltä.

Linda: mm eli se et sä oot opiskellu ahkerasti on tuottanu tulosta?

Nuori: joo, joo kun minä näin että he tuhlataa aikaa minä en käy heidän kanssa ulkona, joskus minä käyn kun mulla on ikävä.

Linda: ikävä? Niinku kavereita?

Nuori: ei, se mun mul on paha olo, sit minä käyn heidän kanssa ulkona.

Linda: nii

Nuori: mutta olen kotona ja opiskelen ja katson Youtuben se suomenkieliohjelma.

Linda: joo okei tarkotatsä et sä käyt juomas alkoholi ku sul on paha olo...

Nuori: ei ei

Linda: ...vai tapaamas kavereita ku sul on paha olo?

Nuori: kun olen kokoajan kotona mul on ikävä mun perhe ja mul on paljon ajatus ja paljon stressiä ja minä käyn heidän kanssa ulkona ja retkillä. Ja sen jälkeen kun he juovat ja he polttavat minä en tee.

Linda: mm joo et niitten seura saa vähän helpottaa sitä pahaa olo?

Nuori: joo

Sitaatissa näkyy, paitsi käytännöntekeiden ja -suunnitelmien kautta ilmenevä toimijuus, myös nuoren toimijuus suhteessa tulkkiin. Nuoren suomen kieli oli jo niin hyvä, että tulkin käyttö oli ajoittain kyseenalaista. Hyvästä kielitaidostaan johtuen, nuori ohitti usein tulkin vahingossa tai tahallaan ja vastasi suoraan minulle suomeksi. Kyseisessä haastattelussa koin, että tulkki ja nuori ajoittain ”kilpailivat toimijuudesta”. Nuori ohitti usein tulkin ja näin omisti toimijuutensa, kun esimerkiksi halusi itse selittää jonkun asian jota en täysin ymmärtänyt tulkkauksen kautta tai kysyi minulta suoraan mitä minä kysymyksellä tarkoitin. Muutaman kerran nuori rupesi myös vahingossa vastaamaan suomeksi, yllä olevan sitaatin tapaan. Tulkki taas saattoi käydä minusta riippumatonta keskustelua nuoren kanssa ja sen jälkeen palata minuun päin vain parilla sanalla, tai kysyä nuorelta jotain itsenäisesti. Eli tutkijana minäkin koin välillä toimijuuteni ja

asemani riistettävän tulkin kanssa työskennellessäni. Samalla tulkki riistää nuorenkin toimijuuden päättämällä nuoren puolesta, mikä on keskeistä nuoren ja hänen välisessä vuoropuhelussa, sen sijaan että tulkkaisi vuoropuhelun kokonaisuudessaan.

Juvonen (2015) käsittelee väitöskirjassaan syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden rakentumista. Juvonen (2015, 168-182) on analyysinsä pohjalta nimennyt neljä toimijuuden ulottuvuutta näissä nuorissa, nimittäin 1) ohipuhuttu toimijuus, 2) uhmakas ja vaativa toimijuus 3) systeemikriittinen toimijuus ja 4) väistelevä toimijuus. Kun toimijuus tulee ohitetuksi tai *ohipuhutuksi* nuoren valinnanvapautta ja toimijuutta rajataan. Juvosen esimerkissä nuorta rohkaistaan kertomaan mielipiteensä (ei halua asua soluasunnossa) vaikka sillä ei ole merkitystä lopputulokseen (ainoastaan soluasuminen tarjolla). Oteessa painotetaan nuoren omaa valintaa, vaikka kyseessä on valinta epämieluisan asumismuodon ja ei minkään asunnon välillä. Näin nuoren toimijuutta näennäisesti tuetaan, vaikka sen toteutuminen on vähintään ristiriitaista. (Mt., 168-172.) Toimijuus voi ilmetä myös *uhmakkaana ja vaativana*. Juvosen esimerkissä nuori kohtaa vahvaa kontrollia edunvalvojan ja muiden työntekijöiden taholta mutta saa siitä huolimatta hyvin äänensä kuuluviin sekä neuvoteltua ja vaadittua itselleen väljemmän maksatuskäytännön. (Mt., 173-176.) *Systeemikriittinen* toimijuus ilmenee kovaäänisenä kritiikkinä yhteiskunnallisia rakenteita kuten palvelujärjestelmän käytäntöjä kohtaan. Juvonen toteaa, että turhautuneisuus ja kamppailu usein leimaavat syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuutta, rakenteiden ja käytäntöjen rajoittaessa sitä. Näiden sääntöjen ja rajoitteiden tunnistaminen ja kyseenalaistaminen onkin nähty tärkeänä toimijuuden ulottuvuutena. (Mt., 176-179; viitattu Davies 2004, 41.) *Väistelevä toimijuus* näyttäytyy Juvosen esimerkissä motivaation puutteena nuorelle esitettyjä vaihtoehtoja kohtaan. Nuorella on omat intressinsä ja osaa tarvittaessa asettaa rajansa. Työntekijöiden arvion ja yhteiskunnan odotusten mukaan nuoren tulisi kuitenkin olla töissä tai koulutuksessa ja näin ollen nuoren intohimon kohde nähdään ainoastaan toissijaisena harrastuksena. Nuoren toimintastrategia on osallistua viranomaisten tapaamisiin muttei kuitenkaan hakeudu hänelle suositeltuihin koulutuksiin tai työllistäviin toimenpiteisiin. (Mt., 179-182.)

En voi tutkimuksessani täysin soveltaa Juvosen nelijakoa, koska en tutkijanroolissani ollut nuorten toimijuudelle selkeästi esteenä kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijänä tai

muuna viranomaisena olisin voinut olla. Näin ollen toimijuuden muodot näyttäytyvät rajallisina tutkimusaineistossani. Pystyin kuitenkin tunnistamaan yhden selkeän toimijuuden ulottuvuuden omista haastateltavissani ja heidän kertomuksissaan. Koin puolet nuorista ainakin ajoittain systeemikriittisiksi toimijoiksi (Juvonen 2015, 176-179), heidän puhuessaan perheryhmäkodista ja sen ohjaajista, viranomaisista ja muista asioista joihin he eivät olleet tyytyväisiä. Näen nuorten tyytymättömyyden ja epäreilouden kokemukset erittäin tärkeinä. Olen kiitollinen siitä, että nuoret jakoivat näitä negatiivisiakin kokemuksiaan kanssani, mutta ennen kaikkea olen iloinen siitä, että nuoret ylipäänsä kokevat näitä tunteita. Se kertoo mielestäni paitsi siitä, että nuoret eivät ole uhriutuneet, passivoituneet tai turtia itseensä kohdistuville vääryyksille, myös siitä, että he ovat nimenomaan nuoria ja nuoruuteen kuuluu myös kapinoiminen ja asioiden kyseenalaistaminen. Ja kuten yllä todettiin, sääntöjen ja rajoitteiden haastaminen on tärkeä toimijuuden osatekijä.

8. Yhteenvetoa ja pohdintaa

Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat on kansainvälisessä tutkimuksessa kuvailtu erityisen haavoittuvaisessa asemassa olevaksi ihmisryhmäksi. Nämä lapset ja nuoret elävät ainutlaatuisessa elämäntilanteessa, jossa ovat ilman vanhempiaan hakeneet turvapaikkaa vieraasta maasta ja joutuvat odottamaan turvapaikkapäätöstä, ilman mitään takuita sen kestosta tai lopputuloksesta (Kauko 2015, 35). Haavoittuvaisuuteen liitetään monesti myös uhriuden käsite. Samaan aikaan lasten oma kokemus ja näkökulma tästä on usein jätetty tutkimuksissa pimentoon (Wernesjö 2012, 504-505). Olen halunnut tutkielmani kautta kyseenalaistaa käsitystä näistä nuorista passiivisina uhreina. Viime aikoina on kuitenkin kiinnitetty entistä enemmän huomiota pakolaisnuorten resilienssiin ja selviytymiskeinoihin (esim. Ni Raghallaigh & Gilligan 2009). Myös osallisuuden kokemuksia (esim. Kauko 2015) on tutkittu yhä enemmän. On ymmärretty, että pakolaisnuoret ovat haavoittuvaisuuden lisäksi myös vahvoja oman elämänsä subjekteja (ks. Mt).

Pro gradu -tutkielmani päätehtävä oli selvittää, miten Suomeen ilman huoltajaa tulleet, oleskeluluvan saaneet nuoret kokevat elämäntilanteensa ja tulevaisuutensa. Olen tutkimustani varten haastatellut kuutta pakolaisnuorta *Tulevaisuuden muistelu* –menetelmää käyttäen. Tutkimusprosessin alkuvaiheessa inspiroiduin Ni Raghallaigh & Gilliganin (2009) aktiivisen selviytymisen mallista. Minua puhutteli etenki ajatus siitä,

että nuoret nähdään lähtökohtaisesti selviytyjinä, uhrien sijaan. Halusin ennen kaikkea nähdä nuoret subjekteina ja toimijoina, mutta myös nuorina. Kiinnostukseni kiteytyi kysymykseen ”mitä on olla nuori?” Mielenkiintoni eteni ikävaiheen tarkasteluun ja kiinnostuin *orastavan aikuisuuden* vaiheesta, jolloin ihminen on nuoruuden ja aikuisuuden välitilassa. Etenkin elämäntilanteissa henkilön toimijuus on nähty tärkeänä ominaisuutena ja samalla se on usein myös vaade yhteiskunnan puolelta (Juvonen 2015, 30). Näin ollen koin tärkeänä tutkia pakolaisnuorten toimijuutta siirtymävaiheessa *Tulevaisuuden muistelu* -menetelmää käyttäen. Vastaavaa tutkimusta ei ole tietääkseni aiemmin tehty, joten tutkimukseni näyttäytyi tieteellisesti perusteltuna ja merkityksellisenä. Tämä on myös ollut itselleni eteenpäin vievä voima, joka on pitänyt minut motivoituneena ja innostuneena oman tutkimukseni suhteen. Minulla on ollut tunne, että teen jotain tärkeää.

Pyrin pro gradu -tutkimuksellani selvittämään, miten Suomeen ilman huoltajaa tulleet pakolaisnuoret kokevat elämäntilanteensa ja tulevaisuutensa. Tarkemmin olen tarkastellut tätä kolmen tutkimuskysymyksen kautta:

1. Miten nuoret kuvaavat aikuisuushaasteitaan Suomessa?
2. Miten nuoret luonnehtivat itsenäistymistä ja siirtymää perheryhmäkodista omaan kotiin?
3. Miten nuoret kuvaavat ja kertovat tulevaisuudestaan?

Tutkielmani perustehtävä saattaa itsessään kuulostaa hyvin laajalta, mutta koen rajanneeni aiheen kiitettävästi tarkennettujen tutkimuskysymysten avulla. Mielestäni olen myös onnistunut vastaamaan tutkimuskysymyksiini hyvin. Kolmen tutkimuskysymyksen lisäksi olen halunnut selvittää, miten nuorten toimijuus ilmenee heidän kuvauksistaan elämästään ja tulevaisuudestaan. Näin ollen toimijuus on näyttäytynyt tutkimukseni läpi kannattelevana punaisena lankana. Pohdin pitkään ja useaan otteeseen tutkimuskysymyksiäni ja tulin siihen lopputulokseen, etten nähnyt tarkoituksenmukaisena muodostaa toimijuudesta erillistä tutkimuskysymystä. Toimijuuden tarkasteleminen liittyy vahvasti kaikkiin tutkimuskysymyksiini ja koko tutkimusongelmaani laajemmin. Jokainen kysymys alkaa adverbillä *miten*; miten nuoret kuvaavat tai luonnehtivat tilannettaan. Sillä on merkitystä, miten nuoret puhuvat elämästään ja mitä aspekteja nuoret nostavat esiin sekä minkälaisen roolin nuori itse

ottaa tarinassaan. Tässä minulla on tutkijana ollut mahdollisuus analyttisesti pohtia, miten nuorten toimijuus ilmenee näissä kertomuksissa.

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski sitä, miten nuoret kuvaavat aikuisuushaasteitaan Suomessa. Olen analyysini pohjalta tuonut esiin nelinkertaisen haasteen ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten aikuisuuteen siirtymisessä;

1. Nuoruus ja orastava aikuisuus elämänvaiheena
2. Siirtolaisuus osana nuorten menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta
3. Varhainen omilleen muutto
4. Huoli ja epävarmuus kotimaan tilanteesta, perheestä ja omasta tulevaisuudesta Suomessa.

Aikaisemman tutkimuksen mukaisesti (esim. Kaukko 2015; Ni Raghallaigh & Gilliganin 2009) oman tutkimukseni tulokset osoittavat, että ilman huoltajaa alaikäisinä Suomeen tulleilla pakolaisnuorilla on elämäntilanteessaan paljon haasteita mutta samaan aikaan heillä on keinoja ja resilienssiä selvitä näistä haasteista. Näen tutkimukseni nuoret samaan aikaan haavoittuvaisina ja vahvoina.

Toinen tutkimuskysymykseni koski sitä, miten nuoret luonnehtivat itsenäistymistä ja siirtymää perheryhmäkodista omaan kotiin. Tutkimustulosteni valossa nuoret kuvailivat muuttamista laitosasumisesta omaan kotiin pääosin hyvänä asiana. Tärkeimmät elementit olivat vapaus ja oman kodin rauha. Yksinasumista kuvailtiin toisaalta myös jännittävänä, pelottavana ja omalle kulttuurille poikkeuksellisen asumismuotona. Söderqvistin (2014, 39-40) mukaan siirtymä omaan kotiin on erityisen haasteellista, kun se tapahtuu kodinulkopuolisesta laitoksesta, tässä tapauksessa perheryhmäkodista, käsin ja jos nuori tämän lisäksi kuuluu etniseen vähemmistöön.

Tutkimukseni nuoret tiedostivat aikuisuuden vapauden mukana tulevan vastuun. Perheryhmäkodin ohjaajilta saatavaa apua arjen asioiden hoidossa sekä perheryhmäkodilta saatavaa ruokaa ja perustarvikkeita arvostettiin ja niiden puuttuminen tulevaisuudessa tiedostettiin. Kaikki tutkimukseni nuoret yhtyvät ajatukseen siitä, että edessä oleva siirtymä varmasti tulee olemaan vaikea, mutta samalla moni nuorista ajattelee pärjäävänsä. Vastuunottamista pidettiin sekä haasteellisena että hyvänä ja voimaannuttavana asiana. Itsenäisesti toimimisen voi myös nähdä nuoren käyttämänä selviytymiskeinona (ks. Ni Raghallaigh & Gilligan 2009, 1-9). Nuoria

jännittää miten viranomaisasioiden hoito, esimerkiksi Kelassa asioiminen tulevaisuudessa onnistuu ilman ohjaajien apua. Tutkimukseni osoittaa, ettei nuorilla ole tarpeeksi tietoa siitä, miten palvelujärjestelmä toimii ja siitä, minkälaista apua ja tukea tulevat täysi-ikäisinä saamaan heille kuuluvasta jälkihuollosta.

Tutkimustulosteni valossa näen huolestuttavana sen, miten nuoret puhuivat perheryhmäkodista ja sen ohjaajista. Nuoret vertasivat perheryhmäkotia vankilaksi ja olivat sitä mieltä, etteivät ohjaajat ole luottamuksen arvoisia eikä heille voi kertoa huolistaan. Epäluottamus on aiemmassa tutkimuksessa myös nimetty yhdeksi ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten käyttämistä selviytymiskeinoista (Ni Raghallaigh & Gilligan 2009, 1-9). Nuorten kertomuksista välittyy tunne, että ohjaajien kohtaaminen voi olla vähöksyvää ja jopa epäpätevää.

Nuori: [...] Joskus ohjaajat kysyvät ”suomalaiset lapset eivät olla niinku näin vihainen, miksi te olette näin vihainen?” Yksi ohjaaja kysyi. Mä sanoin koska heillä on todella paljon vai- he ovat pieniä mutta heillä on todella paljon ajatuksia, että he eivät voi olla niinkun rauhallinen [...]

Perheryhmäkodin ohjaajien käytös ja ymmärtämättömyys voisi olla selitettävissä Lalander ja Raoofin (2016, 235-236) tutkimuksen valossa niin, että ohjaajat joko tiedostaen tai tiedostamatta ovat toiseuttamisen tuloksena luokitelleet pakolaisnuoret kategorioihin ”lapsi” ja ”pakolainen”. Lapselta puuttuu näin ollen ikää ja kypsyyttä, kun taas pakolaiselta puuttuu ymmärrystä ja suomalaisuutta. Tämä ajatusmalli ikään kuin antaa ohjaajalle oikeutuksen kohdata nuoret ”toisina” ja samalla kieltää heidän toimijuutensa.

Nuorten avoin kritiikki on ristiriidassa aiempaan tutkimukseen, jossa yleisesti on painotettu hyviä kokemuksia, kiitollisuutta ja tyytyväisyyttä muun muassa vastaanottojärjestelmään ja alaikäisenä yksintulleena turvapaikanhakijana saatuun tukeen (esim. Björklund 2014, 6, 81–86; Wernesjö 2014, 22). Koska turvapaikanhakijoiden ei välttämättä ole helppo kertoa negatiivisista kokemuksistaan (Wernesjö 2014, 22), näen nuorten rehellisyyden erittäin hyvänä asiana.

Nuorten kertomusten pohjalta, näen vastaanottojärjestelmässä puutteita sisarusten osalta. Järjestelmä ei nykyisellään ota huomioon ilman huoltajaa tulleiden sisarkatraiden tilannetta. Vanhempien puuttuessa, sisarukset muodostavat perheen ja ovat toisilleen usein tärkein tukiverkko. Kun täysi-ikäiset sisarukset joutuvat muuttamaan pois

perheryhmäkodista, sisarukset joutuvat erilleen. Sisarukset saatetaan myös jo aiemmassa vaiheessa sijoittaa eri puolilla Suomea oleviin ryhmä- tai perheryhmäkoteihin. Eli käytännössä se, että Suomessa on sukulaisia tai sisaruksia, ei välttämättä takaa sitä, että ilman huoltajaa tullut nuori saisi asua tai käytännössä pystyisi viettämään heidän kanssaan aikaa. Tämän näen tutkimustulosteni pohjalta suurena ongelmana.

Kolmas tutkimuskysymykseni koski sitä, miten nuorten kuvaavat tulevaisuuttaan ja kertovat tulevaisuudestaan. Nuorten ajatuksia *Tulevaisuuden muistelu* –menetelmästä esittelen tarkemmin seuraavassa luvussa (ks. Luku 8.1. Tulevaisuuden muistelu haastattelumenetelmänä).

Tutkimukseni nuoret ovat teini-ikäisiä ja ajoittain ikäistensä lailla rentoja ja huolettomia. Samanaikaisesti heissä elää vahvasti ja elävästi myös suru, pelko, epävarmuus ja huoli. Tulevaisuudesta puhuttaessa haastatteluista nousee esiin ennen kaikkea nuorten pakolaistausta osana tulevaisuutta. Pakolaisuus ilmenee niin, että traumaattiset kokemukset ja ikävät muistot kannetaan mukana, niistä ei puhuta eikä nuori luultavasti käsittele näitä niiden vaatimalla tavalla. Tämä on linjassa aikaisempaan tutkimukseen, jossa on osoitettu, että ilman huoltajaa tulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille on tyypillistä vaieta ajasta ennen Suomeen tuloa (mm. Kohli 2006; Björklund 2014, 57–61). Nuorten puheissa toistuu vaikeiden asioiden ja menneisyyden unohtaminen selviytymiskeinona. Nuoret haluavat mielummin katsoa eteenpäin ja keskittyä nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Tämä on linjassa Ni Raghallaigh ja Gilligan (2009, 1-9) tutkimuksen kanssa, jossa yksi ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten käyttämistä selviytymiskeinoista oli juuri tunteiden tukahduttaminen ja huomion kiinnittäminen muuhun (eng. suppression). Samaan aikaan menneisyys nähdään tiiviinä osana omaa historiaa ja vaikeat muistot osana sitä. Menneisyys vaikuttaa nuoren mieleen jatkuvasti ja muistot palaavat mieleen joko päiväsaikaan tai ilmenevät uniongelmina ja painajaisina.

Kohlin (2011, 313-321) tutkimustulosten mukaisesti oman tutkimukseni nuoret kokevat epävarmuutta tulevaisuudestaan lyhyiden oleskelulupien takia. Kohlin mukaan toiveikkuus ja huoli vuorottelevat nuorten elämässä, ja menneisyyden epävarmuus toistaa itseään epävarmuutena tulevaisuutta kohtaan. Haastattelemiini nuoret tuovat esille samanlaista näkökulmaa; nuorilla ei ole varmuutta siitä saavatko he jäädä

Suomeen. Haastattelujeni pohjalta näen, että epävarman tulevaisuuden takia nuorten on myös vaikea kuvitella tai kuvailla tulevaisuuttaan. Epävarmuus tulevaisuutta kohtaan vääjäämättä myös vaikuttaa nuorten kotoutumiseen.

Yksi tutkimukseni tärkeimmistä huomioista on itsestäänselvyydessään pysäyttävä. Nuorten hartain toive tulevaisuuden suhteen on aivan tavallinen elämä. Nuoret toivoivat, että ovat saaneet opinnot päätökseen ja työllistyneet toivomiinsa ammatteihin. Kaikista tärkein toive oli kuitenkin asuminen oman perheen kanssa rauhallisessa ja turvallisessa elinympäristössä sekä aivan tavallinen elämä.

Linda: Mitä toiveit sul on tulevaisuuden suhteen? Vaikka viiden tai kymmenen vuoden päähän?

Nuori: ääh, ihan rauhallinen elämä. [nauraa vähän] Sama kuin kaikki ihmiset haluaa.

Linda: ihan tavallinen elämä

Nuori: ihan tavallinen.

Perhe ja sen puuttuminen olivat asioita, joita tutkimukseni nuoret nostivat esille moneen otteeseen. Tutkimustulosteni mukaan suurin osa pakolaisnuorista toivoo perheenyhdistämistä. Nykytilanteessa perheenyhdistämisprosessi on kuitenkin tehty lähes mahdottomaksi (ks. Luku 2.4. Oleskeluluvan jälkeen: perheryhmäkoti ja perheenyhdistämisprosessi). Vaikka perhe ei fyysisesti ole läsnä nuorten elämässä, voin haastattelujeni perusteella todeta, että nuoret kantavat paljon vastuuta ja huolta perheestään etäälläkin. Nuoret toivovat tulevaisuudessa saavansa perheen Suomeen ja pohtivat jo alaikäisinä keinoja joilla voivat tienata rahaa perheenyhdistämisprosessia varten tai vaihtoehtoisesti lähettääkseen rahaa lähtömaassa oleville perheenjäsenilleen.

Perheen poissaolo yhdistettynä uuteen ja vieraaseen kulttuuriin, aiheuttaa ilman huoltajiaan tulleissa pakolaisnuorissa yksinäisyydentunnetta (Kauko 2015, 38-40). Tutkimukseni nuorilla on kaksinkertainen ongelma; heillä on paljon ikäviä kokemuksia, traumoja ja huolia mutta samalla heillä on vain vähän, jos ollenkaan, luotettavia ihmisiä ympärillään, joille voisi puhua huolistaan. Nuoret kertovat kärsivänsä luottamuspulasta sekä siitä, että avun pyytäminen ja vastaanottaminen tuntuvat vaikealta. Tämä on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jossa epäluottamus ja itsenäisesti toimiminen on todettu ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten usein käyttämiksi selviytymiskeinoiksi (Ni Raghallaigh & Gilliganin 2009, 1-9).

Tulevaisuuteen liittyy kuitenkin myös toivoa. Nuorten kertomuksista välittyi aito halu rakentaa tulevaisuutta Suomessa ja päästä osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Tutkielmani osoittaa, että nuoret ovat motivoituneita ja aktiivisia tulevaisuutensa suhteen (ks. Björklund 2014, 78). Nuoret ovat enimmäkseen omaksuneet positiivisen elämänasenteen (ks. Ni Raghallaigh & Gilligan 2009, 5). Nuoret haluavat opiskella, oppia suomen kieltä, koluttautua ammattiin ja päästä mukaan työelämään. Tutkimukseni nuoret haluavat panostaa opiskeluun ja painottivat tässä yhteydessä ongelmista poissapysymistä. 4/6 tutkimukseni nuoresta mainitsivat päihteet ja yhdistivät ne ”väärälle polulle joutumiseen” tai ”väärän polun valitsemiseen”. Nuoret näkivät päihteet huonona, turhana ja epäkiinnostavana asiana, joka haittaisi opinnoissa etenemistä. Samoin perheenperustaminen nähtiin tässä elämänvaiheessa epärealistisena vaihtoehtona. Suurin osa tutkimukseni nuorista ei edes ajatellut perheenperustamista vielä tässä vaiheessa. Nuoret näkevät nämä valintoina joilla he itse suoraan pystyvät vaikuttamaan omaan tilanteeseensa ja näin tämä myös vahvistaa nuoren toimijuutta omaan elämäänsä nähden.

Ilman huoltajiaan Suomeen tulleet pakolaisnuoret ovat saamieni tulosten mukaan tarvittaessa rehellisiä ja kriittisiä. Nuoret näkivät myös itsessään parantamisen varaa ja toivoivat, että olisivat mukavampia ja parempia ihmisiä ja ajattelevat sen olevan tulevaisuudessa mahdollista. Nuoret näkevät, että moni asia on oman vaikutuspiirin sisällä. Tutkiessani haastattemieni nuorten toimijuutta koin puolet nuorista ainakin ajoittain systeemikriittisiksi toimijoiksi (Juvonen 2015, 176-179). Näen nuorten tyytymättömyyden ja rehellisen kritiikin erittäin arvokkaina tutkimustuloksina. Olemassaolevien sääntöjen ja rajoitteiden haastaminen on myös tärkeä toimijuuden osatekijä.

8.1. Tulevaisuuden muistelu haastattelumenetelmänä

Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan tutkimuksen aineistonkeruumenetelmää ei ole syytä nostaa parrasvaloon. Poikkeuksen tekee kuitenkin se, jos kyseessä on jokin epätavallisempi menetelmä. Silloinkin suhteellisen lyhyt ja informatiivinen läpikäynti riittää. (Mt., 84.) Olen luvussa 3.3. *Menetelmälliset lähtökohdat: Tulevaisuuden muistelu* esitellyt haastattelumenetelmäni varsin lyhyesti. Tutkijana minun on kuitenkin kysyttävä itseltäni, miten toimiva valitsemani aineistonkeruumenetelmä oli oman tutkimukseni kannalta eli, miten hyvin *Tulevaisuuden muistelu* menetelmänä auttoi juuri

näitä pakolaisnuoria puhumaan elämästään? Tämän alaotsikon alla pohdin tätä kysymystä ja tuon näkyviin nuorten ajatuksia haastatteluista. Ajattelen, että haastattelumenetelmän tarkempi tarkastelu ja kriittinen arviointi on perusteltua juuri sen harvinaisuuden takia.

Tulevaisuuden muistelu -menetelmä on positiivinen lähestymistapa, jolla katsotaan tulevaisuuteen ja keskitytään voimavaroihin ja vahvuuksiin. Menetelmä oli tietääkseni kaikille tutkimukseni nuorille uusi kokemus ja se herätti monta erilaista ajatusta ja reaktiota. Tutkijana en ole ollut kiinnostunut siitä, miten toteutuskelpoisia nuorten kertomat asiat ovat. Olen kannustanut nuoria unelmoimaan ja pohtimaan myös kunnianhimoisia tavoitteita ja toiveita. Suurin osa nuorista lähti ajatusleikkiin mukaan. Samalla koin, että nuoret pysyivät enimmäkseen realisteina vastauksissaan tulevaisuudesta. Joidenkin nuorten oli hankala vastata kysymyksiin edes realistisin arvauksin, kun varmuutta tulevaisuudesta ei ollut.

Linda: Mm tuleeks sul viel jotain muuta mieleen mitä ois voinu tapahtuu siihen mennessä ku sä oot 18-vuotias?

Nuori tulkattuna: en tiedä vielä tulevaisuudesta mitään

Linda: nii no eihän sitä tiedä-

(Nuori jatkaa)

Nuori tulkattuna: et on tosi vaikeet myös arvata, voi olla et se on kokonaan päinvastasta

Linda: nii niinpä. Mut aina voi unelmoida.

Nuori: mm

Linda: mm okei no sä oot nyt 18-vuotias ja asiat on aika hyvin-

Nuori tulkattuna: toivotaan

Vaikka menetelmän lähtökohtana on oletamus siitä, että asiat ovat tulevaisuudessa hyvin, ei se välttämättä ole mikään itsestäänselvyys tutkimukseni nuorille. Yllä olevasta lainauksesta saa myös sellaisen käsityksen, ettei unelmointikaan ole itsestään selvä kaikkien oikeus. Minulle, turvallisessa hyvinvointivaltiossa asuvalle, kantaväestöön kuuluvalla, korkeakoulussa opiskelevalla tutkijalle, unelmointi näyttäytyy kaikille mahdollisena. Naiivi kuvitelmani murskataan ensin pelkällä ”mm”-myhähdyksellä ja seuraavan kysymyksen kohdalla, olettaessani asioiden olevan kolmen vuoden päästä

hyvin, realiteetteihin palauttavalla ”toivotaan”. Muutkin nuoret vastasivat jonkin verran ”en osaa sanoa” tai ”en tiedä”, myös sen jälkeen, kun olin varmistanut, että nuoret ymmärsivät kysymyksen ja rohkaisin sanomalla esimerkiksi ”mutta voit kuvitella, miten sä haluaisit, että asiat ovat”. Nuorten oli siis vaikea ajatella tulevaisuutta, mutta myös ehkä kuvitella sitä tai unelmoida siitä. En osaa sanoa johtuuko tämä pakolaisuudesta ja siihen liittyvästä epävarmuudesta tulevaisuuden suhteen, nuoruudesta elämänvaiheena, vai ehkä molemmista?

Moneen kysymykseen nuoret vastasivat erittäin lyhyesti, joskus pelkästään kyllä tai ei. Sekin oli mielenkiintoinen tutkimustulos; tästä nuori ei halua puhua, ehkä sen takia, ettei aihe ole nuorelle kiinnostava, tuttu tai omaa elämää koskettava tai sitten se saattaa olla aiheena arka, pelottava tai ahdistava. Koin, ettei suurin osa nuorista kokenut haastattelua itsessään kovin vaikeana vaan nuoret vastasivat sen tuntuneen ”ihan normaalilta”, ”hyvältä” tai ”vähän vaikealta”. Monet nuorista myös kokivat haastattelun olleen hyödyllinen ja saaneen nuoren pohtimaan tulevaisuuttaan.

Nuori: joo joo se auttaa se auttaa ihmisiä että hän ajattelee se jatkossa, että jatkossa jos hänellä on jotain se tulevaisuus, ehkä hän yrittää ja hän voi, mm mikä se on [sanoo jotain äidinkielellään] voi olla se.

Tulkki: siis niinku jos miettii niitä asioita ni sit se saattaa tapahtua tulevaisuudessa

Nuori: joo

Linda: mm ni et tavallaan jos on suunnitelmia ja tavoitteita-

Nuori: joo sinun kysymyksesi on, se auttaa minua. Minä ajattelen että mulla on auto, mulla on äiti täällä, ehkä minä yritän enemmän että minä saan sen.

Kysymysten avulla nuori alkaa pohtia omaa tulevaisuuttaan, haaveitaan ja tavoitteitaan. Nuoret ajattelevat, että ainakin osa on itsestä kiinni; he voivat vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa, kun tekevät parhaansa. Haastattelu saa nuoret ajattelemaan tulevaisuuttaan ja pohtimaan sitä syvällisemmin sekä ottamaan asioista selvää.

Linda: Miltä tää haastattelu tuntu?

Nuori: mm siinä oli hyviä kysymyksiä, että mitä mä voin tehdä...

Linda: mm...rupesitsä miettii jotain niinku?

Nuori: joo joo, koska mä en miettiny koskaan

Monet nuoret sanoivat, että tämä oli ensimmäinen kerta, kun heiltä kysytään tällaisia kysymyksiä tai että he ylipäänsä pohtivat mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Tutkimuseettisesti koen tärkeäksi, että nuoret itse saavat kertoa, miten he näkevät tulevaisuutensa. Se myös vahvistaa nuorten toimijuutta. Nuorten ympärillä olevat aikuiset saattavat maalata nuorille kuvan tulevaisuudesta kertomalla, miten asiat ”menevät” ja se luo parhaimmillaan nuoriin toivoa epävakaina aikoina.

Nuori: hän [opettaja] kerto mulle aina jatkossa [nuoren nimi] sinulla on lapset, älä ajattele että sinä olet [kotimaa], sinä et ole. Ajattele vain että sinulla on auto, sinulla on vaimo, sinulla on kaksi lasta ja sinulla on hyvä työ Suomessa. Kun minä kuuntelen häntä aina muistan sen että mulla on, minä tulen iloinen.

Toki tulevaisuudesta ja unelmista puhuminen voi herättää monenlaisia tunteita, samalla tavalla kuin menneisyydestä puhuminen ja siihen olin myös etukäteen pyytännyt nuoria varautumaan (ks. Liite 1: Tietoa tutkimuksesta ja suostumuslomake). Nuoret kertoivat haastattelun lopussa kysymysten herättäneen sekä ikäviä että mukavia tunteita. Nuorille tuli usein surullinen olo, kun puhuttiin lähtömaasta tai sinne jääneestä perheestä. Tämän he joko kertoivat minulle tai tulkitsin niin haastattelutilanteessa. Kaksi nuorta kielsi haastattelun herättäneen minkäänlaisia tunteita. Monet kokivat kuitenkin positiiviseksi sen, kun saivat pohtia ja kertoa tulevaisuudensuunnitelmistaan. Tämä on linjassa aiempien tutkimusten kanssa, joissa tuodaan esiin näkökulmaa siitä, miten hyvin tehty ja empaattinen haastattelu voi olla haastateltavalle voimaannuttava kokemus (Juvonen 2015, 74-75).

Yksi nuorista ajatteli haastattelun lopuksi, että hänen elämänsä pitäisi tulla ”radikaali muutos”. En osaa sanoa heräsikö ajatus juuri haastattelun myötä vai oliko se jo olemassa, mutta koen kuitenkin hyvänä, jos haastattelun avulla nuori saa muutoksen tekemiseen lisämotivaatiota tai rohkaistuu hakemaan ongelmiinsa apua.

Linda: Herättikö kysymykset jotain tunteita?

Nuori tulkattuna: kyllä

Linda: mm. Mimmosia?

Nuori tulkattuna: pitää tulla jotain radikaalia muutosta elämään

Linda: ai mitä?

Tulkki: pitää tulla sellasii muutoksia elämään pitää tulla niinku. Ei voi jatkuu samal tavalla. Jos tulee jotain muutoksii siihen.

Linda: joo okei. Eli mikä ei sais jatkuu samal tavalla ku nyt?

Nuori tulkattuna: pitää käydä paljo enemmän, paremmin koulussa.

Linda: okei nii. Et tuntuuks sust et sä nyt käyt liian huonosti?

Nuori tulkattuna: kyllä

Linda: joo. Minkä takia?

Nuori tulkattuna: et hän valvoo yöt tosi pitkään, mieltii niitä ongelmii mitä hän ei pysty itekkää ratkasemaan, eikä pysty muutkaan auttaa siinä häntä, et hän joutuu valvoo tosi pitkään yöt, mieltii sitä asiaa, sit koulusta hän myöhästyy, sit ei pysty herää siihen kouluun.

Näkisin, että *Tulevaisuuden muistelu* -menetelmää voisi jatkossa käyttää sovelletusti pakolaisnuorten kanssa. Menetelmän avulla nuori voi pohtia tulevaisuuttaan, joko vapaasti unelmoiden tai realistisesti, positiivisista lähtökohdista käsin. Kummatkin tavat ovat tärkeitä. Moni tutkimukseni nuorista kertoi, että haastattelun aikana he olivat ensimmäistä kertaa alkaneet pohtia omaa tulevaisuuttaan. Näillä nuorilla voi olla erityisen vaikeaa pohtia tulevaisuuttaan tai unelmoida siitä, varsinkin jos ovat saaneet lyhyen oleskeluluvan, esimerkiksi vain vuodeksi eteenpäin. Kuten jo totesin, menetelmää käyttäessä on tärkeä muistaa, että kysymykset, olivatpa sitten kuinka positiivisessa mielessä ja tulevaisuuteen katsoen kysytyjä tahansa, voivat herättää nuoressa erilaisia tunteita. Kun nuoren on pakko pysähtyä ajattelemaan omaa elämäänsä, nykyhetkeä tai tulevaisuutta, siihen liittyy väistämättä myös peilailua menneisyyteen ja elettyyn elämään.

8.2. Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimuksen tarve

Tässä luvussa arvioin tutkimukseni yleistettävyyttä, luotettavuutta, etiikkaa ja merkitystä. Pohdin myös prosessin aikana tekemiäni valintoja ja sitä, mitä olisi kannattanut tehdä toisin. Lisäksi esitän omat näkemykseni jatkotutkimuksen tarpeista.

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää miten Suomeen ilman huoltajaa tulleet pakolaisnuoret kokevat elämäntilanteensa ja tulevaisuutensa. Tärkein tavoitteeni oli tuoda nuorten äänet kuuluviin ja nähdä heidät toimijoina. Ottaen huomioon, miten

vähäistä tutkimukseen osallistumishalukkuus on yleisesti ollut kyseisen ihmisryhmän kohdalla (ks. esim. Björklund 2014, 17–20) ja miten epävarma olin tästä aineistonkeruun alkuvaiheessa, on mielestäni hyvä lopputulos, että nuoret ylipäänsä halusivat osallistua.

Tarkoitukseni ei ole ollut tehdä yleistettävää tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata ilmiötä, kokemuksia ja niiden sisältöjä. Yksilöiden tarinat kertovat siitä, minkälainen joku tietty kokemus voi olla ja antaa näin syvempää ymmärrystä ilmiöstä, tilastojen ja muun määrällisen tutkimuksen rinnalla. Näin kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tiede täydentävät toisiaan ja molemmilla on paikkansa. Nämä toimivat ennemmin toistensa jatkumona, kuin vastakohtina tai toisensa poissulkevinä analyysimalleina. (Alasuutari 2007, 31–33.) Olen tutkimustani varten haastatellut ainoastaan kuutta nuorta, enkä näin ollen voi vetää mitään yleistettäviä johtopäätöksiä. Voin kuitenkin todeta, että monet asiat yhdistivät kaikkien nuorten kertomuksia ja se on huomionarvoista. Kaikilla tutkimukseni nuorilla oli jonkunlaisia suunnitelmia tulevaisuuden suhteen, he näkivät tulevaisuutensa Suomessa, toivoivat perheenyhdistämistä, että oppisivat suomen kielen ja että opiskelisivat mieleisen ammatin tai tutkinnon. Nuoret toivoivat elävänsä tulevaisuudessa aivan tavallista ja rauhallista elämää. Lisäksi tutkimukseni nuoria yhdisti se, etteivät he puhu huolistaan kenellekään.

Näen, että nuorten kokemusten esiin tuomisella, voin myötävaikuttaa ymmärryksen lisäämiseen ja siihen, miten nämä nuoret nähdään ja kohdataan. Tutkimukseni vahvistaa käsitystäni siitä, että ilman huoltajaa tulleet pakolaisnuoret tulisi ensisijaisesti nähdä toimijoina, passiivisten uhrien sijaan. Nuorilla on paljon haasteita aikuisuuden kynnyksellä, mutta nämä haasteet eivät kuitenkaan määrittele heitä ja sen takia on tärkeä nähdä nuori haasteiden takana.

Olen tutkielmani kautta halunnut tuoda Suomeen alaikäisinä ilman huoltajaa tulleiden nuorten äänen kuuluviin ja nähdä heidät toimijoina. Koen onnistuneeni tavoitteessani. Tarkastellessani kokonaisuutta, huomaan tutkielman olevan myös henkilökohtainen. Olen antanut työhön paljon itsestäni ja pohtinut tarkkaan omaa osaani prosessissa. Näen, että oman roolini tarkka pohdinta on myötävaikuttanut tutkielmani eettisyyteen ja luotettavuuteen. Joku voisi argumentoida, että olen vaikuttanut liikaa tutkimustulokseen, päättäessäni ennalta, miten haluan nähdä tutkimuskohteeni. Vasta-

argumenttina esitän, ihmisellä aina olevan ennakkokäsityksiä ja tutkijana minun vastuullani on tuoda omani ilmi. Tähän liittyy myös oman taustan kertominen. On selvää, että tutkijan tausta vaikuttaa siihen, miten hän näkee maailman ja sen eri ilmiöt. Omat ennakkokäsitykseni ovat olleet valintoja, mutta myös valmiina minussa jo ennen tutkimukseni tekoa. Mikäli en olisi päättänyt nähdä tutkimuskohteitani toimijoina, olisin mahdollisesti nähnyt heidät ainoastaan haavoittuvaisina yksilöinä. Tämä taas olisi vaikuttanut siihen, että tutkimukseni olisi kulkenut eri suuntaan. Ajattelen, että päätökseni nähdä nuoret toimijoina, on mahdollistanut sen, että olen pystynyt tuomaan heidän äänensä ja tarinansa kuuluviin. Olen nähnyt tarinoiden arvon ja voiman. Ajatusmaailmani saa vahvistusta Eskolan ja Suorannan (2000) laadullisen tutkimuksen luonteen kuvauksesta. Kvalitatiivisen tutkimuksen tärkein tutkimusväline ja luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Tutkija ei voi koskaan olla täysin objektiivinen ja näin ollen tutkijan avoin subjektiviteetti ja oman osuutensa arvioiminen koko tutkimusprosessin läpi, ovat keskeisiä luotettavuuden mittareita. (Mt., 210-211.)

On tärkeä pohtia sitä, miten haastatteluun suostuneet nuoret vaikuttivat lopputulokseen. Esiteltyäni tutkimukseni nuorten kokouksissa, kolme nuorta kertoi henkilökohtaisesti suoraan kokouksien jälkeen tai niiden aikana halustaan osallistua. Toiset kolme nuorta osoittivat kiinnostuksensa ohjaajille, minun jo lähdettyä perheryhmäkodista. Tutkimukseen osallistuvilla nuorilla oli varmasti kaikilla omat syynsä osallistua enkä minä tutkijana ole ollut kiinnostunut näistä motiiveista. Tutkimukseni tulokset olisi toki erilaiset, mikäli haastattelemani nuoret olisivat olleet toisia. Haastattelutilanteessa on aina läsnä vähintään kaksi ihmistä, joka tarkoittaa, että näiden ihmisten välillä tapahtuu vuorovaikutusta. Tutkijan on analyysivaiheessa ainakin jollain tavalla otettava huomioon tämä vuorovaikutus ja otettava kantaa siihen, millä tavalla se on vaikuttanut tutkimusaineiston syntyyn ja analyysin kulkuun (Ruusuvuori 2010, 295). Oman aineistoni syntyyn on vaikuttanut paitsi minun ja nuoren välinen vuorovaikutus, usein myös minun, nuoren ja tulkin välinen vuorovaikutus. Tätä olen pohtinut syvällisemmin luvuissa 5.2. *Työskentely tulkin kanssa ja ilman tulkkia* ja 5.4. *Eettisiä pohdintoja nuoriin ja tulkkaukseen liittyen*. Tulkin kanssa työskentelystä tuli tärkeä osa koko tutkielmaani ja se on mielenkiintoinen tutkimustulos itsessään. Nuoren ja tulkin välisessä vuorovaikutuksessa näin sekä toimijuuden riistoa nuorelta tulkille että sen takaisinottamista, kuin myös ymmärrystä ja hyvin sujuvaa dialogia. Minun ja tulkin välisessä vuorovaikutuksessa koin myös hetkittäin valtakamppailua toimijuudesta.

Haastatteluiden jälkeen pelkäsin huonon tulkkauksen vaikuttavan negatiivisesti myös tutkimukseni luotettavuuteen. Oivalsin nopeasti, että tulkkauksen kriittinen tarkastelu ja tutkimuseettisesti tehdyt valinnat aineistonkäytön suhteen ovat enemmän tutkimukseni vahvuus kuin sen heikkous. Tuottamastani tiedosta voi olla hyötyä muissakin tulkkauksista vaativissa tutkimuksissa.

Laadullisessa tutkimuksessa eettiset pohdinnat ovat keskeisiä. Olen käsitellyt etiikkaa tutkimuksessani erityisesti luvussa 5.4. *Eettisiä pohdintoja nuoriin ja tulkkaukseen liittyen*. Lisäksi olen nähnyt eettisyyden kaiken tekemiseni lähtökohtana ja tuonut tätä näkökulmaa jatkuvasti esiin läpi tutkielmani. Tutkijan herkkyys nähdä ja huomioida oman tutkimuksensa eettiset ongelmat sekä muut puutteet, ovat tässä avainasemassa. Herkkyyden lisäksi, tutkija tarvitsee ammattitaitoa ja ammattietiikkaa, jotta pystyy tunnistamaan ja jo etukäteen välttämään eettiset ongelmat tutkimuksessaan. (Eskola & Suoranta 2000, 59.) Mielestäni olen tutkimuksessani onnistunut olemaan sekä herkkä että rehellinen eettisten ongelmien tai potentiaalisten sellaisten edessä ja tuonut ne avoimesti näkyviin tutkielmassani.

Tavoitteenani oli tutkielmallani tuoda esiin ja kuuluviin pakolaisnuorten omat ajatukset ja äänet. Olen tietoisesti valinnut käyttää paljon sitaatteja ja antaa niiden puhua puolestaan. Tutkimukseni kohderyhmä pääsee harvoin vaikuttamaan yhteiskunnallisella tai tieteen saralla ja näin ollen tutkimukseni suurin anti on tarjota näille nuorille tila, jossa heidän näkemyksiään kuunnellaan ja niille annetaan arvoa. Näin ollen tutkielmani lisää tietoa ilman huoltajaa Suomeen tulleiden pakolaisnuorten haasteista, toimijuudesta ja tulevaisuudennäkymistä. Tutkimuksen toinen tärkeä anti on tulkkauksen kriittinen tarkastelu ja sen pohtiminen, miten huono tulkkauksen vaikuttaa pakolaisten toimijuuteen ja pahimmassa tapauksessa jopa oikeusturvaan. Lisäksi näen, että oman osani tarkka arviointi tekee tutkimuksestani eettisesti vahvan. Sosiaalityöntekijänä ajattelen, että on ehdottoman tärkeää pohtia omaa taustaansa ja asemaansa tutkijana ja varsinkin pakolaistaustaisten ihmisten kanssa työskennellessä. Se ei ole ainoastaan ylevä aate vaan eettisen sosiaalityön tekemisen kannalta todellinen vaade.

Tutkielmani lisää myös tietoa *Tulevaisuuden muistelu* –menetelmästä ja etenkin sen mahdollisuuksista pakolaisnuorten kanssa. Tutkimukseni nuorille tulevaisuutta oli vaikea kuvitella ja monet pohtivat tai kertoivat tulevaisuudestaan ja unelmistaan ensimmäistä kertaa. *Tulevaisuuden muistelu* –menetelmä toimii nuorelle ja

haastattelijalle tai esimerkiksi sosiaalityöntekijälle välineenä puhua ja ottaa puheeksi hankaliakin aiheita, jotka lähtökohtaisesti näyttäytyvät myönteisinä esimerkiksi unelmat. Mielestäni menetelmää voisi käyttää jatkossa sovelletusti pakolaisnuorten kanssa.

On kulunut reilu kaksi vuotta siitä, kun haastattelin tutkimukseni nuoria alkuvuodesta 2017. Moni asia on matkan varrella muuttunut; olen oppinut paljon, kasvanut ihmisenä valtavasti sekä työskennellyt kunnan maahanmuuttajapalveluissa sosiaalityöntekijänä yli vuoden. Jälkikäteen olen ymmärtänyt, etten haastatteluiden aikaan tiennyt tarpeeksi nuorten tilanteesta. Migrin linjauksia kiristettiin entisestään juuri noin kaksi vuotta sitten. Mikäli Migrin linja jatkuisi samanlaisena, monille tutkimukseni nuorista tai heidän ystävistään oli mahdollisesti tulossa kielteinen jatko-oleskeluluvan päätös heidän täytettyä 18 vuotta. Syksyllä 2017 tuli ilmi monta tapausta, joissa Migri oli antanut alaikäisille nuorille ensin lyhyen oleskeluluvan ja tarvittaessa lyhyitä jatko-oleskelulupia ja niiden umpeuduttua nuorten ollessa täysi-ikäisiä, Migri pystyi omien linjauksiensa nojalla käsitellä nuoret aikuisina ja perustella sillä jatko-oleskeluluvan eväämisen. Monesta ennätysvuonna 2015 alaikäisinä ilman huoltajaa Suomeen tulleesta nuoresta, tuli alkuvuodesta 2018 täysi-ikäisiä. Tämä pätee myös muutamaaan tutkimukseni nuoreen.

Mediassa oli syksyllä 2017 paljon keskustelua Migrin käytännöistä ja siitä, miten kannattavaa on karkoittaa yhteiskunnan verovarjoilla kotoutettuja ja koulutettuja, hyvin sopeutuneita nuoria pois Suomesta. Inhimillisyydestä puhumattakaan. (Esim. Kerola, Jaana; Aamulehti (6.10.2017) *Nyt yritetään heittää maasta ulos nuoria turvapaikanhakijoita – Asianajaja kysyy, millä perusteella Migri muutti linjansa* ja Niemelä, Mikko; Suomen kuvalehti (16.8.2017) *Suomi kotoutti ja koulutti: Kun poika täytti 18, Migri päätti karkottaa – Vastaavia päätöksiä voi tulla satoja.*) Itselleni, etenkin nuorten tulevaisuudensuunnitelmia ja haaveita kuunnelleena, Migrin linjaukset näyttäytyvät julmina ja epäinhimillisinä. Tutkimukseni nuorille on voinut olla erittäin vaikeaa tällaisessa tilanteessa kuvitella elämäänsä vuoden, kahden tai jopa kolmen vuoden päähän. Ajattelen kuitenkin, ettei se välttämättä ole huono asia, etten haastattelutilanteessa tarkkaan tiennyt nuorten tilannetta enkä sitä näin ollen erityisesti huomioinut. Saattaa myös olla niin, että haastattelujen aikainen tietämättömyyteni

vähensi omia ennakkokäsityksiäni siitä, miten nuoret kokevat elämänsä ja tulevaisuutensa.

Tutkimusta tehdessäni, minulla heräsi huoli nuorten tulevaisuudesta Suomessa. Turvapaikkalainsäädännön tiukennuttua olisi mielestäni erittäin tärkeä tutkia, miten kielteisen jatko-oleskeluluvan saaneet täysi-ikäiset, hyvin kotoutuneet nuoret kokevat tilanteensa. Näkisin arvokkaana jatkotutkimuksen aiheena tutkia, mitä näille nuorille tapahtuu karkoituksen jälkeen tai vaihtoehtoisesti, miten nuoret selviytyvät paperittomina Suomessa. Sosiaalityöntekijä Ellen Eklundh (2018) on pro gradu -työssään tutkinut paperittomien irakilaisnuorten selviytymiskeinoja ja arkea Helsingissä. Kotimainen tutkimus paperittomuudesta on vasta lastenkengissä ja Eklundhin tutkimus paikkaa tätä lovea. Paperittomuus tulee kuitenkin lisääntymään Suomessa ja näin ollen olisi äärimmäisen tärkeää tutkia aihetta tarkemmin ja näin lisätä tietoa aiheesta ja ilmiöstä.

Toinen jatkotutkimuksen aihe liittyy tulkkaukseen. Aiheesta löytyisi varmasti loputtomasti tutkittavaa, mutta itse toivoisin lisätutkimusta ainakin laadultaan ja sisällöltään huonon tulkkauksen vaikutuksista tulkattavan elämään. Pakolaistaustaiset ihmiset joutuvat turvautumaan tulkkeihin monessa eri tilanteessa, lääkärikäynneistä ja sosiaalitoimen tapaamisista turvapaikkapuhutteluun, voidakseen toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. Jos tulkkaus on huonoa, tulkattavien oikeusturva, terveys ja hyvinvointi voi olla uhattuna. Olen henkilökohtaisesti omassa työssäni kokenut huonot tulkkaukset ja niiden vaikutukset asiakkaisiin ja omaan työskentelyyni. Huolestuttavampana näen luonnollisesti sen, millä tavalla ja kunka paljon, huono tulkkaus voi vaikuttaa turvapaikkapäätökseen. Tätä olisi mielestäni ehdottoman tärkeä tutkia. Toinen jatkotutkimuksen aihe tulkkeihin liittyen olisi suuremmalla otannalla tutkia, miten tulkin läsnäolo vaikuttaa haastateltavaan. Tätä voisi tutkia haastattelemalla samat henkilöt sekä ilman tulkkia että tulkin kanssa ja lopuksi pohtia miten haastateltava itse koki tulkin läsnäolon hyvät ja huonot puolet. Rajoittiko tulkki läsnäolollaan sitä, mitä haastateltava koki voivansa puhua? Entä mitä positiivisia puolia tulkin läsnäolo tuo mukanaan?

Kolmas mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi haastatella tutkimukseni nuoret uudestaan. Mielestäni olisi arvokasta tehdä enemmän pidemmän aikavälin tutkimuksia pakolaisnuorista. Ilman huoltajaa tulleista alaikäisistä turvapaikanhakijoista on tehty

vain muutama seurantatutkimus (Wernesjö 2012, 499), joista yksi on Hesslen (2009) väitöskirja, jonka esittelin luvussa 3.1. *Suhde aikaisempaan tutkimukseen*. Tätä taustaa vasten olisi mielenkiintoista haastatella tutkimukseni nuoria viiden tai kymmenen vuoden päästä ja nähdä miten tulevaisuudensuunnitelmat ja haaveet toteutuivat. Saivatko nuoret jäädä Suomeen ja edes yrittää toteuttaa unelmiaan, vai päättikö joku muu heidän puolestaan? Tuliko heistä lääkäreitä, rekkakuskeja, räätäleitä? Toteutuiko toive aivan tavallisesta ja rauhallisesta elämästä?

Lähdeluettelo

Alanko, Salli; Marttinen, Irma; Mustonen, Henna (toim.) (2011) *Lapsen etu ensin: Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa*. Yksintulleet-projektin loppujulkaisu. Helsinki: Yhteiset lapsemme Ry.

Alasuutari, Pertti (2007) *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Björklund, Krister (2015) *Unaccompanied refugee minors in Finland – Challenges and good practices in a Nordic context*. Turku: Institute of Migration.

Björklund, Krister (2014) *”Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa”*. *Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa*. Turku: Siirtolaisuusintituutti.

Eklundh, Ellen (2018) *”Jag vill bara ha ett normalt liv, vet du?” En kvalitativ studie om unga papperslösas livsvärld och coping-strategier*. Pro gradu – avhandling. Helsingfors universitet.

Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) *What is Agency?* *American Journal of Sociology*, Vol. 103, No. 4, s. 962-1023.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Euroopan muuttoliikeverkosto (2018) *Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkaraportti – Suomi 2017*. Helsinki: Maahanmuuttovirasto.

Euroopan muuttoliikeverkosto (2016) *Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa koskeva raportti - Suomi 2015*. Helsinki: Maahanmuuttovirasto.

Euroopan muuttoliikeverkosto (2009) *Yksintulleet – näkökulmia ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten asemasta Suomessa*. Helsinki: Maahanmuuttovirasto.

Eriksson, Esa; Arnkil, Tom Erik; Rautava, Marie (2010) *Framtidsdialoger. Handbok för samtalsledare som arbetar med nätverk*. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd, handbok 9.

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik & Rautava, Marie (2006) *Ennakointialoiteja huolten vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja – ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn*. Työpapereita 29/2006. Helsinki: Stakes.

Hartonen Olavi; Söderling Ismo; Korkiasaari Jouni (2013) *Siirtolaisuus Suomessa ja Euroopassa. Opettajan opas*. Turku: Siirtolaisuusinstituutin erikoisjulkaisuja E 1, Painosalama Oy.

Herz, Marcus; Lalander, Philip (2017) *Being alone or becoming lonely? The complexity of portraying 'unaccompanied children' as being alone in Sweden*. Journal of Youth Studies, 2017 vol. 20, no. 8, p.1062–1076.

Hessle, Marie (2009) *Ensamkommande men inte ensam; Tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökande flyktingbarns livsvillkor och erfarenheter som unga vuxna i Sverige*. Stockholms universitet.

Hoffnung Assouline, Adena A. (2014) *Adolescents Who Migrate Alone From the Former Soviet Union to Israel: Battling the Triple Challenge*. Child and Adolescent Social Work Journal 2015, Vol.32, Issue 2, 199–208.

Huttunen, Laura (2010) *Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta*. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 39-63.

Juvonen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 165, Tiede. Helsinki: Unigrafia.

Jäppinen, Maija (2015) *Väkivaltatyön käytännöt, sukupuoli ja toimijuus. Etnografinen tutkimus lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttamistyöstä Venäjällä*. Helsinki: Unigrafia.

Kaukko, Mervi (2015) *Participation in and beyond liminalities. Action research with unaccompanied asylum-seeking girls*. Väitöskirja. Oulun yliopisto.

Kauko, Outi (2015) *Yksinäisyys alaikäisten turvapaikanhakijoiden valottamana*. Yhteiskuntapolitiikka, Vol.80, No.1, s.35-45.

Kohli, Ravi (2011) *Working to ensure safety, belonging and success for unaccompanied asylum-seeking children*. Child Abuse Review Vol. 20, 311–323.

Kohli, Ravi (2006) *The Sound of Silence: Listening to What Unaccompanied Asylum-Seeking Children Say and Do Not Say*. British Journal of Social Work 36 (5), 707–721.

Kokko, Riitta-Liisa (2007) *Tulevaisuuden muistelu -palaveri – toiveikkautta tuottava yhteistyömenetelmä*. Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007):2 166-174.

Kokko, Riitta-Liisa (2006) *Tulevaisuuden muistelu. Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina*. Helsinki: Stakes.

Kuosma, Tapio (2016) *Turvapaikka ja pakolaisasema. Kansainvälisen suojelun periaatteet*. Nordbooks.

Kvale, Steinar; Brinkmann, Svend (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lalander, Philip; Raoof, Dawan (2016) *"Vi vet vad du behöver" Konstruktion och motstånd av "ensamkommande" på HVB*. Socialvetenskaplig tidskrift 2016, 3-4, s.219-238.

Luster, Tom; Qin, Desiree B; Bates, Laura; Johnson, Deborah J; Rana, Meenal (2008) *The Lost Boys of Sudan: Ambiguous Loss, Search for Family, and Reestablishing*

Relationships With Family Members. Family Relations 2008, Vol.57, No.4, Social Services Abstracts p. 444-256.

Merisalo, Maria (2017) *Internet, sosiaalinen media ja mobiilisovellukset turvapaikanhakijoiden kotoutumisessa ja muuttopäätöksissä Suomessa*. Teoksessa Jussi S. Jauhiainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessi Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja 5, 103–117.

Ni Raghallaigh, Muireann; Gilligan, Robbie (2009) *Active survival in the lives of unaccompanied minors: coping strategies, resilience, and the relevance of religion*. Child and Family Social Work, 15 (2): 226-237

Patrikainen, Merja (2017) *Yksin alaikäisinä tulleiden pakolaisnuorten kokemuksia transnationaaleista perhesuhteistaan ja elämästä Suomessa*. Pro gradu –tutkielma. Helsingin Yliopisto.

Pajamäki, Tatjana; Okker Anna-Maija (2018) *”Pitäis jaksaa, uskaltaa luottaa ja odottaa” – nuorten kokemuksia palveluista*. Teoksessa Gissler, Mika; Kekkonen, Marjatta; Känkänen, Päivi (toim.) *Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolot - vuosikirja 2018*. Helsinki: Punamusta Oy, 70-81.

Pietilä, Ilkka (2010) *Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi*. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 411–423.

Ruusuvuori, Johanna (2010) *Vuorovaikutus ja valta haastattelussa - keskusteluanalyttinen näkökulma*. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 269-299.

Sallamaa, Daniel (2018) *Ulkoparlamentaarinen äärioikeistoliikehdintä ja maahanmuuttovastaisuus 2010-luvun Suomessa*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 97:2018. Helsinki: Unigrafia.

Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik (2005) *Dialoginen verkostotyö*. Helsinki: Tammi.

Strandell, Harriet; Julkunen, Ilse; Lamminen, Katri (2004) *Det normalas lockelse – berättelser från marginalen*. Socialvetenskaplig tidskrift, årgång 11, nummer 2, s.136-149.

Söderqvist, Åsa (2014) *Leaving Care with “Cultural Baggage”: The Development of an Identity within a Transnational Space*. Australian Social Work 2014, Vol.67, No.1, 39-54.

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Wallin, Anne-Marie & Ahlström, Gerd (2006) *Cross-cultural interview studies using interpreters: systematic literature review*. Journal of Advanced Nursing 55(6), 723-735

Wernesjö, Ulrika (2014) *Conditional Belonging. Listening to Unaccompanied Young Refugees' Voices*. Uppsala universitet.

Wernesjö, Ulrika (2012) *Unaccompanied Asylum-seeking Children: Whose Perspective?* Childhood, 19(4): 495–507.

Wrede-Jäntti, Mathilda (2010) *Pengarna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Internetlähteet:

Gamba, Virginia (2017) *Stop The Use And Abuse Of Children In And For Armed Conflict*. Huffington Post.

[www.huffingtonpost.com/entry/5a12f424e4b023121e0e9505] (Viitattu 12.1.2018)

Karkkola, Minna (25.7.2017) *Afganistanissa kuollut ennätysmäärä siviilejä – Maahanmuuttovirasto: Yhä voidaan palauttaa.*

[www.uusisuomi.fi/kotimaa/225995-afganistanissa-kuollut-ennatysmaara-siviileja-suomi-jatkaa-palautuksia] (Viitattu 30.3.2018)

Kerola, Jaana (6.10.2017) *Nyt yritetään heittää maasta ulos nuoria turvapaikanhakijoita – Asianajaja kysyy, millä perusteella Migri muutti linjansa.* [www.aamulehti.fi/uutiset/migri-toteutti-yhden-johtajansa-potypuheena-pitaman-linjan-asianajaja-sanoo-etta-nuoria-yritetaan-heittaa-nyt-ulos-maasta-200434263/] (Viitattu 19.2.2018)

Keski-Korpela, Nina (15.11.2017) *Ilman turvapaikkaa jäänyt irakilaisperhe palaa Hämeenlinnasta Bagdadiin: "He eivät välittäneet, olemmeko kotoutuneet vai ei"*

[www.yle.fi/uutiset/3-9930094] (Viitattu 30.3.2018)

Kohli, Ravi (2012) *Integration in a time limited space for asylum seeking young people.*

[www.slideplayer.com/slide/6622034/] (Viitattu 3.4.2019)

Maahanmuuttovirasto (2019a) *Tietoa virastosta.*

[www.migri.fi/tietoa-virastosta] (Viitattu 2.4.2019)

Maahanmuuttovirasto (2019b) *Tilastot. Yksintullut alaikäinen. Päätökset 1/2016 - 12/2016*

[<http://tilastot.migri.fi/#decisions/23330/49/14?start=552&end=563>] (Viitattu 3.4.2019)

Maahanmuuttovirasto (2019c) *Maatietopalvelu.*

[www.migri.fi/maatietopalvelu] (Viitattu 3.4.2019)

Maahanmuuttovirasto (2019d) *Käsittelymaksut ja maksaminen.*

[www.migri.fi/kasittelymaksut-ja-maksaminen] (Viitattu 3.4.2019)

Maahanmuuttovirasto (2019e) *Tilastot.*

[tilastot.migri.fi] (Viitattu 2.4.2019)

Maahanmuuttovirasto (2019f) *Yksin Suomeen tulleen alaikäisen majoittuminen*
[www.migri.fi/yksin-suomeen-tulleen-alaikaisen-majoittuminen] (Viitattu 15.4.2019)

Maahanmuuttovirasto (2019g) *Suomeen yksin tulleen alaikäisen edustaja.*
[www.migri.fi/suomeen-yksintulleen-alaikaisen-edustaja] (Viitattu 15.4.2019)

Maahanmuuttovirasto (2017) *Afganistanin, Irakin ja Somalian tilannekatsaukset päivitetty.* Maahanmuuttoviraston lehdistöiedote
[www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/afganistanin_irakin_ja_somalian_tilannekatsaukset_paivitetty_74851] (Viitattu 18.12.2017)

Niemelä, Mikko (16.8.2017) *Suomi kotoutti ja koulutti: Kun poika täytti 18, Migri päätti karkottaa – Vastaavia päätöksiä voi tulla satoja.*
[www.suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/suomi-kotoutti-ja-koulutti-kun-poika-taytti-18-migri-paatti-karkottaa-vastaavia-paatoksia-voi-tulla-satoja/] (Viitattu 19.2.2018)

Nuorisoasuntoliitto (2019)
[[www.nal.fi.](http://www.nal.fi/)] (Viitattu 3.4.2019)

Näre, Lena (2017) *Nuorena turvapaikanhakijana Suomessa -kamppailuja osallisuudesta ja elämän ehdoista.* Kehitysyhteistyön kattojärjestö Kepan seminaarista *Monikulttuuriset nuoret Euroopassa – yhdenvertaisuus, osallisuus ja identiteetti,* Astoria-Sali, Helsinki, 9.11.2017.
[<https://docplayer.fi/65473652-Nuorena-turvapaikanhakijana-suomessakamppailuja-osallisuudesta-ja-elaman-ehdoista-lena-nare.html>] (Viitattu 4.4.2019)

Pajuriutta, Satu (5.4.2019) *Helsinkiläiset Ulla Kärki ja Lauri Leskinen eivät kestäneet ajatusta vastaanottoyksikössä yksin olevasta lapsesta – Lokakuussa 2016 Matinin elämä muuttui lopullisesti.*
[<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006059523.html?fbclid=IwAR13x5TUBchjYB9RGUIPR8lr-cJrVRP0LZRHrrY6HzCd1g5IA5kBLu0Q24s>] (Viitattu 5.4.2019)

Pakolaisneuvonta ry (2019)

[www.pakolaisneuvonta.fi] (Viitattu 2.4.2019)

Pakolaisneuvonta ry (2017) *Perheenyhdistäminen*.

[www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=137&lang=suo] (Viitattu 1.12.2017)

Rasmus Facebook-ryhmä

[www.facebook.com/groups/RASMUSGROUP] (Viitattu 2.4.2019)

Rautio, Marjatta (19.3.2018) *Migrin miniluvat nuorille herättävät huolta –"Voin asua kaksi vuotta rauhassa ja sen jälkeen pitää taas jännittää ja pelätä"*

[www.yle.fi/uutiset/3-10118282] (Viitattu 30.3.2018)

Refugee Hospitality Club (RHC) Facebook-ryhmä

[www.facebook.com/groups/rhc.helsinki] (Viitattu 2.4.2019)

Snellman, Olli (tulosalueen johtaja, Maahanmuuttovirasto) (2016) *Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ja vastaanottojärjestelmän toiminta*. Efcap ry:n seminaari 10.-11.11.2016

[<http://slideplayer.fi/slide/11908487/>] (Viitattu 2.4.2019)

Sisäministeriö. Tiedote 138/2017 (21.12.2017)

[http://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/suomi-vastaanottaa-syyrialaisia-ja-kongolaisia-pakolaisia-ensi-vuoden-pakolaiskiintiössä] (Viitattu 12.1.2018)

Stop Deportations Twitter-sivu

[www.twitter.com/stopkarkoitus] (Viitattu 2.4.2019)

Suomen pakolaisapu (2018a) *Pakolaisuus*

[www.pakolaisapu.fi/pakolaisuus] (Viitattu 12.1.2018)

Suomen pakolaisapu (2018b) *Perheenyhdistäminen*

[www.pakolaisapu.fi/pakolaisuus/ratkaisut/perheenyhdistamisen-palauttaminen] (Viitattu 12.1.2018)

THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019)

[www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto] (Viitattu 3.4.2019)

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus (2019a)

[www.kotouttaminen.fi/pakolaisten-vastaanoton-kasikirja] (Viitattu 2.4.2019)

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus (2019b) *Kiintiöpakolaiset*.

[www.kotouttaminen.fi/kiintiopakolaiset] (Viitattu 3.4.2019)

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus (2019c) *Alaikäisen muutto kuntaan*.

[www.kotouttaminen.fi/alaikaisen-muutto-kuntaan] (Viitattu 15.4.2019)

Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus (2018) *Jälkihuolto*.

[www.kotouttaminen.fi/jalkihuolto] (Viitattu 22.2.2018)

Työ- ja elinkeinoministeriö (2018)

[www.tem.fi/yksin-saapuvat-alaikaiset] (Viitattu 22.2.2018)

UNICEF, *YK:n yleissopimus Lapsen oikeuksista*

[https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf] (Viitattu 3.4.2019)

UNHRC -United Nations High Commissioner for Refugees (2017) *Global trends*.

Forced displacement in 2016. [www.unhcr.org/5943e8a34.pdf] (Viitattu 12.1.2018)

Laki:

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (Vastaanottolaki 746/2011)

39§ Edustajan määrääminen

[www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746] (Viitattu 2.4.2019)

Laki kotoutumisen edistämisestä (Kotoutumislaki 1386/2010)

Ulkomaalaislaki (301/2004)

38 § ([11.6.2010/549](#)) Edellytys lapsen alaikäisyydestä

39§ Toimeentuloedellytys oleskelulupaa myönnettäessä

Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (77/1968)

[www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2] (Viitattu 2.4.2019)

Painamattomat lähteet:

Rémy, Linda (2017a) Omat muistiinpanot Ensi- ja turvakotien liiton Lapsiperhe turvapaikanhakijana-projektin päätösseminaarista *Turvassa Suomessa!* Sokos Hotel Presidentti, Helsinki, 20.11.2017. Tekijän hallussa.

Rémy, Linda (2017b) Omat muistiinpanot kehitysyhteistyön kattojärjestö Kepan seminaarista *Monikulttuuriset nuoret Euroopassa – yhdenvertaisuus, osallisuus ja identiteetti*, Astoria-Sali, Helsinki, 9.11.2017. Tekijän hallussa.

Rémy, Linda (2017c) Omat muistiinpanot Maahanmuuttoviraston opintokäynniltä. Helsinki, 19.10.2017. Tekijän hallussa.

Rémy, Linda (2017d) Aineistonkeruuta ja sen työstämistä koskeva tutkimuspäiväkirja. Tekijän hallussa.

Tietoa tutkimuksesta ja suostumuslomake edustajalle ja nuorelle

Hei nuori ja edustaja,

Olen Linda Rémy, sosiaalityönopiskelija Helsingin yliopistosta ja kirjoitan Pro gradu - tutkimustani yksintulleista alaikäisistä turvapaikanhakijoista.

Tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä miten Suomeen alaikäisinä yksintulleet turvapaikanhakijat näkevät tulevaisuutensa. Aineistonkeruun tulen suorittamaan yksilöhaastatteluilla jossa käytän Tulevaisuuden muistelu-menetelmää. Ajatus on yksinkertaistettuna antaa nuoren pohtia omaa elämäänsä eteenpäin, tässä tutkimuksessa vuosi eteenpäin haastattelutilanteesta. Missä nuori ajattelee silloin olevansa ja miltä elämä näyttää? Mitä hän on itse tehnyt päästäkseen siihen missä nyt on ja millaista apua hän on saanut ja mistä? Mitkä asiat huolestuttivat nuorta ”silloin vuosi sitten” ja miten nuori on näitä huolia käsitellyt? Tämä on positiivinen lähestymistapa jolla katsotaan tulevaisuuteen ja keskitytään voimavaroihin ja vahvuuksiin. Juuri tämän takia ajattelen sen sopivan niin hyvin tutkimukseeni nuorten kanssa. Toki haaveista, unelmista ja tulevaisuudesta puhuminen voi herättää monenlaisia tunteita, samalla tavalla kuin menneisyydestä puhuminen ja siihen on hyvä varautua.

Osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää koska vain, syytä kertomatta, olemalla yhteydessä minuun. Tutkimuksenosallistujana sinulle taataan anonymiteetti. Yksittäisiä vastauksia ei tulisi voida erottaa valmiista tutkimusraportista.

Mikäli sinulla herää kysymyksiä tai haluat keskustella tutkimuksesta kanssani, voit olla yhteydessä minuun.

Ystävällisin terveisin,

Linda Rémy

linda.remy@helsinki.fi

puh. [...]

Tutkimuksen ohjaaja:

Professori Ilse Julkunen (VTT)

Helsingin yliopisto

ilse.julkunen@helsinki.fi

EDUSTAJALLE

Annan suostumukseni haastatella edustettavaani _____, mikäli hän itse niin haluaa, ja käyttää haastattelussa hänen antamaansa tietoa tutkimustarkoituksiin. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan ja sen jälkeen nauhoite tuhotaan. Sosiaalityön opiskelija Linda Rémyllä on lupa käyttää aineistoa Pro-gradu-työssään.

Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja tiedän että edustettavallani nuorella on koska tahansa tutkimuksen kulun aikana oikeus, syytä ilmoittamatta, keskeyttää osallistumisensa.

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

NUORELLE

Annan suostumukseni haastatella itseäni ja käyttää haastattelussa tuottamaani tietoa tutkimustarkoituksiin. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan ja sen jälkeen nauhoite tuhotaan. Sosiaalityön opiskelija Linda Rémyllä on lupa käyttää aineistoa Pro-gradu-työssään.

Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja tiedän että minulla on oikeus koska tahansa tutkimuksen kulun aikana, syytä ilmoittamatta, keskeyttää osallistumiseni.

Paikka ja aika _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Haastattelurunko

Kiva kun halusit osallistua koulutyöhöni. Minä siis nauhoitan tämän haastattelun ja sen jälkeen tulen kuuntelemaan nauhan ja kirjoittamaan paperille mitä ollaan puhuttu ja kun lopputyöni on valmis, tuhoan nauhan. Onko tämä sinulle ok?

[nauhuri päälle]

Kun osallistut tähän tutkimukseen, vastauksiasi ei voi erottaa valmiista lopputyöstä. Sinun nimeäsi tai muita henkilötietoja ei julkaista missään.

[Suostumuslomake- näytä edustajan ja pyydä nuoren suullisesti]

Te olette joutuneet turvapaikkaprosessin aikana puhumaan paljon menneisyydestä ja kaikesta mitä on tapahtunut aikaisemmin. Nyt olen kuitenkin kiinnostunut tulevaisuudesta ja siitä miten SINÄ näet oman tulevaisuutesi Suomessa. Nämä kysymykset saattavat tuntua vähän hassuilta ja voi olla myös vaikeaa kuvitella omaa tulevaisuuttaan.

Kysyn sinulta nyt kysymyksiä joihin saat vastata juuri niin kuin sinä itse haluat ja ajattelet. Ja jos tulee sellainen kysymys johon et halua vastata, niin ei ole pakko. Sano vaan minulle niin otetaan seuraava kysymys. Okei?

-Ensin voisit kuitenkin kertoa miltä elämäsi näyttää nyt?

-Ja sitten siirrytään tulevaisuuteen. Kuvittele että sä olet 18-vuotias. Eli 1-3 vuotta eteenpäin (riippuu nuoren iästä).

1. On mennyt 1-3v (riippuen nuoren iästä) haastattelustamme, olet 18-vuotias ja asiat ovat aika hyvin. Miltä elämäsi näyttää?
 - Miten muutto perheryhmäkodista omaan kotiin on sujunut?
 - Mikä muutossa on ollut hyvää/helppoa/hauskaa? *(yksi kerrallaan)*
 - Mikä muutossa on ollut huonoa/vaikeaa/surullista? *(yksi kerrallaan)*
 - Minkälaisessa kodissa asut?
 - Missä?
 - Oletko koulussa tai töissä kun olet 18-vuotias?
 - Missä opiskelet? Mitä?
 - Missä olet töissä?
 - Mikä on taloudellinen tilanteesi kun olet 18-vuotias?

- Mihin käytät rahasi?
- Mitä teet vapaa-aikanasi kun olet 18-vuotias?
 - Onko sinulla harrastuksia?
- Minkälaisia ystävyysuhteita sinulla on kun olet 18-vuotias?
 - Kenelle puhut jos sinulla on huolia? Keneen luostat?
 - Entä ohjaajat?
- Miten olet asettunut Suomeen kun olet 18-vuotias?
 - Minkälainen suomenkielen taitosi on?
 - Mikä vaikutus suomenkielentaidolla on omaan asettumiseesi suomalaiseen yhteiskuntaan?
 - Tuntuuko Suomi kodilta kun olet 18-vuotias?
 - Miksi?
 - Miksi ei?
- Minkälainen osa uskonnolla on elämässäsi kun olet 18-vuotias?
- Miten olet yhteydessä perheeseesi kun olet 18-vuotias?
- Mitä toiveita sinulla on tulevaisuuden suhteen? Vaikka 5 tai 10 vuoden päähän.
 - *(esim. koulutus, työ, parisuhde, perhe, lapsia yms.)*
- Tuleeko sinulla mieleen vielä jotain muuta jota on tapahtunut siihen mennessä kun olet 18-vuotias?

2. Eli olet nyt 18-vuotias ja asiat ovat aika hyvin.

- Mitä olet itse tehnyt päästäksesi tällaiseen määränpäähän?
 - Oletko tietoisesti muuttanut jotain omaa tapaasi toimia?
 - Miten olet selviytynyt vaikeuksista?
- Mistä ja keneltä olet saanut tukea kun olet 18-vuotias?
 - *(Perhe, sukulaiset, ystävät*
 - *Työntekijät, viranomaiset esim. perheryhmäkodin ohjaajat, sosiaalityöntekijä, jälkihuolto)*
- Minkälaista tukea olet saanut?

- Minkälaisista tukeista olisit kaivannut?
3. Mitä murehdit nyt ja miten olet käsitellyt näitä murheita siihen mennessä kun olet 18-vuotias?
- Mitä murehdit tänään?
 - Miten olet käsitellyt näitä murheita siihen mennessä kun olet 18-vuotias?
 - Mitä luulet että murehdit kun olet 18-vuotias?

Siinä oli kaikki mun kysymykset. Haluaisitko vielä lisätä jotain?

- Miltä haastattelu tuntui?
- Herättivätkö kysymykset tunteita?
- Haluaisitko kysyä jotain?
- Jos sinulla nousee kysymyksiä tai haluat jutella haastattelun herättämistä tunteista voit olla yhteydessä ohjaajiin.
- Voit myös laittaa viestiä suoraan minulle jos jokin asia jäi askarruttamaan.
- Kiitos!

[nauhuri pois]

Anna leffalippu ☺

Anna omat yhteystiedot